

**T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı**

**KÖYDES PROJESİ VE TÜRKİYE'DE KIRSAL GELİŞME POLİTİKALARININ
DEĞİŞİMİ: MERSİN ÖRNEĞİ**

Sabahattin ASLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2010

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

KÖYDES PROJESİ VE TÜRKİYE’DE KIRSAL GELİŞME POLİTİKALARININ
DEĞİŞİMİ: MERSİN ÖRNEĞİ

Sabahattin ASLAN

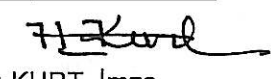
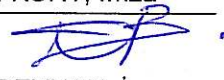
Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞENER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2010

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sabahattin ASLAN tarafından hazırlanan KÖYDES PROJESİ VE TÜRKİYE'DE KIRSAL GELİŞME POLİTİKALARININ DEĞİŞİMİ: MERSİN ÖRNEĞİ başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından KAMU YÖNETİMİ/KENT VE ÇEVRE Ana Bilim / Ana Sanat Dalında YÜKSEK LİSANS / SANATTA YETERLİK / DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

		Başarılı	Başarısız		
Yüksek Lisans	Doktora	☒	☐	Başkan	Imza Yrd. Doç. Dr., Mustafa ŞENER, Imza (Danışman)
		☒	☐	Üye	Imza Yrd. Doç. Dr., Hacı KURT, Imza
		☒	☐	Üye	Imza Yrd. Doç. Dr., Burak BEYHAN, Imza
		☐	☐	Üye	Imza Unvan, Ad Soyadı, Imza
		☐	☐	Üye	Imza Unvan, Ad Soyadı, Imza

Başkan dahil jüri üye sayısı 3

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

11.10.2010

Prof. Dr. Mustafa S. AKSAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Kalkınmakta olan tüm ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de kırsal kalkınma kavramı büyük önem taşımaktadır. Nitekim kırsal alanları kalkındırmaya yönelik olarak bugüne kadar birçok çalışma yapılmış ve yapılmaya da devam edilmektedir. Cumhuriyet'in kuruluşundan başlayarak çağdaşlaşma yolunda ilerleyen ülkemizde, kırsal alanların kalkındırılması ve kentlerin seviyesine çıkarılması kaçınılmaz bir zorunluluk olmuştur.

Bu çalışmada, Cumhuriyetin kuruluş yılı olan 1923 yılından günümüze kadar uygulanan kırsal kalkınma politikalarının değişimi ve KÖYDES projesi incelenmiştir. Bu bağlamda; Cumhuriyetin ilanının hemen ertesi yılı çıkarılan 1924 tarihli Köy Kanunuyla başlayan ve en son 2005 yılında uygulamaya konulup, 2010 yılında halen uygulanmaya devam edilen KÖYDES projesi ele alınmış ve bu projenin uygulaması Mersin özelinde araştırılmıştır.

Gerek bu çalışmanın hazırlanmasında gerekse lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca beni destekleyen ve bugünlere gelmemde büyük emeği geçen bazı insanlar var ki onlara buradan teşekkürü bir borç biliyorum. Her şeyden önce tezimin hazırlanmasında büyük emeği geçen, desteklerini esirgemeyen ve sürekli yapıcı uyarılarda bulunan tez danışmanım Yrd Doç. Dr. Mustafa ŞENER'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Hem lisans hem de yüksek lisans öğrenimim boyunca derslerime girerek bugünlere gelmemde büyük katkıları olan ve hiçbir konuda desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Hacı KURT ile Yrd. Doç. Dr. Cemal ALTAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Lisans öğrenimim sırasında derslerime giren ve her zaman desteklerini gördüğüm değerli hocalarım Nihat KAYAR, Selim COŞKUN ve Doç. Dr. Atilla GÜNEY'e teşekkürlerimi sunuyorum, aramızdan ayrılan merhum hocamız Prof. Dr.

Tayfur ÖZŞEN'i saygıyla anıyorum. Yüksek lisans öğrenimim sırasında derslerime girerek bana büyük katkı sağlayan değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Ulaş BAYRAKTAR, Yrd. Doç. Dr. Bediz Yılmaz BAYRAKTAR ve Yrd. Doç. Dr. Ali Ekber DOĞAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Son olarak bugünlere gelmemde büyük katkıları olan, bana her türlü desteği veren ve her zaman yanımda olan aileme -özellikle anneme- sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Sabahattin ASLAN

Mersin, Temmuz 2010

ÖZET

Kırsal kalkınma, ülkemizde özellikle cumhuriyetin ilanından sonra üzerinde sıkça durulan kavramlardan biri haline gelmiştir. Bu alanlarda yaşanan sorunlara çözüm getirmek amacıyla günümüze kadar birtakım politikalar uygulanmış, fakat bu politikalardan hiçbiri kırsal alanların sorunlarını çözmeye yetmemiştir. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren uygulanan politikalarla kırsal alanlar tamamen kendi haline bırakılmış ve bu süreçte kente göç eden insanların sayısında büyük bir artış yaşanmıştır.

Bu kapsamda son olarak, 2005 yılında, kırsal alanların sorunlarına çözüm getirmek ve kentlere yönelen yoğun göç dalgasının önüne geçmek amacıyla, köylerin yol, alt yapı ve içme suyu sorunlarını Köylere Hizmet Götürme Birlikleri aracılığıyla çözmeyi hedefleyen KÖYDES projesi uygulamaya konulmuştur. Ancak bu projenin kapsamına sadece yol alt yapı ve içme suyunun alınması, kırsal alanlarda yaşanan eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi sorunların kapsam dışı bırakılması ise, bu projenin de kırsal alanların sorunlarını çözmekte yetersiz kalacağını göstermektedir.

Türkiye’de kırsal kalkınma politikalarının değişimi ve KÖYDES projesinin incelendiği bu çalışmada, öncelikle KÖYDES projesine kadar olan süreç ele alınmış, daha sonra KÖYDES projesinin Türkiye genelindeki etkileri incelenmiştir. Bu kapsamda, Mersin ili alan olarak seçilmiş ve Projenin Mersin ilindeki etkileri köy halkı ve muhtarlarla yüz yüze görüşmeler yapılarak araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma, Kırsal Alan, Kırsal Kalkınma, Köy, KÖYDES.

ABSTRACT

Rural development has become one of the most important concepts, especially since the proclamation of the republic in our country. Although several policies had been applied in order to solve the problems of the rural areas in the past, none of these policies solved them. Especially, with policies applied beginning from 1980s onwards, the rural areas have been ignored and the migration to the cities has been increased dramatically.

In this respect, in order to find a solution to the problems of the rural areas and to prevent the migration to the cities, the KOYDES Project has been introduced to solve the problems associated with the village roads, infrastructure and drinking water with the support of Associations of Carrying Services to Villages. However, it seems that the project will not be very successful in solving the problems of the rural areas due to the exclusion of the other problems associated with education, health and social security issues.

Within this context, the aim of this thesis is to analyze the effects of KOYDES Project and the changes of rural development policies in Turkey. Firstly, the period prior to KOYDES Project is analyzed and then the effects of the Project in Turkey is investigated. In this respect, Mersin province is selected and the effects of this Project is examined by employing face to face interviews with the villagers and village headmen.

Key words: Development, Rural Areas, Rural Development, Village, KOYDES

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
TABLOLAR LİSTESİ	ix
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM: TEMEL KAVRAMLAR VE KIRSAL ALANLARIN MEVCUT DURUMU.....	8
I.1. Kırsal Alan ve Kırsal Kalkınma Kavramları.....	8
I.2. Dünyada Kırsal Kalkınma Alanında Ortaya Çıkan Yeni Yönelimler.....	10
I.3. Türkiye’de Kırsal Alanların Mevcut Durumu.....	14
I.4. Kırsal Kalkınma Politikalarının Tarihsel Gelişimi.....	19
I.4.1. 1923-1980 Döneminde Uygulanan Kırsal Kalkınma Politikaları	22
I.4.2. 1980 Sonrası Dönemde Uygulanan Kırsal Kalkınma Politikaları	32
I.4.3. 2000’li Yıllarda Uygulanan Kırsal Kalkınma Politikaları	38
1.4.3.1. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Kırsal Kalkınma politikaları...43	
1.4.3.2. Dokuzuncu Kalkınma Planında Kırsal Kalkınma politikaları.....45	
II. BÖLÜM: KÖYDES PROJESİ VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ.....	48
II.1. Köy Kavramı ve KÖYDES Projesi.....	48
II.2. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün Kuruluşu ve İşleyişi.....	51
II.3. Köylere Hizmet Götürme Birliklerinin Tanımı ve Hukuki Yapısı.....	59
II.4. KÖYDES Projesinin Yasal ve Kurumsal Çerçevesi.....	60

II.5. Türkiye Genelinde KÖYDES Projesi Uygulamaları	64
II.5.1. 2005 – 2008 Yılları Arasında KÖYDES Projesine Aktarılan Ödenekler.....	65
II.5.2. 2009 Yılında KÖYDES Projesine Aktarılan Ödenekler.....	67
III. BÖLÜM: KÖYDES PROJESİ MERSİN ÖRNEĞİ.....	70
III.1. Mersin’de Tarım Sektörü’nün Yapısı ve Durumu.....	70
III.1.1. 2008 Yılı KÖYDES Programının Mersin Uygulaması.....	71
III.1.2. 2009 Yılı KÖYDES Programının Mersin Uygulaması	74
III.2. Gülnar İlçesi KÖYDES Uygulaması.....	76
III.2.1. Gülnar İlçesi Dedeler Köyü KÖYDES Uygulaması	78
III.2.2. Gülnar İlçesi Ulupınar Köyü KÖYDES Uygulaması.....	81
III.2.3. Gülnar İlçesi Koçaşlı Köyü KÖYDES Uygulaması.....	82
III.2.4. Gülnar İlçesi Konur Köyü KÖYDES Uygulaması.....	84
III.3. Tarsus İlçesi KÖYDES Uygulaması	85
III.3.1. Akarsu Köyü KÖYDES Uygulaması.....	89
III.3.2. Kaleburcu Köyü KÖYDES Uygulaması	90
III.3.3. Beylice Köyü KÖYDES Uygulaması.....	92
III.3.4. Kaklıktaş Köyü KÖYDES Uygulaması	93
SONUÇ.....	95
KAYNAKÇA.....	103

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AP	Adalet Partisi
AT	Avrupa Topluluğu
BBYKP	Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
BBYSP	Birinci Beş Yıllık Sanayileşme Planı
BİB	Bayındırlık ve İskân Bakanlığı
BKKGM	Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğu
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planı
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DAP	Doğu Anadolu Projesi
DB	Dünya Bankası
DGD	Doğrudan Gelir Desteği
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DOKAP	Doğu Karadeniz Projesi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	Devlet Su İşleri
DYP	Doğru Yol Partisi
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

IPARD	Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma (Instrument for Pre-Accession Assistance Rural Development)
İB	İçişleri Bakanlığı
İBYSP	İkinci Beş Yıllık Sanayileşme Planı
IFAD	International Fund for Agricultural Development (Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu)
IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
KHGB	Köylere Hizmet Götürme Birlikleri
KHGM	Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KKP	Kırsal Kalkınma Projesi
KÖYDES	Köylerin Alt Yapısını Destekleme Projesi
SAPARD	Tarımsal ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Eylem Programı (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development)
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TBD	Türk Belediyecilik Derneği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKB	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
TÜRK-İŞ	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
URAK	Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu
YPK	Yüksek Planlama Kurulu
YSE	Yol Su Elektrik Genel Müdürlüğü
ZMO	Ziraat Mühendisleri Odası

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1:	Ana Sektörlere Göre İhracatın Payı.....	13
Tablo 2:	Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları.....	36
Tablo 3:	1927- 2009 Yılları Arasında Kırsal ve Kentsel Nüfus oranlarındaki Değişim.....	37
Tablo 4:	Sektörlerin GSYİH İçerisindeki Payı (Cari Fiyatlarla, %).....	40
Tablo 5:	Türkiye’de Köy Yolları Durumu (01.01.2006 tarihi itibariyle).....	53
Tablo 6:	Türkiye’de Köy İçme Suları Durumu (01.01.2006 tarihi itibariyle).....	54
Tablo 7:	2005 – 2008 Yılları Arasında KÖYDES Projesine Aktarılan Ödenekler ve Yapılan Çalışmalar.....	66
Tablo 8:	2009 Yılı Köydes Projesi Ödeneğinin İller Bazında Dağılımı.....	68
Tablo 9:	2008 Yılı Köydes Programının Mersin Uygulaması.....	72
Tablo 10:	2009 Yılı Köydes Programının Mersin Uygulaması.....	74
Tablo 11:	Gülzar İlçesinin ve Araştırma Kapsamında İncelenen Köylerin Yıllara Göre Nüfus İstatistikleri	77
Tablo 12:	Tarsus İlçesinin ve Araştırma Kapsamında İncelenen Köylerin Yıllara Göre Nüfus İstatistikleri	86
Tablo 13:	2010 Yılı Yatırım Programı Kapsamında, Tarsus İlçesi Köylerine Hizmet Götürme Birliğince Uygulanacak İçme Suyu Projeleri.....	87
Tablo 14:	2010 Yılı Yatırım Programı Kapsamında, Tarsus İlçesi Köylerine Hizmet Götürme Birliğince Uygulanacak II. Kat Asfalt projeler.....	88

GİRİŞ

Cumhuriyet kurulduğu sırada 13,6 milyon olan ülke nüfusunun 10,3 milyonu köylülerden oluşuyordu. Köylü nüfusun % 22'si hiçbir iş hayvanına sahip değildi. Ekilebilir alanların ancak % 5 - % 10 arasındaki bir bölümü ekiliyordu (Köymen, 1999: 1-2). Eğitim, sağlık, ulaşım ve altyapı gibi hizmetler açısından da Türkiye'deki köyler çok olumsuz koşullarda bulunuyordu. Bu nedenle çoğu devlet öncülüğünde, en az maliyetle en çok yararı sağlayacak, ülke ve kırsal alanda zincirleme ve yapısal değişiklikler yapabilecek düzenleme ve girişimlerin yapılması kaçınılmazdı (Kurt, 2003: 60). Bu çerçevede Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren kırsal alanları kalkındırmak amacıyla birçok önemli çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaları planlı dönem (1960'lı yıllar) öncesi ve planlı dönem sonrası olmak üzere iki dönemde ele alabiliriz.

Köy Kanunu'nun çıkarılması, aşarın kaldırılması, toprak ve tapulamaya ilişkin girişimler ve Köy Enstitüleri'nin kurulması gibi çalışmalar planlı dönem öncesi çalışmalar iken; toplum kalkınması yaklaşımı, kırsal kalkınma projeleri, bölgesel kalkınma projeleri, köy-kent, tarım-kent, merkez köy ve diğer kalkınma modelleri girişimleri planlı dönem sonrası çalışmalardır. Ancak ülkemizde, söz konusu iki dönemde de ortaya atılan kırsal gelişme politikaları süreklilik kazanamamıştır. Bunun en önemli nedeni; kırsal gelişme politikalarının hükümet değişmelerine bağlı olarak sık sık değişmesi, özellikle 1980'lerden sonra kırsal alanların sorunlarına gerekli önemin verilmeyişi ve kırsal kalkınma konusunun ikinci plana atılmasıdır.

Ülkemizde kırsal kalkınma girişimlerinin genellikle yalnızca köylünün kalkınmasına yönelik olması, böylece köy statüsünde olmayıp da kırsal alanların bütün olumsuz koşullarını taşıyan yerlerin kalkınma projelerinde yer almaması önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysa kırsal kalkınmanın özünde, belirli bir kırsal

alan içinde yaşayan insanların bir bütün olarak tarımsal, ekonomik ve kültürel alanlarda kalkınmalarına yardımcı olacak tüm öğelerin harekete geçirilmesi ve bu öğelerden maksimum düzeyde yararlandırılması söz konusudur (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı [BİB], 2009: 31). Bireyin gelirini yükseltmek, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve yaşanabilir bir ortam yaratmak kırsal kalkınma uygulamalarının temel hedefleri olmasına rağmen geçmişten günümüze uygulanan politikalarda bu hedefler unutulmuş, kırsal alanlardaki bireylerin sadece yaşamını sürdürebileceği hizmetlerin yapılması yoluna gidilmiştir. Nitekim 2005 yılından itibaren uygulamaya koyulan KÖYDES Projesiyle de, kırsal alanların bir bütün olarak kalkındırılması yerine, kalkınma anlayışının sadece köye yönelik olduğu açık bir şekilde ortaya konmuştur. Ayrıca bu projede köylerin kalkındırılması değil de, desteklenmesi yoluna gidilerek sadece içme suyu ve yol sorunları kapsam içine alınmış; eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve yaşanabilir bir ortam yaratmak gibi hedefler göz ardı edilmiştir. Böylece daha geniş kapsamlı olan ve devlete daha önemli görevler yükleyen “kırsal alanların kalkındırılması” anlayışı yerine, daha dar kapsamlı olan ve devlete daha az yük getiren “köylerin desteklenmesi” anlayışı geliştirilmiştir.

Aydın'ın (2001: 11-12) deyiimiyle, 1960 ile 1980 arası dönemde hem dünya yazınında hem de Türkiye sosyal bilimleri yazınında önemli bir yer işgal eden tarım ve köylülük konusundaki tartışmaların odak noktasını; tarımda kapitalistleşme ile birlikte köylülüğün varlığını sürdürüp sürdüremeyeceği, kırsal alanda sınıf yapılarının oluşup oluşamayacağı gibi sorunlar oluşturmaktaydı. Kısa bir literatür taraması yapıldığında, bu çerçevede ortaya konan bir dizi kuramsal ve görgül çalışmanın, hem gelişmiş hem de az gelişmiş ülkelerde zengin bir yazın birikimine yol açtığı görülebilmektedir. Fakat 1980 sonrası dönemde tarım sorunu giderek artan bir hızla akademik gündemden düşmüş, birkaç istisna dışında artık kimse alan araştırmalarına dayalı köylülük çalışması yapmaz olmuştur.

Bu süreçte Türkiye genelinde tarım sorununa karşı bir vurdumduymazlık gelişmiştir. 1978’de fiyat makasının tarım lehine ulaştığı zirve noktası, önce ekonomik buhran, sonra da 24 Ocak ve 12 Eylül’ün ortak katkılarıyla on yıl boyunca yüzde 47 oranında aşınmış ve 1988’de “dip noktasına” ulaşmıştır. Bu yıllar neoliberal modelin dünya kapitalizmine de damgasını vurduğu bir dönemdir. Bu olgunun da katkısıyla 1978-1988 yıllarında dünya ticaretinde fiyat makasları % 35 oranında tarım aleyhine dönmüştür (Boratav, 2007). Görüldüğü gibi, 1978-1988 yılları arasında dünya ticaretinde % 35 oranında tarım aleyhine dönen fiyat makası, Türkiye’de daha büyük bir çöküntü yaratarak yüzde 47 seviyelerine çıkmıştır. Böylece 1960’lı yıllardan başlayarak iyi bir çıkış yakalayan ve 1970’li yılların sonunda zirveye ulaşan tarımsal fiyatlar, 1980’li yılların sonunda tam tersi bir seyir izleyerek büyük bir düşüş yaşamıştır.

1980’li yıllardan sonra tarıma ilişkin analizlerde, çoğunlukla devletçe uygulanan tarımsal destekleme programlarının ülkeye ve devlet bütçesine ne oranda zarar verdiği tartışılmıştır. Bu süreçte, devletin tarımdan ve ekonomiden elini çekmesi gerektiği görüşü hâkim olmaya başlamıştır. Güler (1996: 112), 1980’li yıllarla birlikte küreselleşme, yeni sağ, yeniden yapılanma, yeni dünya düzeni gibi adlarla anılan gelişmelerin Türkiye’yi etkisi altına aldığını, temelde devletin ekonomideki düzenleyici rolünü yadsıyan ve devletin bir aktör olarak ekonomiden elini çekmesini savunan bu anlayışın en önemli etkilerinden birinin tarım sektörü ve köylülük üzerinde hissedildiğini vurgulamıştır. Bir yandan tarım ürünlerine verilen ve çoğu hallerde maliyetin altında olan taban fiyatları, diğer yandan serbest bırakılan ve astronomik düzeylerde artışlar gösteren tarımsal girdi fiyatları milyonlarca üreticiyi inanılmaz zorluklarla karşı karşıya getirmiştir. Her şeyden önemlisi son 25 yılda sanayi-devlet-tarım zincirinde halkaların diziliş sırası değişmiş, yeni sıralama devlet-sanayi-tarım şeklinde gerçekleşmiştir (Güler, 1996: 112). Bir başka

deyişle, güçlü sanayi kesimi ile güçsüz tarım üreticisi arasında köprü vazifesi gören ve iki sektör arasındaki dengeyi sağlayan devlet aradan çekilerek tarımla uğraşan güçsüz kesimi güçlü sanayici ile karşı karşıya bırakmıştır. Doğan'ın (2004: 57) ifadesiyle, 1980 ve 1990'lardaki krizler ve Neo-liberal ekonomi politikalarıyla kırsal alanların gerileme eğilimi daha da hızlanmış ve bu alanlar kentsel nüfustan beslenen yerler durumuna gelmiştir. Son olarak 2000-2001 yıllarında Türkiye'de yaşanan iki büyük ekonomik krizin ardından uygulamaya konan politikalarla devlet tarımdan daha da çekilmiş, bu alana dair politikalarda, yerli ve yabancı sermayenin ihtiyaç ve politikaları mutlak hâkimiyetini kurmuştur. Bu doğrultuda tarımsal istihdamın kırsal istihdam içindeki payı da 2001'den itibaren gittikçe azalmıştır. Tarımın 2000-2001 yıllarında kırsal bölgelerdeki toplam istihdam içindeki payı % 71,5 iken, 2005 yılında bu oran % 61,4'e gerilemiştir (Aydoğuş, 2009). Bu noktada, tarımda yapısal dönüşüm zorunlu hale gelmiştir. Ancak tarımda dönüşümün olabilmesi için, öncelikle yaklaşım değişikliğinin olması şarttır. Türktan'ın (2006) deyimiyle, günümüze kadar Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısında bu kadar önemli bir yere ve ağırlığa sahip olan tarım sektörüne, ekonomik ve sosyal bir sektör olarak yaklaşılmamış, tarımla uğraşan geniş kitleler genellikle oy potansiyeli olarak görülmüş, çözümden ziyade günü kurtarmaya yönelik politikalar üretilmiştir. Bu politikalar da, gün geçtikçe tarım sektörünün yok olmasına ve kırsal halkın yoksullaşmasına neden olmuştur.

KÖYDES Projesi de "ikinci dalga yapısal uyum programları" diye adlandırılan, bu yeniden yapılandırmanın bir parçası olarak gündeme gelmiştir. Soyak'ın da (2010) ifade ettiği gibi, Yapısal uyum politikaları genel olarak "kamu harcamalarının kısılması ve devalüasyon" gibi istikrar aşamasının yanı sıra ekonomik yapıların ve kurumların niteliğinin dönüştürülmesini öngören uyarılama aşamasından oluşmaktadır. Yapısal uyum

politikalarında “birinci dalga” 1980’li yıllarda başlatılmış, “ikinci dalga” ise 1990’lı yılların başlarında başlamıştır. Bu yapısal uyum programlarının bir sonucu olarak 2005 yılına kadar köylerin yol, içme suyu ve alt yapı gibi hizmetlerini yerine getiren Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (KHGM) tasfiye edilerek, kurumun köye yönelik hizmetleri İl Özel İdarelerine devredilmiştir. İşte bu noktada köylerin sorunlarını, vali ve kaymakamların önderliğinde, köylere hizmet götürme birlikleri aracılığı ile çözmek amacıyla Nisan 2005 tarihinden itibaren KÖYDES Projesi çalışmalarına başlanmıştır (İçişleri Bakanlığı [İB], 2005: 39–40). Bu proje ile köylerin altyapı sorunlarını en aza indirmek, köylerdeki yaşam standardını yükseltmek ve bu sayede köyden kente göçü önlemek hedeflenmektedir. KÖYDES Projesinde göze çarpan en önemli konu; bir mantık değişikliği yapılarak, kaynağın merkezden doğrudan Köylere Hizmet Götürme Birliği hesaplarına gönderilmesi, kaymakam ve valileri temel alan bir iş yürütümü planlaması yapılmasıdır (Demirdağ, 2006: 129). Bu projede, kamu hizmetine yönelik yatırım konuları; köy yolu ve köy içmesuyu gibi mevcut alt yapı tesislerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi konularıdır. Başvurabilecek kamu kurumları ise Kaymakamlıklar ile Köylere Hizmet Götürme Birlikleri’dir (Suiçmez, 2006: 133). Fakat Köylere Hizmet Götürme Birlikleri’nin bu hizmetleri gerçekleştirirken, köyün ve kırsal alanların sorunlarını ne kadar çözebildiği tartışmalıdır. Hizmet götürülen köylerin bir kısmında su ve alt yapı sorunlarının büyük ölçüde giderildiği belirtilmişse de, bu çalışma hazırlanırken muhtarlarla yapılan görüşmelerde projenin birçok eksikliği bulunduğu tespit edilmiştir. Örnek olması açısından Mersin’in Gülnar ve Tarsus ilçelerine bağlı köylerin bir kısmında yaptığımız araştırma neticesinde, köylerin bir kısmında yolların yapıldığı, fakat ihale usulü ile yapımı gerçekleştirilen bu yolların yapımında kalitesiz malzeme kullanıldığı ve kısa sürede tekrar eski haline döndüğü görülmüştür. Bundaki temel etken, yapılan işlerin Kamu İhale

Kanununa tabi olmaması ve yeterli denetimin olmamasıdır. Türkiye’deki köylerin büyük bir çoğunluğunda bu gibi sorunların yaşandığı düşünüldüğünde, denetim ve kontrol mekanizmasının gerektiği gibi çalıştırılmasının projenin başarısını artıracığı söylenebilir.

Çalışmamızın temel amacı; ülkemizde Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren uygulanan kırsal kalkınma politikalarını inceleyerek, 2005 yılından sonra uygulamaya koyulan KÖYDES Projesinin kırsal kalkınma üzerindeki etkilerini Mersin özelinde araştırmak, böylece kırsal alanlarımızın yaşanabilir hale gelmesi için uygulanması gereken politikaları belirlemek ve bu konudaki önemli bir boşluğu doldurmaktır.

Çalışmamızın yöntemi, genel olarak literatür ve mevzuat taraması ile alan araştırmasına dayanmaktadır. Bu süreçte köy muhtarları ve yerel halkla yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bunlar kitap, makale, dergi ve yayınlanan tezlerle desteklenmiştir. Ayrıca Türkiye’de kalkınma politikalarını oluşturan ve uygulayan birimlerin araştırma ve yayınları ile kırsal kalkınma konusunda çalışma, araştırma, istatistik vb. kaynakların bulunduğu internet siteleri üzerinden de veriler elde edilmiştir.

Çalışmamızın temel varsayımı; 2005 yılından itibaren uygulanan ve köylerin içme suyu ve yol sorunlarını çözmeyi amaçlayan KÖYDES projesinin kapsamına sağlık, eğitim, sosyal güvenlik vb. konuların da dâhil edilmesi halinde kırsal alanların kalkınmasına büyük katkı yapacağıdır.

Çalışmamızın sınırlılıkları; öncelikle 1923–1980 yılları arasında Türkiye’de uygulanan kırsal kalkınma politikalarına değinilecek, ardından 1980 sonrasında uygulanan politikalarla birlikte köylülük sorunu ele alınacak ve bu çerçevede 2005 yılından itibaren uygulamaya koyulan KÖYDES Projesi’nin kırsal kalkınma üzerindeki etkileri Türkiye genelindeki uygulamalar çerçevesinde Mersin özelinde araştırılacaktır.

Çalışmamızın birinci bölümünde temel kavramlar ve kırsal alanların mevcut durumu, ikinci bölümünde KÖYDES projesi ve uygulama örnekleri, üçüncü bölümünde ise KÖYDES projesinin Mersin ilindeki uygulaması ele alınacaktır. Son olarak da ülkemizde Cumhuriyet'in ilanından itibaren uygulanan kırsal kalkınma politikaları ile 2005 yılından itibaren uygulanan KÖYDES projesinin genel bir değerlendirmesi yapılacaktır.

I.BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR VE KIRSAL ALANLARIN MEVCUT DURUMU

Kırsal kalkınma politikalarının ne anlama geldiğini ve bu politikaların amacı, kapsamı, hedefleri ve önemini kavrayabilmemiz için öncelikle “kırsal alan” ve “kırsal kalkınma” kavramlarını açıklamamız gerekmektedir. Daha sonra da ülkemizdeki kırsal alanların mevcut durumunu ortaya koyarak, yapılması gereken çalışmaları tespit etme imkânına sahip olabiliriz.

Bu bölümde öncelikle kırsal alanlarla ilgili birtakım temel kavramları açıklayıp, kırsal alanların dünyadaki ve ülkemizdeki mevcut durumunu ortaya koyacağız. Böylece dünyadaki gelişmelerle birlikte, ülkemizdeki gelişmeleri değerlendirerek, konuyu geniş bir çerçevede inceleyeceğiz.

I.1. Kırsal Alan ve Kırsal Kalkınma Kavramları

a) Kırsal Alan: Kırsal alan tanımı ülkeden ülkeye değişmektedir. Ülkemizde de kırsal alan kavramıyla ilgili değişik görüşler ileri sürülmüştür. DPT (2000a: 2) tarafından hazırlanan kırsal kalkınma özel ihtisas komisyonu raporunda kırsal alanlar, “kentsel yerleşmeler dışında kalan yerler” olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma göre; kentlerin dışında kalıp, kentin teknolojik, sosyal ve kültürel olanaklarından yararlanmayan ve geleneksel toplum yapısının hâkim olduğu yerler, kırsal alan olarak tanımlanmıştır.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (TKB) (2004: 369) tarafından hazırlanan Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyon Raporu’nda kırsal alanlar; “nüfus yoğunluğunun düşük, ekonomik hayatın daha çok tarıma dayalı olduğu, doğal koşulların ve geleneksel değerlerin

etkin olup; eğitim, sağlık, haberleşme ve sosyal güvenlik gibi sosyal ve kültürel olanakların yeterince gelişmemiş olduğu yerler” olarak tanımlanmaktadır.

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı (2008: 4) tarafından hazırlanan Kırsal Alan Planlaması Projesinde de kırsal alanlar; “kırsal yerleşik alanlar (belde, köy, mezra, oba v.b.) ve bu yerleşik alanları da barındıran kentsel alanların da dışında kalan bütün araziler” olarak tanımlanmıştır.

Görüldüğü gibi kırsal alan kavramıyla ilgili birçok tanım yapılmıştır. Ancak ülkemizde genel olarak nüfusu 2000’in altında olan yerler kırsal alan olarak değerlendirilmektedir. Bir başka deyişle, ülkemizde kırsal alan denince köy yerleşmeleri akla gelmektedir.

b) Kırsal Kalkınma: Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1963-1967) kırsal kalkınma yerine toplum kalkınması kavramı kullanılmıştır. Böylece toplumun bir bütün olarak kalkındırılması hedeflenmiş ve geniş kapsamlı bir kalkınma hedeflenmiştir. Buna göre Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (DPT, 1963: 101), kırsal kalkınma olarak da kabul edilecek olan toplum kalkınması yaklaşımı şu şekilde tanımlanmıştır;

Çeşitli hizmet ve çalışmaların yapılması, dernek, kooperatif gibi teşkilatların kurulması ve idare ile toplulukların işbirliğinin sağlanmasını kavrayan bir çalışmadır. Bu, kitleleri eğitecek, birlikte çalışmaya yöneltecek, toplum yapısında istenen değişikliklerin gerçekleşmesini sağlayacak, toplumsal enerjiyi yaratıcı bir şekilde harekete geçirmeye yol açacak önemli bir kalkınma metodudur.

Geray (1999: 63) ise, kırsal kalkınmayı; “kırsal alanlarda yaşayan insan topluluklarının toplumsal, ekonomik, ekinsel [kültürel] açılardan yapısını değiştirecek biçimde üretim, gelir ve refah düzeylerinin geliştirilmesini, insan - toprak ilişkilerindeki dengesizliklerin giderilmesini, kentsel alanlardaki fiziksel ve toplumsal altyapının yaratılmasını, tarımsal ürünlerin daha iyi değerlendirilmesini amaçlayan çok yönlü süreçleri, etkinlikleri ve örgütlenmeleri anlatmaktadır” diye tanımlamaktadır. Her iki

tanımda da kırsal kalkınma geniş bir çevreyi kapsamına almakta ve kentsel alanların dışında kalan bütün alanların kalkındırılmasını hedeflemektedir.

Kırsal kalkınma politikalarında öncelikle tüm sorunların tespit edilmesi ve buna göre hedef oluşturulması gerekmektedir; çünkü her ülkenin kırsal kesim sorunları birbirinden farklıdır. Bu nedenle kırsal alanların kalkındırılmasıyla ilgili bir politika, hem hazırlık aşamasında hem de uygulama aşamasında ülkemiz gerçeklerine uygun olmak zorundadır. “Kırsal kalkınma; bir yandan toplumsal, kırsal, ekonomik altyapı ve kamu hizmetleri açısından kırsal kent arasındaki uçurumun ortadan kaldırılmasını gerektirmekte, bir yandan da kırsal alanın ekonomisinin tarıma dayalı olması nedeniyle, tarımın geliştirilmesi ve tarım ile ekonominin öbür kesimleri (endüstri ve hizmet alanları) arasındaki gelir, refah ve yaşam düzeyi farklılıklarını giderecek köklü tarımsal politikalar ile tamamlanmalıdır” (Geray, 1999: 65). Gülçubuk (2002: 6), kırsal kalkınmanın; tarım (bahçe, tarla, hayvan yetiştiriciliği vb. faaliyetler), ormancılık, balıkçılık, sağlık, küçük girişimcilik, kırsal sanayi, ekoloji, çevre, turizm, su, konut, eğitim gibi alt ve üstyapı hizmetleri, teknoloji, kadın, çocuk, topraksızların istihdamı ve çok sayıdaki diğer programı barındırması gerektiği üzerinde durmaktadır.

I.2. Dünyada Kırsal Kalkınma Alanında Ortaya Çıkan Yeni Yönelimler

Kırsal kalkınma yaklaşımlarındaki gelişmelere genel olarak bakıldığında, 1960-2000 döneminde kırsal kalkınma yönelimlerinde farklılaşmalar görülmektedir. 1960’larda modernleşme, 1970’lerde devlet müdahaleleri, 1980’lerde serbest pazar ve bununla çelişen sürdürülebilirlik, 1990’larda ise katılım ve yetkilendirmenin ön plana çıktığı görülmektedir (Giray, Akın ve Gün, 04.04.2010). Seksenlerde başlayan “yapısal düzenlemeler” ve “serbest pazar” ile birlikte devletler, daha önceki dönemlerde geniş kapsamlı olarak

yönlendirdikleri tarım sektörünü yönlendirmekten vazgeçme eğilimi içine girmişlerdir (Ellis ve Biggs, 2001). Bu süreçte tarım daha çok kendi haline bırakılmıştır. 1990’larda ortaya çıkan katılımcı yaklaşımla birlikte, önceki dönemlerde kırsal kalkınmada uygulanan “tavandan tabana” yaklaşımlarından “tabandan tavana” yaklaşımına geçilmiştir (Rondinelli, 1983; Mosse ve diğ., 1998). Bu yaklaşım, kırsal toplumun kırsal kalkınma sürecine kendi öncelikleri doğrultusunda katılmaları ile ortaya çıkan değişimin bir yansımasıdır.

Avrupa Birliğinde her devletin kırsal alan tanımı birbirinden farklıdır. AB, kırsal alanı çok farklı yapılara ve işlevlere sahne olan karmaşık alanlar olarak ele almaktadır. Bu alanlar, çoğu zaman tarım ve ormancılığın daha baskın olduğu, ancak turizmin, küçük ve orta ölçekte sanayi ve el sanatları gibi diğer iktisadi faaliyetlerin de önemli olduğu, üzerinde insanların yerleştiği çeşitli dışa dönük sosyal ve dinlenme tesisleri de kurdukları, ekolojik açıdan değerli ve kentli insanlarla devamlı etkileşim halinde bulunulan mekanlardır¹.

AB, yerelliğin önemini ve projelere yerel halk katılımını özellikle vurgulamaktadır. Projelerde, geriye dönük kontrol ve gereğinde yeniden proje revizyonuna olanak sağlayacak izleme mekanizmalarının kurulması ve işletilmesinin önemine dikkat çekmektedir. Ayrıca kırsal ve bölgesel kalkınma planı politikalarına yön veren temel ilkeler; sürdürülebilirlik, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, sosyal ve ekonomik dengeler, kültürel çeşitlilik, fırsat eşitliğinin sağlanması ve sosyal, ekonomik ve siyasal katılımcılığın sağlanması şeklinde sıralanmıştır (BİB, 2008: 23). AB ve ABD’de kırsal kesime ve tarıma gün geçtikçe daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. 1985’ten beri ABD, geleneksel dış

¹ Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Değişim eğilimleri, Erişim Tarihi: 12 Nisan 2009, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/e406957d45fcb6c_ek.pdf?tipi=14&sube= adresinden alınmıştır.

ticaret stratejisini tersine çevirmiştir: Bir yandan tarımsal ürün ithalatını çeşitli yollardan kısıtlarken, öte yandan doları düşürerek çeşitli teşviklerle tarımsal ürün ihracatını artırma çabası içinde bulunmaktadır (Çıkm, 2007). Böylece bu ülkelerde tarımsal ürün yetiştirilmesi cazip hale gelmekte ve dışarıya bağımlı olmaktan kurtulup, tarımsal ürün ihraç eden ülkeler haline gelmektedirler. Bu açıdan bakıldığında; ülkemizdeki kırsal kalkınma projeleri ile AB ve ABD'deki kırsal kalkınma projeleri arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar kısaca şöyle sıralanabilir:

1. AB'de projelere yerel halk katılımına önem verildiği halde (BİB, 2008: 23); ülkemizde, halkın projelere katılımına yeterince önem verilmediği söylenebilir. Ülkemizde projeler genelde merkezden hazırlanmakta, taşradaki birimlerce yürütülmektedir. Ancak 2005 yılından itibaren uygulamaya giren KÖYDES projesiyle bir mantık değişikliğine gidilmiş ve köye yönelik hizmetlerin bir kısmı (yol, içme suyu ve alt yapı) yerele devredilmiştir. Bu yönüyle proje, yerel halkın katılımına olanak sağlamaktadır.

2. AB'de geriye dönük kontrol ve gerektiğinde yeniden proje revizyonuna olanak sağlayacak izleme mekanizmalarının kurulması ve işletilmesine önem verildiği halde (BİB, 2008: 23); ülkemizde uygulanan kırsal kalkınma projelerinde geriye dönük kontrol mekanizmalarının gereği gibi işletilemediğini görmekteyiz. Bu da projelerin uygulama aşamasında ortaya çıkan aksaklıkların giderilmesinde sıkıntı yaratmaktadır. Geçmişte uygulanan projelerin büyük çoğunluğunda bu sıkıntılar yaşandığı gibi, günümüzde uygulanan KÖYDES projesinde de benzer sıkıntılar yaşandığı görülmektedir. Hizmetlerin uygulanma aşamasında ve özellikle de tamamlandıktan sonraki aşamada ortaya çıkan sorunlar, yerel halkı zor durumda bırakmakta, bu hizmeti yerine getiren özel şirketlere ise genellikle herhangi bir yaptırım uygulanmamaktadır.

3. ABD ve AB ülkeleri tarımsal ürün ihracatını artırmak ve ithalatı kısıtlamak için her türlü teşvik politikasını uygularken, ülkemizde özellikle 1980’li yıllardan itibaren tarımsal ürün ihracatı azalmaya başlamıştır. Bunun nedeni, ürettiği üründen yeterli geliri elde edemeyen tarım üreticisinin tarımsal üretimden vazgeçip başka alanlara yönelmesidir. Bu da tarımsal ürün arzının gittikçe düşmesine neden olmuştur. Böylece Türkiye, tarımsal ürün ticaretinde gittikçe dışarıya bağımlı hale gelmiş ve tarım adeta bitme noktasına gelmiştir. Tablo-1’e bakıldığında bu durum daha net olarak görülecektir.

Tablo- 1: Ana Sektörlere Göre İhracatın Payı

YILLAR	TARIM (%)	MADENCİLİK (%)	SANAYİ (%)	DİĞERLERİ (%)
1950	92,9	5,6	1,4	0,1
1960	76,0	6,1	17,9	0,0
1970	72,8	6,6	20,0	0,6
1980	56,0	6,6	36,6	0,9
1981	46,1	4,1	48,8	0,8
1990	15,6	2,5	81,1	0,8
2000	6,0	1,4	91,9	0,7
2008	3,2	1,6	94,8	0,4

Kaynak: www.tuik.gov.tr, 11.09.2010

Tablo 1’de, ülkemizde 1950 yılından 2008 yılına kadar sektörlerin toplam ihracat içindeki oranları verilmiştir. 1950-1980 arasındaki süreçte toplam ihracat içinde tarımın mutlak üstünlüğü görülmektedir. 1950 yılında % 92,9 olan tarımın payı gittikçe azalmış ve 1980 yılında % 56’ya kadar düşmüştür; fakat yine de ihracattaki en fazla paya sahip sektör olmayı sürdürmüştür. Ancak 1981 yılında roller değişmiş ve sanayi sektörü ilk defa tarım sektörünü geçerek ihracatta en fazla paya sahip sektör konumuna geçmiştir.

1981 yılında tarım sektörünün payı % 46,1 sanayi sektörünün payı % 48,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu tarihten sonra tarım sektörünün toplam ihracat içindeki payı her geçen yıl daha da düşmüş ve 2008 yılında en düşük seviyesine inmiştir. 2008’de tarım sektörünün ihracat içindeki payı % 3,2 sanayi sektörünün payı ise % 94,8 olarak gerçekleşmiştir.

Görüldüğü gibi 50 yılda tarım sektörünün toplam ihracat içindeki payı % 90’lardan % 3’lere kadar düşmüştür. Tarım sektörünün ihracat içindeki payının bu denli düşmesinde sanayi sektöründeki gelişmeleri de gözardı etmemek gerekir. Özellikle 1980’li yıllarda ortaya çıkan “ihracata yönelik sanayileşme politikasıyla” ülkemizde sanayi sektörüne daha fazla önem verilmiş ve sanayi ürünleri üretiminde oldukça önemli gelişmeler sağlanmıştır. Bu gelişmeler ihracat oranlarına da yansımış ve sanayi sektörü ön plana çıkmıştır. Ancak sanayi sektörüne önem verilirken tarımın bir kenara itilmesi, kırsal alanları ve buralarda yaşayan insanları zor koşullarla karşı karşıya bırakmıştır. Bundan dolayı, sanayi ile tarımın bir bütün olarak ele alınıp, dengeli bir kalkınmanın gerçekleştirilmesi en uygun yol olacaktır.

I.3. Türkiye’de Kırsal Alanların Mevcut Durumu

Ülkemizdeki kırsal alanlar; eğitim, sağlık, konut, çevre, toprak mülkiyeti, tarım ve hayvancılık gibi birçok konuda olumsuz koşullarda bulunmaktadır. Cumhuriyetin ilanından beri kırsal alanların sorunlarına çözüm getirmek ve buraları kalkındırmak amacıyla, iktidara gelen hükümetler tarafından sayısız proje üretilip uygulamaya konulduğu halde, bu sorunlara halen çözüm getirilememiş olması, projelerde birtakım eksikliklerin olduğunu ortaya koymaktadır. Her şeyden önce projelerdeki eksikliklerin hangi aşamada ortaya çıktığının tespit edilmesi büyük önem arz etmektedir. Böylece projedeki eksikliklerin hazırlık aşamasında mı, yoksa uygulama aşamasında mı ortaya

çıkacağı tespit edilerek, daha yararlı ve gerçekçi projeler ortaya konabilir. Hangi ülkede olursa olsun, bir alanda herhangi bir proje üretilecekse, öncelikle o alandaki mevcut durumun gözden geçirilip buna göre politikaların üretilmesi gerekir. Günümüze kadar ülkemizde uygulanan kırsal kalkınma politikalarında ise bu kurala uyulduğu söylenemez. Bu da kırsal alanlardaki sorunların ve kötü koşulların devam etmesine neden olmakta, aynı zamanda uygulanan politikaların amacına ulaşmasını da engellemektedir.

Kırsal alanlarda özellikle eğitim ve sağlık konularında önemli eksiklikler bulunmaktadır. “Eğitim açısından ortaya çıkan en önemli sorunlar; eğitimin kalitesi, personelin niteliği ve donanım yetersizliğidir” (TKB, 2004: 11). Eğitimin niteliği büyük ölçüde uygulanan programa bağlıdır. Uygulanan programın aksaklık ve eksiklikleri giderildikçe, programlar geliştirildikçe eğitimin niteliğinin de artması beklenir. Türkiye’de eğitim sisteminde değişen politikalarından birini taşımalı eğitim sistemine geçilmesi ve bu sistemin yaygınlaştırılması oluşturmaktadır (Temurçin ve Şenol, 2008: 206).

Taşımali eğitim sistemine geçilmesiyle birlikte olumlu gelişmeler sağlanmıştır. Bu sistemle, okulu veya yeterli sayıda dersliğı olmayan köy çocuklarının, yakın mesafedeki köy okullarına götürülüp eğitimlerine devam etmeleri sağlanmıştır. Bu sistem, kırsal alanların eğitim alanında yaşadığı sorunlara köklü bir çözüm getiremezse de, geçici bir çözüm olarak başarılı olmaktadır. Ayrıca okur-yazar olmayan yetişkinler için okuma-yazma kurslarının düzenlenmesi, bilgiye erişim imkânları kısıtlı olan yetişkinler için yaygın eğitim kurslarının artırılması ve çeşitlendirilmesi eğitim sorununun çözümüne önemli katkı yapacaktır (DPT, 2006b: 19).

Kırsal alanda, eğitimde yaşanan sorunların benzeri sağlık hizmetlerinde de görülmektedir. Köylerimizin büyük çoğunluğunda sağlık alanında yaşanan sorunların başlıcaları; personel, araç-gereç ve donanım eksikliğidir.

Kırsal kesimde, 2000 yılında yaklaşık 3 olan doğurganlık hızı, 2003 yılında 2,65'e gerilemiştir. Ancak, kırsal yerleşimlerdeki kadınların sadece yüzde 57,7'si doğum öncesinde doktor hizmeti alabilmektedir. Doğumların yüzde 35'i ise evde yapılmaktadır. Sağlık hizmetlerine doğrudan erişim imkânı bulan köy oranının düşük olması ana çocuk sağlığı, koruyucu sağlık hizmetleri ve mobil sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılmasını ve etkin kılınmasını zorunlu kılmaktadır (DPT, 2006b: 9).

Bu amaçla ana ve çocuk sağlığına yönelik koruyucu sağlık hizmetlerinin sürekli kılınması, yaşlılar başta olmak üzere dezavantajlı grupların hizmetlere erişimini sağlamak için gezici sağlık ve halk sağlığı hizmetlerinin artırılması, ağır çalışma koşullarından dolayı tarımda çalışanlara yönelik koruyucu sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi desteklenmelidir (DPT, 2006a: 19).

Kırsal alanlarda eğitim ve sağlıkta yaşanan sorunlar yaşamsal öneme sahip olmakla birlikte, en az bunlar kadar önemli bir konu da toprak mülkiyetinin dağılımıdır. Kırsal alanlarda yaşayanların % 30'unun hiçbir toprağı bulunmamaktadır (BİB, 2008: 52). Ergin ve Eyicil'in de (2010) ifade ettiği gibi, bir yanda topraksız ve 5 dekaradan az toprağına sahip 50.000 ailenin toplam 48.000 dekar toprağı varken, diğer yandan 405 varlıklı ailenin toplam toprağı 3.152.000 dekarıdır. Bu durum, büyük bir sosyal adaletsizliğı ifade etmekte ve gün geçtikçe bu insanları daha da yoksullaştırmaktadır. Bu yoksullaşma da hem kırsal alanlar üzerinde hem de kentler üzerinde olumsuz baskılar yaratmaktadır. Türkiye'de küreselleşme ve liberalleşme süreçlerinde topraksız ve az topraklı kesim kendi haline bırakılmış, büyük toprak sahipleri kırsal alanlarda tek egemen güç haline getirilmiştir. Sonuç olarak, 1980'li yıllardan bu yana hem kırsal kentler, hem de kırsal alanda yaşayan büyük toprak sahipleri ile küçük toprak sahipleri arasındaki fark giderek açılmaktadır.

Kırsal alanlarda yaşanan bir başka sorun da sosyal güvenlik sistemindeki aksaklıklardır. Tarım kesiminde çalışan işçilerin sosyal güvencelerinin yok denecek kadar az olması, bu insanların geleceğini belirsiz hale getirmektedir. Akpınar'ın (2009) deyişyle,

“iş kazası, analık, hastalık ve yaşlanma risklerine karşı hiçbir sosyal güvenceleri olmayan tarım işçileri tamamen işverenin insafına terk edilmiştir.” Bir başka deyişle, tarım sektöründe sigortasız çalışan bu işçiler, yaşlılık veya hastalık gibi herhangi bir nedenle çalışamaz duruma geldiklerinde devletin güvencesi altında olmayıp, yardıma muhtaç bırakılmaktadırlar. Burada devlet güvencesinden kastettiğimiz şey parasal yardım değildir, çünkü sosyal güvenlik uygulamalarının amacı yalnız belirli risklere karşı maddi güvence sağlayacak parasal yardım yapmak değil, herkese insan onuruna yaraşır bir biçimde, gelecek kuşkusuna kapılmaksızın, huzur ve refah içinde yaşama hakkını sağlamaktır. Ancak Türkiye geneline bakıldığında, özellikle kırsal kesim insanının sosyal güvenlik sisteminden pek faydalanamadığı görülmektedir. Bu nedenle de, tarım kesimindeki insanlar gün geçtikçe kente göç edip sigortalı bir iş bulma arayışına girmekte, kente göç etmeyip memleketlerinde kalmak isteyenler de tarım dışı alanlarda sigortalı bir iş bulmaya çalışmaktadırlar. Böylece, kırsal kesimin en önemli geçim kaynağı olan tarım sektörü giderek yok olma noktasına gelmiştir.

Kırsal alanda varlığını sürdüren önemli sorunlardan bir diğeri de alt yapı sorunudur. Köylerimizin büyük çoğunluğunda kanalizasyon alt yapısının olmaması nedeniyle birtakım sorunlar yaşanmaktadır. Kanalizasyonu olmayan köylerde lağım suları köyün içinden veya çevresinden geçmekte, böylece buralardan çıkan kötü kokular köye yayılmakta ve köylünün sağlığını olumsuz etkilemektedir. Köylerdeki sağlıksız koşulların ortadan kaldırılabilmesi ve köylerin yaşanabilir hale getirilebilmesi için alt yapı hizmetlerinin tamamlanması gerekmektedir. KÖYDES kapsamına köylerin alt yapı çalışmaları da alınmış, ancak yeterli ödenek olmadığından genellikle yol ve içme suyu hizmetlerine ağırlık verilmiştir. Böylece köylerin büyük çoğunluğunda alt yapı konusundaki sorunların devam ettiği görülmektedir.

Sosyal ve kültürel tesislerin olmayışı da kırsal alanlardaki önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerçekten de kentleri kırsal alanlara göre daha cazip kılan faktörlerden biri de sosyal ve kültürel tesislerdir. Birkaç köyü kapsamına alacak şekilde sosyal tesislerin kurulması kırsal alanların yaşam kalitesini artıracak ve buraların kalkınmasına olumlu etki yapacaktır. Bu şekilde kırsal alanlara nitelikli personelin gönderilmesi de daha kolay olacaktır; çünkü köylere gelen personeli barındıracak lojman, araç-gereç, konut, sosyal tesis vb. olanakların olmaması, bu personelin yaşamını zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla buralara gelen personel de bir an önce kente kaçmanın yollarını aramaktadır.

Özet olarak, kırsal alanlarımızın hâlen önemli sorunları bulunmaktadır. Hükümetler tarafından zaman zaman çeşitli politikalar uygulanmakta, ancak uygulanan politikaların da kırsal alanların sorunlarını çözmekte yetersiz kaldığı görülmektedir. 2000’li yıllara gelindiğinde AB ülkeleri kırsal alanları kalkındırmak ve tarım sektörünü canlandırmak amacıyla tarım üreticilerine geniş teşvikler uygularken; ülkemizde tarım sektörünün ve dolayısıyla kırsal kesimin kendi haline bırakılması ve devletin üreticilerin sorunlarına seyirci kalması, tarım sektöründeki sorunların daha da artmasına neden olmuştur. Köylünün yaşamını sürdürebilmesi için temel geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılığın uygulanan politikalarla adeta bitme noktasına getirilmesi; köylünün evini, tarlasını ve hayvanını satarak kente göç etmesine neden olmuştur. Kente göç etmek zorunda kalan bu insanlar, kente uyum sağlamakta zorluk çekmiş ve bir türlü kentlileşememişlerdir. Bunun en büyük nedeni, gittikleri yerlerde aynı mahallelere yerleşmeleri ve köylerindeki yaşam tarzını kente taşımaya çalışmalarıdır. Bizzat Anayasamızda yar alan hükümlerle, korunması gerektiği belirtilen çocuklar ve kadınlar da dâhil olmak üzere bu insanlar son derece elverişsiz koşullarda çalıştırılmaya başlanmıştır.

Anayasamızın “Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler” bölümünde yer alan 41. maddesinin 2. fıkrasında; *“Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar”* hükmüne yer verilerek, aile bütünlüğünün toplum hayatındaki yeri ve önemi vurgulanmış; ayrıca çocuklar ve ananın devlet tarafından korunacağı belirtilmiştir. Anayasamızın “Çalışma Şartları ve Dinlenme Hakkı”nı düzenleyen 50. maddesinin 2. fıkrasında da *“küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar, çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar”* hükmü yer alarak devletin çocuklara ve kadınlara verdiği önem vurgulanmak istenmiştir. Ancak yukarıda da değindiğimiz gibi kırdan kente göç eden insanların çocukları ve kadınları son derece elverişsiz koşullarda çalışmak zorunda kalmıştır. Büyük çoğunluğu bodrum katlarda, güneş görmeyen atölyelerde çalışan bu çocuklar ile kadınlarda kalıcı hastalıklar ortaya çıkmakta ve yaşamlarının geri kalan kısmında telafi edilemez sonuçlarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Günümüze kadar uygulanan küçük çaplı politikaların kırsal alanlarımızın sorunlarını çözmede başarılı olamadığı ortadadır. Konuyu daha iyi anlayabilmemiz açısından, kırsal alanlardaki mevcut durumu ortaya koyduktan sonra günümüze kadar uygulanan kırsal kalkınma politikalarına değinmekte fayda vardır. Bu sayede geçmişten beri uygulanan politikaların eksikliklerini tespit ederek, üretilecek olan yeni projenin kapsamını belirleme imkânına sahip olabiliriz.

I.4. Kırsal Kalkınma Politikalarının Tarihsel Gelişimi

Cumhuriyetin kuruluşu ile başlayan çağdaşlaşma hareketleri tarımda ve kırsal kesimde kalkınma çabalarında da etkisini göstermiştir. Nüfusun çok önemli bir bölümünün köylerde yaşadığı ve ekonominin ağırlıklı olarak tarıma dayandığı bu ortamda, tarımsal ve

kırsal kalkınmanın ulusal kalkınmadaki rolü, kalkınma ve çağdaşlaşma çabalarında tarıma ve kırsal nüfusa özel bir önem verilmesini zorunlu hale getirmiştir (Ökten ve Çeken, 2008: 15). Bu nedenle, Osmanlı'dan devralınan ve neredeyse işlemez duruma gelmiş olan tarımsal yapı, Cumhuriyet dönemi yöneticileri için öncelikle ele alınması gereken bir sorun olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde tarımsal üretimin, Osmanlı döneminde olduğu gibi merkezi ihtiyaçların karşılanması ilkesinden farklı olarak bir ekonomik sektör olarak ele alınmasına ve gelişiminin sağlanması yoluyla da genel ekonomik gelişmenin önemli bir unsuru olmasına çaba gösterilmiştir (Bakırcı, 2007: 56). Ülkemiz, dünyada sosyal ve ekonomik kalkınmasını belirli bir plan ve program içinde yürütme gereğini duyan ve planlı kalkınmayı daha 1930'lu yıllarda uygulamaya koyan ender ülkelerden biridir (Gürlük, 2001).

Cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanan politikalarla kırsal kesimde olumlu gelişmeler sağlanmış ve tarımsal üretim arttırılmıştır. Dönemin başlarında buğday üretimi 1 milyon tonun altında iken, 1929 yılında 2 milyon 700 bin ton olarak gerçekleşmiştir “Bu dönemde tarım sektörünün yıllık ortalama büyüme hızı diğer sektörlerden anlamlı bir şekilde yüksek gerçekleşmiştir. 1924-29 döneminde tarım sektöründe yıllık ortalama büyüme hızı % 16,2 iken, sanayi sektöründe yıllık ortalama büyüme hızı % 8,5 düzeyinde gerçekleşmiştir” (Eşiyok, 2004: 13-14). Bir başka deyişle, 1923-1929 döneminde tarım sektörü ekonominin baş aktörü olmuştur. Ancak 1929 yılında ABD’de ortaya çıkan büyük buhran diğer tüm ülkeler gibi Türkiye ekonomisini de olumsuz yönde etkilemiştir (Şener, 2004: 74). Bu dönemde ödemeler bilançosu açığı artmış; hammadde ve tarımsal ürün fiyatlarının çok fazla düşmesinden dolayı dış ticaret hadleri tarım aleyhine gelişmiş ve Türk parası, yabancı paralar karşısında hızla değer kaybetmiştir. Büyük Buhranın sebep olduğu talep ve fiyat düşüşleri, bütün ekonomik alanlarda büyük sarsıntılara yol açmıştır

(Altıparmak, 2002: 37). Tüm bu gelişmeler Türkiye’de devletçilik uygulamalarının başlamasına neden olmuştur. “Devletçilik uygulamasının somut düzeyde başlangıcı, özü, 1930’ların başında Birinci Beş Yıllık Sanayileşme Planı’nın (BBYSP) benimsenmesi ve uygulanmasıdır. Bu durumda devletçilik uygulamasının kesin olarak, ekonomik gelişmede sanayi[y]e öncelik veren bir nitelik taşıdığı söylenebilir” (Kepenek, 1986: 58). BBYSP 1934 yılında yürürlüğe girmiştir. “Bu planla Türkiye uluslararası işbölümünde kendisine verilen tarımcı ülke rolüne karşı çıkmakta, bunu değiştirmek istemektedir” (Öçal, 2005: 35). Hükümet tarafından hazırlatılan BBYSP’nin başlıca amaçları şunlardır (Kepenek, 1986: 60):

- a) Yerel ya da bölgesel tarımsal üretime ve doğal kaynaklara dayalı sınaî üretim birimleri kurulması,
- b) Özellikle dışalım konusu olan temel tüketim mallarının yerli üretimine (özellikle dokuma sanayiine) öncelik verilmesi,
- c) Sanayi kuruluşlarının “yerlerinin” hammadde ve işgücü kaynaklarına yakın olması.

Kepenek’in (1986: 60) ifadesiyle, “BBYSP amaçlarının temel niteliğine göre salt bir sanayi planıdır; tümü ile ekonomiye yönelik amaçları içermez, dolayısı ile bir makro plan niteliğinde değildir”. Ancak bu planla sanayi sektöründe önemli gelişmeler kaydedilmiştir. “Plan çerçevesinde kurulan tesislerde dönemin en ileri teknolojilerinin uygulanmasına önem verilmiştir. Üretim kapasitesi etkin teknolojik düzeydedir. Buna işçi ücretlerinin düşük olması da eklenince üretim maliyetinin düşük kalması mümkün olmuştur” (Öçal, 2005: 36). BBYSP’nin başarı ile uygulanması üzerine, 1936 yılında İkinci Beş Yıllık Sanayileşme Planının (İBYSP) hazırlıklarına başlanmıştır. Ancak 1930’lu yılların sonlarında başlayan II. Dünya Savaşı nedeniyle İBYSP uygulanamamıştır.

I.4.1. 1923-1980 Döneminde Uygulanan Kırsal Kalkınma Politikaları

Ülkemizde, Cumhuriyetin kurulmasından itibaren kırsal alanları kalkındırmak ve kentlerle arasındaki gelişmişlik farkını azaltmak amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler yapılmış ve bu çerçevede birtakım projeler üretilmiştir. Kırsal alanlarla ilgili ilk çalışma olarak 17 Şubat 1923 tarihinde İzmir’de düzenlenen Birinci İktisat Kongresini gösterebiliriz. Bu Kongrede Türkiye’nin kırsal kalkınmayı sağlayabilmesi için tarım kesiminin sorunları görüşülmüş ve bunun sonucunda, “Aşar Vergisinin” kaldırılması, köyde dirliğin gerçekleştirilmesi ve tarımın makineleştirilmesi gibi kararlar alınmıştır (Ökten ve Çeken, 2008: 15). Ancak bu kongredeki en büyük eksiklik, küçük çiftçiler ile tarım işçilerini temsil edecek kesimin kongrede yer almamasıydı. Bu iki kesimin temsil edilmemesi nedeniyle büyük toprak sahiplerinin, tüccarların ve sanayicilerin istekleri dile getirilmiş, küçük çiftçiler ile tarım işçilerinin istekleri ise göz ardı edilmiştir. İzmir İktisat Kongresinden bir yıl sonra Köy Kanunu’nun çıkarılması, ardından da 1925 yılında aşarın kaldırılması, kırsal alanlarla ilgili yapılan son derece önemli çalışmalardır. Bunlara ek olarak, planlı döneme geçilmeden önce toprak ve tapulamaya ilişkin girişimler ile Köy Enstitüleri’nin kurulması gibi önemli çalışmalar bulunmaktadır. Bu bağlamda Köy Kanunundan başlayarak, 1923’ten itibaren kırsal alanlarla ilgili olarak yapılan düzenlemeler bu bölümde değerlendirilecektir.

- **Köy Kanunu**

1924 yılında yürürlüğe giren 442 sayılı Köy Kanunu ile köylere hukuki bir kişilik tanınarak köylerin idari yapısı ve köylerde görülecek hizmetler belirlenmiştir (DPT, 2006a). Kırsal kesimin çağdaşlaşmasını sağlamaya yönelik olan Köy Kanunu iki açıdan önemliydi. Birincisi, bu yasa ile kalkınmanın köy’den başlaması gereği vurgulanmış, ikincisi de köylere hukuki bir kişilik tanınarak tarihimizde ilk defa köy toplulukları özerk

bir yapıya kavuşturulmuştu. Köye tanınan özerklikle birlikte, seçilen yönetsel organlara ve köy halkına köy yaşamı için gerekli altyapı ve benzeri hizmetleri yapma ve daha iyi bir yaşam için gerekli koşulları yaratma yükümlüğü getirilmiştir (Gülçubuk, 2006). Cumhuriyetin ilanının hemen ertesi yılı böyle kapsamlı bir yasanın çıkarılması başlı başına yeni rejimin köye verdiği önemin bir göstergesidir (Kurt, 2003: 61). 1924 tarihli Köy Kanunu günümüze kadar geçerliliğini sürdürmektedir.

- **Aşar Vergisinin Kaldırılması**

Cumhuriyetin ilk yıllarında köylüye yönelik yapılan önemli düzenlemelerden bir diğeri de, 1925 yılında aşar vergisinin kaldırılmasıdır. Aşar, köylülerin ürettiği ürünün % 12,5'inin mültezimler tarafından toplanması şeklinde işlemekteydi. Mültezimler, topladıkları vergiyi nakdi olarak devlete ödedikleri için ürünün paraya dönüştürülmesinde kendileri için en kârlı olan zamanda vergiyi tahsil etme eğilimi içerisinde bulunuyorlardı. Ancak köylüler mültezimin payını istemek için fiyatların değişmesini beklemesinden ve bu arada ürünün bir bölümünün çürüyüp yok olmasından şikâyet etmekteydi. Böyle bir durumda çiftçilerin gerçek vergi yükü % 12,5'in üzerine çıkmaktaydı (Keyder, Aktaran: Eşiyok, 2004: 50-51).

Aşar Vergisinin kaldırılmasıyla köylünün üzerinden büyük bir yük kalkmıştır. Fakat devlet, aşarın kaldırılmasından doğan gelir açığını arazi vergisi ve tekel maddelerine zam yoluyla kapatmaya çalışmıştır. Bu ise yine küçük ve orta ölçekli çiftçinin zararına olmuştur (TKB, 2004: 20). Geray'ın da (1974: 64) belirttiği gibi, uygulandığı son yıl toplam bütçe gelirlerinin % 28,6'sı aşardan elde edilmişken, Verginin kalkmasından sonra bütçe açığı önceki yıl ortalamasının üç katı olmuştur. Bir başka deyişle, aşar vergisini kaldırılmakla devlet en önemli gelir kaynağını da kaybetmiştir.

- **Toprak ve Tapulamaya İlişkin Girişimler**

1920'lerin Türkiye'sinde görülen önemli sorunlardan bir diğeri de adaletsiz toprak ve gelir dağılımıydı. 1912 - 1913 yıllarında yapılan tarım sayımlarında, toplam tarımcı ailelerin %1'inin toplam toprakların %39'una; ailelerin %87'sinin ise toplam toprağın %35'ine sahip olduğu tespit edilmiştir (Köymen, 1999: 2). 1934'de çıkarılan İskân Kanunu topraksız köylüleri toprak sahibi yapmayı öngörüyordu. Bu yasayla, ikiden çok nüfuslu ailelere 6-15 hektar arasında toprak ile çift hayvanı, araç-gereç, tohumluk, ahır, samanlık gibi yerlerin de verilmesi öngörülüyordu. Aynı yıl çıkarılan Tapu Kanunu ile de sahipsiz toprakları imar edenlere tapusunun parasız verilmesi hedeflenmişti (Gülçubuk, 2005: 75). Ancak bu yasaların da daha çok büyük toprak sahiplerinin işine yaradığı söylenebilir. Çünkü sahipsiz topraklara el atıp buraları imar edenler yine büyük toprak sahipleri olmuştur.

Bu dönemde çıkarılan önemli yasalardan bir diğeri de 1945 yılındaki "Çiftçiyi Topraklandırma Yasası"dır. Yasaya göre topraksız çiftçilerin topraklandırılması için devlet arazilerinin yanında vakıflar, özel idareler, belediyeler ve gerçek kişiler ile özel hukuk kişilerine ait araziler kamulaştırılarak çiftçiye dağıtılacaktır. Bir yandan büyük toprak sahiplerinin siyasal gücünü kırmak, bir yandan da toprak mülkiyetini tarımsal üretimi artıracak biçimde yeniden düzenlemek ve aynı zamanda çeşitli nedenlerle kullanılmayan toprakların ekilip - biçilerek değerlendirilmesi amacını güden bu yasa, Mecliste birçok tartışmalara yol açmıştır (Gülçubuk, 2005: 75). Bu tartışmaların sonucunda, söz konusu yasa, özel mülkiyetteki büyük toprakların kamulaştırılmasına gidilmeksizin yalnızca kamunun elindeki toprakların dağıtılması şeklinde bir uygulama olanağı bulmuştur. Dolayısıyla bu yasanın da amacına ulaştığı söylenemez.

- **Köy Enstitüleri**

1935 verilerine göre kırsal nüfusun %90'dan fazlası okuma-yazma bilmeyen, düşük gelirli, kaynakları son derece yetersiz bir kitleden oluşmaktaydı. Böyle bir toplumun hızla kalkınması için en öncelikli konunun eğitim ve öğretim olması kaçınılmazdı (Gürlük, 2001).

Cumhuriyet döneminde eğitim alanında kırsal kalkınmaya yönelik en sistemli yaklaşımlardan biri Köy Enstitüleri'nin kurulmasıdır. Kır kökenli çocukların başta öğretmenlik olmak üzere köy için gerekli ve geçerli mesleki bilgilerle donatılıp yeniden köye gönderilmesiyle tabanın değişmesini amaçlayan Köy Enstitüleri 1940 yılında çıkarılan bir yasayla kuruldu ve kısa sürede ülkenin değişik yerlerinde yirminin üstünde bir sayıya ulaştı (TKB, 2004: 379). Geray (1974: 64) bu hareketi, bütün başarılı yönlerine karşın kooperatifçilik ve benzeri ekonomik tedbirlerle tamamlanmadığı için tek yanlı bir kalkınma hareketi olarak değerlendirmiştir. Bakıldığında, tek yanlı bile olsa projenin başarılı olma şansı yüksekti; çünkü iyi bir eğitim alan köylü çocukların, kendi yörelerindeki eksiklikleri daha iyi bilmeleri, ileriki dönemlerde daha geniş boyutlu projeler üretmelerini sağlayabilirdi. Ancak Kurt'un da (2003: 65) belirttiği gibi, 2. Dünya savaşından sonra değişen iç ve dış koşullar bu kurumların bazı kesimler tarafından tehlikeli görülmesine yol açmıştır. Enstitü öğrencilerinin kendi aralarında kollektif bir zihniyet geliştirmeye başlamaları, enstitülerin köylü öğrencilerin ve diğer köylülerin dünyasını giderek dış dünyaya açması gibi çeşitli nedenlerle, 1950 sonrasında Köy Enstitüleri kapatılmıştır.

Görüldüğü gibi kırsal alanların olumsuz koşullarını gidermek ve buraları kalkındırmak amacıyla Cumhuriyetin kuruluş yılı olan 1923'ten itibaren birçok alanda önemli çalışmalar yapılmıştır. Yukarıda açıklanan bu çalışmalar planlı dönem öncesi

yapılmış olup, bunların arasında bir eşgüdümün olmaması ve birbirinden kopuk bir şekilde yürütülmesi, başarıya ulaşılmasını engelleyen en büyük etkidir. 1960'lı yıllarda planlı döneme geçilmesiyle birlikte kırsal kalkınma politikalarının uygulanmasına devam edilmiştir. Bu çalışmalara kısaca değinmekte fayda vardır.

- **Toplum Kalkınması**

Planlı döneme geçilmesiyle beraber uygulanan projelerden ilki Toplum Kalkınması Projesidir. İlk olarak Birleşmiş Milletlerce gündeme getirilmiş olan bu proje 1950'lerden sonra uygulanmıştır. Toplum Kalkınması projesini köye yönelik öteki çalışmalardan ayırt eden en önemli özelliği; kırsal alanda yaşayan vatandaşların idare ile gönüllü işbirliği çerçevesi içinde teşkilatlanması ve vatandaşların merkezi idarenin götürdüğü hizmetlere fiziki ve mali gücü ile katılması, hizmetleri benimsemesi ve koruması esaslarına dayanmasıdır (DPT, 2006a: 13). Toplum kalkınması projesi, yurdumuzda 1. BYKP ile uygulama alanına konulmuştur. Bu dönemde toplum kalkınması; küçük köy gruplarının yaşadıkları ekonomik, sosyal ve kültürel şartları iyileştirmek amacıyla öz kaynaklarını harekete geçirmelerini, kendi çabalarını devletin çabalarıyla birleştirmelerini ve bu toplulukların milli bünyeye bağlanmalarını, milli kalkınma çabalarında üzerlerine düşen görevleri yapmalarını öngören bir kırsal kalkınma projesi olarak ele alınmıştır (DPT, 2006a: 13). Başlangıçta DPT tarafından çizilen çerçeveye uygun ve öngörülen adımlarla tutarlı olarak yürütülen toplum kalkınması deneme çalışmaları, 1964'te Köy İşleri Bakanlığı'nın kurulmasıyla birden bire yaygınlaşmıştır. Geray'ın (1974: 331) deyişiyle, Köy İşleri Bakanlığı'nın "Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması" çalışmasına ağırlık vererek toplum kalkınmasını bir yana itercesine yanlış tutum içerisine girmesi, toplum kalkınması denemeleri tam değerlendirilmeden, ülke koşullarına elverişliliği yansız olarak sınanmadan, ikinci plan döneminde söz konusu

projenin küçük toplumlarda girişkenliği geliştirme yöntemi olarak farklı bir biçime sokulması sonucuna götürmüştür.

Aşağıda açıklanacak olan köy-kent, merkez-köy ve diğer kalkınma projeleri girişimlerinin ortak özelliği ise, köyleri birleştirmeye gitmeksizin köye yönelik hizmetlerin ve alt yapıların belli merkezlerde odaklaştırılmasını amaçlamasıydı (Geray, 1999: 85). Böylece köylünün de kentin olanaklarından yararlanması sağlanmış olacaktı.

- **Köy-Kent Projesi**

Köy-kent projesi, ülkemizin Cumhuriyet döneminde Köy Enstitüleri'nden sonraki en kapsamlı kırsal kalkınma projesidir. Keleş (2004: 49), köy-kentleri “kırsal kesim nüfusunun toplumsal, kültürel, ekonomik ve kamusal gereksinimlerini karşılayacak biçimde donatılmış kırsal yerleşim birimleri” olarak tanımlamaktadır. Çolakoğlu (2007: 189) ise köy- kent projesini, sosyal ve ekonomik koşullar dikkate alınarak, belirli köy kümelerinin oluşturulması, bu küme içerisinde yer alan köyler arasında işbirliği ve uyum sağlanarak köye götürülecek temel hizmetlerin planlı olarak ulaştırılması, daha sağlıklı bir yerleşim düzeni oluşturulması ve köylülerin yerlerinden olmaksızın kentlerdeki olanaklara ulaşmalarına yardımcı olunması olarak tanımlamaktadır.

Görüldüğü gibi bu projeye belli köy grupları oluşturularak buralara eğitim, sağlık ve kültürel hizmetlerin topluca götürülmesi, sanayileşmenin kırsal alanlara yayılarak işsizliğin önlenmesi ve bu sayede kırsal alanların kentlerin seviyesine çıkarılması amaçlanmaktadır. İlk köy-kent uygulamaları 1978–1979 döneminde CHP öncülüğünde, Taşkesti (Bolu) ile Özalp'ta (Van) uygulanmıştır. Uygulanan program çerçevesinde göç, sanayi ve kırsal alan birbiriyle bağlantılı olarak değerlendirilmiştir. Ancak köy-kent projesi devlet politikası haline getirilemeyip hükümet politikası olarak kalmış, hükümet değişince proje de sona ermiştir.

- **Merkez Köy**

Bu dönemdeki bir başka proje de merkez köy projesidir. İlk defa 3. BYKP’de yer alan bu projeye, tüm köylere ulaştırılmayan sosyal ve kültürel hizmetlerin düşük maliyetle merkez olarak belirlenen köyde toplanması ve buradan çevre köylere sunulması amaçlanmaktadır.

Merkez köyler ile köy-kentler arasındaki temel farkın şu olduğu söylenebilir: Merkez köylerde hizmetler, merkez olarak belirlenen köyde toplanıp buradan çevre köylere sunulmaktadır. Yani hizmetler, belirli köy kümelerine topluca değil de sadece merkez olarak belirlenen köye yapılmaktadır. Ecevit’in de (2000: 62) belirttiği gibi, köy-kent’te ise yeni bir köy inşa edilmemekte ve köyler bir araya getirilmemektedir; fakat birbirine yakın köylerden oluşan gruplara eğitim, sağlık, sanayileşme gibi girişimler topluca yapılmaktadır. Dolayısıyla Köy-kent projesinin, merkez-köy projesine oranla daha olumlu etki göstereceği söylenebilir.

1970’li yıllardan önce uygulanmış olan köy-kent, merkez köy, tarım-kent ve çiftçiyi topraklandırma yasası gibi projelerin tamamı kırsal alanda yaşayanların gelirlerini artırmak, sosyal ve kültürel gelişmelerine katkıda bulunmak, kır-kent arasındaki farklılığı azaltarak kırsal kesimde kendi kendine yaşanabilir birimler oluşturmak gibi amaçlarla yapılmıştır. Uygulanmış olan projelerden ders alınması ve bu projelerdeki eksikliklerin tespit edilmesi ileriki dönemlerde uygulanacak olan projelerin başarısını artıracaktır.

1970’li yıllardan önce uygulanmış olan projeleri inceledikten sonra, şimdi de tezimiz açısından oldukça önem taşıyan ve birçok kırsal kalkınma projesinin hayata geçirildiği 1970’li yıllar ele alınacaktır.

- **1970’li Yıllar ve Kırsal Kalkınma Projeleri**

1970’li yıllar, kırsal alanlara yönelik girişimlerin arttığı yıllar olmuştur. Bu dönemde Türkiye’nin farklı yörelerinde hem doğal kaynakların daha iyi değerlendirilebilmesi hem de kırsal kesimde gözlenen sosyo-ekonomik farklılıkların mümkün olduğu ölçüde ortadan kaldırılması için çeşitli yörelerde birtakım Kırsal Kalkınma Projeleri (KKP) uygulanmaktadır (Can, 2007: 14). Çorum-Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi, Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi, Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi, Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi, Erzincan-Sivas Kırsal Kalkınma Projesi ve Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi bunlardan ilk akla gelenleridir. Kırsal alanlardaki altyapıyı iyileştirmeyi, buralarda yaşayan nüfusun gelirini arttırmayı, yaşam düzeylerini yükseltmeyi, bitkisel ve hayvansal üretimi geliştirmeyi ve kırsal nüfusu harekete geçirmeyi amaçlayan bu kırsal kalkınma projeleri Dünya Bankası (DB) ve Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD) tarafından kredili olarak finanse edilmiş ve il veya iller düzeyinde uygulanmıştır (Gülçubuk, 2002: 30, Çelik, 2005: 68). Bu projeler kapsamında, 2000’li yıllara kadar yapılan işler şu şekilde özetlenebilir (DPT, 2000b: 70):

Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi kapsamında 1.187 hektar alan sulamaya açılmış, 50 köy ünitesine içmesuyu tesisi, 226 km. köy yolu tesviyesi, 222 km. stabilize yol yapılmış, 308 hektar alan ağaçlandırılmış, 6.935 hektarlık alanda enerji ormanı tesis edilmiş, 3.707 çiftçiye eğitim verilmiş, 44 adet arıcılık ve 228 adet halı-kilim ünitesi kurulmuştur.

Yozgat Kırsal Kalkınma Projesiyle 3.919 hektarlık alan sulama imkanına kavuşturulmuş, 25 köy ünitesine içmesuyu tesisi yapılmış, 3.485 hektar alan ağaçlandırılmış, 900 hektar alanda enerji ormanı tesis edilmiş, 105.962 adet tabii ve sun’i tohumlama, 64.452 çiftçiye eğitim verilmiş, 2,4 milyon büyük ve küçük baş hayvan aşılması gerçekleştirilmiştir.

Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesine 1998 yılından itibaren hız kazandırılmış olup, yayım hizmetlerinin yanısıra, 40 adet çiftçi eğitim kursu, 50.000 adet tabii ve sun’i tohumlama faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.

Yukarıdaki verilerden, bu projelerin uygulandığı yerlerdeki yol, içme suyu, toprağın sulanması, hayvancılık ve çiftçinin eğitilmesi gibi konularda önemli ilerlemeler

kaydedildiği görülmektedir. Uygulandığı yerlerde oldukça önemli gelişmeler kaydeden bu projelerde ortaya çıkan başlıca eksiklikler şu şekilde özetlenebilir:

- Kalkınma projelerinin kararı genellikle merkezi karar organlarının onayıyla alınmakta, kırsal halkın istekleri ise dikkate alınmamaktadır. Hâlbuki çağdaş kalkınma yaklaşımı kırsal halkın istekleri doğrultusundaki çalışmalarını içermektedir (Gülçubuk, 2002: 33),

- Can'ın da (2007: 19) belirttiği gibi, projelerde yer seçimi ve öncelikler zaman zaman siyasi tercihlerle belirlenmektedir. Bunun yerine kalkınmaya gerçek gereksinim gösteren yerlerden başlanması projenin başarısını arttıracaktır,

- Projeler önerilirken, ne projenin niteliği ne de yerleşim yerlerinin sosyo-ekonomik ve doğal yapıları ile ilişki kurulmamıştır (Taraklı, 1990: 2)

- Gülçubuk'un da (2002: 34) deyimiyle, kaynakların yerinde kullanılmaması, amaç dışına yöneltilmesi kaynak israfına yol açmış ve projelere ek mali yükler getirmiştir.

Sonuç olarak, geçmiş dönemde uygulanmış olan kırsal kalkınma projelerindeki eksikliklerin tespit edilmesi ve tekrar aynı hatalara düşülmemesi gerekmektedir. Bu nedenle, projelerde hem çağın gereklerine uygun kararlar alınmalı hem de geçmiş deneyimlerden gerekli dersler çıkarılarak, kırsal kalkınmanın gerçekleşmesi sağlanmalıdır.

- **Bölgesel Kalkınma Projeleri**

Kırsal kalkınma projelerine ek olarak yurdumuzun çeşitli bölgelerinde birçok Bölgesel Kalkınma Projesi hayata geçirilmiştir. Bölgesel Kalkınma Çalışmaları; bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması, geri kalmış bölgelerde yaşayan nüfusun refah düzeyinin yükseltilmesi ve göç eğilimlerinin istikrarlı bir dinamiğe kavuşturulması hedeflerine ulaşmak açısından, 7. BYKP döneminde üzerinde önemle durulan konular

olmuştur (Sarica, 2001: 166). Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Doğu Anadolu Projesi (DAP) ve Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Projesi (DOKAP) bunların başında gelmektedir.

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP); Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde yapımı öngörülen barajlar, hidroelektrik santraller ile sulama tesislerinin yanı sıra kentsel ve kırsal altyapı, ulaştırma, sanayi, eğitim, sağlık, konut, taşımacılık ve diğer sektörlerdeki yatırımları da içeren ve tüm ülkeyi etkileyecek çok yönlü bir Bölgesel Kalkınma Projesidir (Sarica, 2001: 18). Ancak Kurt'un da (2003: 84-85) ifade ettiği gibi, bugüne kadar yapılan harcamalar, öngörülen toplam yatırımın yaklaşık yarısına ulaşmasına rağmen planın baraj ve hidroelektrik santrali yapımı, sulama projeleri, ulaşım vb. ayakları arasında dengeli ve uyumlu bir gelişme sağlanamamıştır. Sanayinin gereksinimi olan enerji üretimine son derece önem verilirken, kırsal yerleşmelerin ağırlıklı olarak yararlanacağı sulama projeleri ikinci plana itilmiştir. Bundan hareketle, GAP'ın kırsal alanlardan çok, kentlerin ve sanayinin gereksinimleri için yapıldığı söylenebilir.

Bir başka bölgesel kalkınma projesi olan Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP); Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon ve Bayburt illerini kapsamaktadır. DOKAP bölgesinin birtakım ekonomik ve sosyal sorunları bulunmaktadır. Bu sorunların başında, bölgedeki sınırlı kentleşme düzeyi ve kentsel merkezlerin bulunmayışı, turizm kaynaklarının gelişmemiş olması ve sosyal bağları zedeleyen bölge dışına göç gibi sorunlar gelir (Sarica, 2001: 51). Proje ile söz konusu problemlerin giderilmesi için gerekli önlemlerin alınacağı belirtilmiştir. Fakat 2002 yılında hazırlanan ve 20 yılda bitirilmesi öngörülen DOKAP'ın da bütünsel bir kalkınma planı olarak kırsal alanlara büyük katkı yapması beklenmesine karşın, GAP'ta olduğu gibi öncelikli ve gerçek hedefinin enerji üretimi olduğu görülmektedir (Kurt, 2003: 85). Görüldüğü gibi, kırsal alanları

kalkındırması beklenen bu projelerin daha çok sanayi üretimine yönelik olduğu ve tarımdan çok sanayiye destek olduğu anlaşılmaktadır.

I.4.2. 1980 Sonrası Dönemde Uygulanan Kırsal Kalkınma Politikaları

Türkiye, büyüme ve bölüşüm politikaları açısından 1980’li yıllar itibariyle önemli bir dönüşüm geçirmiştir. IMF ve Dünya Bankası’nın öncülüğünde yürütülen ve denetlenen 1980 sonrası ekonomi politikaları, üretim ve sermayenin, işgücü piyasalarının ve sosyal politikaların yeniden yapılanmasını içermektedir (Yılmaz, Göktürk ve Kök, 2007: 320). Bu süreçte, köylünün ürününün pazarlanmasını sağlayan ve fiyat garantisini oluşturan tarımsal KİT’lerin birçoğu özelleştirilmiş, tarımsal üretime yönelik destekleme kapsamı daraltılmıştır. Günaydın’ın (2008b) deyişiyle, iç ticaret hadleri Cumhuriyet döneminde görülmemiş ölçüde tarımın aleyhine dönmüş, süreç, Türkiye kırsalındaki yoksulluğu daha da derinleştirmiş ve kırsalın çözülmesini doğurmuştur.

Günaydın (2008a), 1980’li yıllarda ülkemizin tarımsal sorunlarının, Avrupa Topluluğu’nun (AT) 1960’lı yıllardaki tarımsal sorunları ile benzer olduğunu ifade etmiştir. Topluluğun 1960’lı yıllarda içinde bulunduğu tarımsal koşullar özetlenirken, tarımdaki işletme sayısının çokluğundan ileri gelen parçalılığın tarımda teknoloji kullanımına izin vermediği, bu yapının verim düşüklüğüne neden olduğu, üretimde arzu edilen artışların kaydedilemediği ve Topluluğun birçok üründe kendine yeterli olamadığının altı çizilir. Bu sorunları aşmak için Topluluk, bütçesinin yarısını tarıma ayırarak, her türlü destekleme politikasını kullanarak ve kendi ürünlerine öncelik verip dışarıya karşı kendi üreticisini koruyarak tam anlamıyla bir tarımsal-kırsal kalkınma seferberliği yaratmıştır. Bu yıllarda ülkemizde ise, “devlet elini ekonomiden tamamen çekmelidir” sloganı resmi politika olarak belirlenmiş, IMF ile on yıllık, kesintisiz bir dizi

antlaşma yapılmış, bölüşüme ilişkin düzenlemelere Dünya Bankası damgasını vurmuş, “tarımda dönüşüm” adı altında, köylülüğün kaderi tamamen piyasaya (öncelikle uluslararası sermayeye) teslim edilmiştir (Boratav, 2007). Özellikle 1997 sonrasında Türkiye tarımında çok ciddi boyutlara varan bir buhran gözlenmektedir. 1950-1980 arası devletçe korunan ve desteklenen tarımdan yeni liberalizme geçilmesiyle birlikte devlet desteği giderek ve artan bir şekilde çekilmiş ve bu süreç 1997 sonrasında oldukça hızlandırılmıştır (Eşiyok, 2004: 25). Bu çerçevede, temel tarım girdilerinin sağlanması ve dağıtımında kamunun tekel konumuna son verilmiş, kamu yönetimi tarım kesiminde fiyat destekleme alımı işlevini büyük ölçüde terk etmiş, tarımsal sanayi tümüyle özel sektöre bırakılmıştır. İlk üç değişiklikle birlikte tarımsal kredi sistemi "destekleme" niteliğinden sıyrılmıştır (Oral, 2004).

Bu dönemdeki bir diğer rol değişikliği tarımsal finansman sisteminde yaşanmaktadır. Doğrudan üreticiye kredi açma ilkesinin yerini dolaylı kredilendirme almaktadır. Bir başka deyişle, tarımsal krediler nitelik değiştirerek, tarımdan çok sermayeye yönlendirilmektedir (Kurt, 2003: 77). Bu sistemde “köylü, sanayici ile anlaşmakta, kredi sanayici tarafından sağlanarak köylüye kullanılmaktadır. Tarım Kredi Kooperatifleri, geçiş sürecinin tampon ve toparlayıcı kurumları olarak güçlendirilmektedir. Kooperatiflerin devlet ile organik ilişkileri koparılmış, üst yönetim doğrudan büyük toprak sahiplerine bırakılmıştır” (Güler, 1996: 112-113). Yapısal uyarlama politikalarıyla bir yandan üreticilere düşük fiyatlar verilirken diğer yandan mazot, gübre ve diğer kimyasal girdilerin fiyatlarının serbest piyasa fiyatlarına göre belirlenmesi, örgütsüz ve güçsüz milyonlarca tarım üreticisini çok güçlü ve örgütlü olan uluslararası şirketlerle eşitsiz koşullarda karşı karşıya bırakmıştır (Güler, 1996: 140). Bu dönemde sermayeyle karşı

karşıya bırakılan köylü, sermaye ile baş edememiş ve sermayenin egemenliği altına girmek zorunda kalmıştır. Aydın'ın (2001: 13-14) deyimiyle;

Verdiği emeği parasal olarak düşünmeyen ve ekonomik zorluklar karşısında toplam emek miktarını artırarak tarım içi ve tarım dışı alanlarda ek olanaklar yaratan hane halklarının geliştirdikleri beka stratejileri sayesinde tarımsal üretim son yıllardaki seviyesini koruyabilmiştir. Ancak 1980 sonrası Türkiye köylülüğü ve tarımı giderek 1950 sonrasında elde ettiği kazanımları yavaş yavaş kaybetmiş ve 21. asıra girerken artık bir kısım işletmeler beka stratejileri bile geliştiremeyecek derecede yoksullukla karşı karşıya gelmiş ve Türkiye tarımı büyük bir kriz[buhran] ile yüz yüze kalmıştır.

Tarım alanında yapılan özelleştirmeler, tarım desteklerinin kapsamının daraltılması, yeniden organize edilen tarımsal kamu yönetiminin etkinlik kaybı, Türkiye kırsalındaki yoksulluğu derinleştirmiştir. Bu süreç, kırsalın çözülmesinin hızlanmasına yol açmıştır (Öztürk, 2008: 625). Eşiyok'un da (2004: 26) ifade ettiği gibi, Bir yandan tarım ürünlerine verilen ve çoğu kez maliyetlerin altında olan taban fiyatları, diğer yandan serbest bırakılan tarımsal girdi fiyatları milyonlarca tarım üreticisini büyük zorluklarla karşı karşıya bırakmıştır. Uygulanan politikalar sonucunda çiftçilerin bir kısmı yavaş yavaş ya tarımsal üretimden vazgeçmekte ya da verim arttırıcı etkisi olan kimyasal girdilerin kullanımını azaltmakta veya hiç kullanmamaktadır. Nitekim son yıllarda kırsaldan kente göç edenlerin sayısında yaşanan artış buna işaret etmektedir.

Bu dönemde Türkiye tarımının bir diğer önemli sorunu da verimli tarım topraklarının sürekli olarak tarım dışı arsallara dönüşmesiydi. "1977-1997 yılları arasında 450.000 hektarlık alan tarım dışı amaçla kullanılmış ve Türkiye, dünyada toprak rezervi kalmayan 19 ülkeden biri durumuna düşmüştür" (Köymen, 1999: 29). Bir zamanlar gıda güvenliği açısından kendine yeterli birkaç ülke arasında yer alan Türkiye, son yıllarda bu yeterliliği kaybetmiş ve gıda ithal eden bir konuma düşmüştür. 1984 yılında gıda ürünlerinin ithalatına uygulanan vergi ve harçların önemli ölçüde aşağı çekilmesi bazı tarımsal ürünler ithalatının önemli miktarlara ulaşmasına ve ithalattaki bu artış sonucunda

da başta hayvancılık ve et üretimi olmak üzere kimi sektörlerin bundan olumsuz etkilenmesine neden olmuştur (Eşiyok, 2004: 25). Bu süreçte ekonomi giderek çökme noktasına gelmiş ve nihayet bu çöküş kendisini Şubat 2001 sonunda ortaya koymuştur. Şubat krizi, tarımda üretimin düşmesine, dolayısıyla tarımın katma değer payının toplam katma değer içinde giderek gerilemesine yol açmıştır.

Özetle 1980'lerden itibaren artan serbest ticaretçi, liberal politikalar döneminde her türlü ürün ve özellikle de tarım ürünleri ithalatı artarken ve tarımsal koruma politikaları en az ve etkisiz bir düzeye indirilirken, Türkiye, tarımda çiftçilerini koruyan ve sübvansiyonlarıyla Türkiye'ye çok ucuza tarımsal ürünler akıtan ABD ve AB karşısında rekabet etmek bir yana, oldukça geride kalmıştır. Eşitsiz koşullarda girilen serbest ticaretçi rekabetin sonuçları tarımda en açık biçimde görülmüştür (Köymen, 1999: 29). Marshall'ın (1964) sınıflandırmasında, vatandaşlık hakları arasında yer verilen eğitim hizmet ve olanaklarının topluma yaygınlaştırılması, sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, çalışma ilişkilerinin korunması ve bu çerçevede işsizlik güvencesinin tesis edilmesi gibi, toplumun özellikle daha az olanaklara sahip kesimlerine yönelik politikalar, refah devletinin tanımlayıcı özellikleri arasında yer almaktadır. Ancak liberaller, ekonomik faaliyetlerin kurallarının da ekonomik olduğunu, devlet müdahalelerinin ise ciddi bir kaynak israfı ve verimsizlik anlamına geldiğini ısrarla vurgulamaktadırlar. Ülkemizde de liberalleşme ile birlikte bir yandan toplam ithalat toplam ihracata göre çok daha hızlı artıp, ödemeler dengesi açıkları büyürken, diğer yandan uygulanan tarım politikaları da çiftçiyi küstürerek tarımsal üretimin büyümesine engel olmuş ve tarım ürünlerinin ihracat payının düşmesine neden olmuştur (Bkz. Tablo 1). Aydın'ın (2001: 15) deyimiyle, "Yapısal uyum politikalarının tarıma ilişkin önerileri, tarımda nasıl verimlilik artışı sağlayabiliriz sorunsalı yerine, tarımdan devleti nasıl uzaklaştırabiliriz sorunsalı üzerine yoğunlaşmıştır. Bunun

temeline de ‘tarım, devletin sırtında bir yükür’ yanlış görüşü oturtulmuştur.” Bütün bu aşamalarda, kırsal alanda artan yoksulluk ülke genelinde ciddi sorunlara neden olmaktadır.

Tablo-2: Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları

Yöntemler	Fert yoksulluk oranı (%)								
	Türkiye			Kent			Kır		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Gıda yoksulluğu (açlık)	0,74	0,48	0,54	0,04	0,07	0,25	1,91	1,41	1,18
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	17,81	17,79	17,11	9,31	10,36	9,38	31,98	34,80	34,62
Görelî yoksulluk	14,50	14,70	15,06	6,97	8,38	8,01	27,06	29,16	31,00

Kaynak: www.tuik.gov.tr, 24.09.2010

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan “2008 Yoksulluk Çalışması” sonuçlarına göre, 2008 yılında ülkemiz kırsalında yaşayan toplumun % 34,62’si mutlak yoksulluk (gıda+gıda dışı) sınırındadır. Buna karşılık kentlerde yaşayan toplumun ise % 9,38’i mutlak yoksulluk sınırındadır. Ayrıca görelî yoksulluk oranlarında da kırsal kesim toplumunun daha fazla olduğu görülmektedir. 2008 yılında kırsal kesimde yaşayanların % 31’i, kentlerde yaşayanların ise % 8’i görelî yoksul olarak tanımlanmakta, başka bir deyişle, toplumda kabul edilebilir asgari tüketim düzeyinin altında bulunmaktadır. Görüldüğü gibi kırsal kesim insanı hem mutlak hem de görelî olarak, kentlerde yaşayan insanlara göre daha yoksul durumda bulunmaktadır².

² **Mutlak yoksulluk;** hanehalkı veya bireyin yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması durumudur. Bu nedenle, mutlak yoksulluğun ortaya çıkarılması, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesini gerektirir. Mutlak yoksul oranı, bu asgari refah düzeyini yakalayamayanların sayısının toplam nüfusa oranıdır. Mutlak yoksulluk, gerek gıda, gerekse gıda ve gıda dışı harcama bileşenlerini içermektedir. **Görelî yoksulluk;** bireylerin, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur. Buna göre toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir ve harcamaya sahip olan birey veya hanehalkı görelî anlamda

Sındır'ın (2010) deyimiyle, yoksulluk, bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde sadece ekonomik yetersizlik olarak ortaya çıkmamaktadır. Yoksulluk aynı zamanda doğal çevrenin tahribatı konusunda baskı yaratmakta, kültürel ve siyasi yozlaşmayı da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla kırsal ve kentsel alanlardaki yoksulluğun azaltılması için çaba gösterilmeli, buna yönelik tedbirler alınmalıdır. Aşağıda yer alan Tablo 3 incelendiğinde, kırsal alanlardan kentlere doğru önemli miktarlarda göç olduğu söylenebilir. Bu göçlerin büyük bir bölümü de kırsal alanlarda artan yoksulluğun getirdiği zorunluluktan kaynaklanmaktadır. Geçimini sağlayacak imkânlardan yoksun olan kırsal kesim insanı kentlere akın etmekte ve şansını buralarda denemektedir.

Tablo 3: 1927- 2009 Yılları Arasında Kırsal ve Kentsel Nüfus Oranlarındaki Değişim

SAYIM YILLARI	KIRSAL NÜFUS		KENTSEL NÜFUS		GENEL NÜFUS
	SAYI (milyon)	ORAN (%)	SAYI (milyon)	ORAN (%)	SAYI (milyon)
1927	10.3	75.8	3.3	24.2	13.6
1940	13.4	75.6	4.3	24.4	17.8
1950	15.7	75.0	5.2	25.0	20.9
1960	18.8	68.1	8.8	31.9	27.7
1970	21.9	61.6	13.6	38.4	35.6
1980	25.0	56.1	19.6	43.9	44.7
1985	23.7	47.0	26.8	53.0	50.6
1990	23.1	41.0	33.3	59.0	56.4
2000	23.7	35.0	44.0	65.0	67.8
2009	17.7	24.4	54.8	75.6	72.5

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/>, 22.08.2010.

yoksul olarak tanımlanır. Refah ölçüsü olarak amaca göre tüketim veya gelir düzeyi seçilebilir Uluslararası karşılaştırmalarda kullanılan çeşitli yoksulluk sınırları da bulunmaktadır. Bu bağlamda, satınalma gücü paritesine göre günlük kişi başına 1 \$, 2.15 \$ ve 4.30 \$ değerleri yoksulluk sınırları olarak tanımlanmıştır (www.tuik.gov.tr, 22.09.2010).

Tablo 3'ün analizinde ortaya çıkan sonuçlar şöyle özetlenebilir; 1927'de toplam nüfus içinde kırsal nüfusun oranı % 75,8 iken, 2009 yılına gelindiğinde kırsal nüfusun oranı % 24,4'e kadar düşmüştür. Başka bir ifadeyle, 82 yılda kırsal nüfusun toplam nüfus içindeki oranı üç kat azalmıştır. Gözümüze çarpan bir başka önemli nokta da; 1927'de kırsal nüfusun toplam nüfusa oranı % 75,8 iken 2009 yılında kentsel nüfusun toplam nüfusa oranının % 75,6 olmasıdır. Bu da demek oluyor ki 82 yılda kırsal nüfusun oranı ile kentsel nüfusun oranı olduğu gibi yer değiştirmiştir. Kırsal nüfus 1927'den 1980 yılına kadar düzenli olarak artmış, ilk kez 1980-1985 döneminde mutlak olarak azalmaya başlamıştır. 1980 yılında 25 milyon olan kırsal nüfusun sayısı 1985 yılında 23,7 milyona düşmüştür. Bu süreçte toplam nüfus arttığı halde kırsal nüfusun sayısında azalma meydana gelmesi, kırsal alanlardan kentlere doğru bir yönelme olduğunu göstermektedir. 1985 yılından itibaren kırsal nüfusun oranı sürekli düşerken, kentsel nüfusun oranı ise sürekli artmıştır. Kentlerimizde de bu nüfusu barındıracak koşullar henüz oluşturulmadığından, kentlere olan düzensiz göç hareketinin önlenmesi ve böylece kentlerdeki nüfus artışına bir sınırlama getirilmesi gerekmektedir. Böylece hem kırsal alanların terk edilmesinin önüne geçilmiş olacak hem de kentsel alanların yoğun göç baskısı altında kalması önlenmiş olacaktır.

1.4.3. 2000'li Yıllarda Uygulanan Kırsal Kalkınma Politikaları

2000'li yıllara gelindiğinde ülkemizde, gerek kırsal ve kentsel yerleşim birimleri, gerekse bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik yapı ve gelir düzeyi dengesizlikleri önemini korumaktadır. Bu yapı, bölgelerin sorunlarına ve potansiyellerine göre farklılaştırılmış tedbirleri içeren bütüncül bir bölgesel gelişme politikasını gerekli kılmaktadır (DPT, 2006a). 1920'li yılların başında Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın (GSYİH)

yaklaşık % 45'i tarımdan elde edilirken, yarım yüzyıl sonra, 1960'ların sonunda bu oran hâlâ % 40'lar düzeyinde idi. İzleyen on yıllık süreçte hızlı bir düşme ile 1980 yılında % 26 olan tarımın GSYİH'daki payı, 2000'li yılların başında % 14 düzeyine kadar gerilemiştir. 2001 DİE verilerine göre, tüm köyler ve nüfusu 25.000'den az olan il ve ilçe merkezlerinde toplam 6.2 milyon hane bulunmakta olup, bunun 4.1 milyonu tarımsal faaliyette bulunmaktadır. Bir başka deyişle, Türkiye kırsalında bulunan hane halkı sayısının % 66'sı geçimini tarımsal faaliyetlerden sağlamaktadır (Günaydın, 2008b).

Bu çerçevede, tarımsal üretimi teşvik etmek amacıyla ülkemizde kadar birtakım destekleme politikaları uygulanmıştır. Özellikle 1980'li yılların sonunda OECD gibi kurumlarda yoğun olarak tartışılan tarımsal destekleme politikaları, ticaret ve fiyatlar üzerine bozucu etkileri, kaynakların yanlış dağılımına yol açması ve tarımsal üretimde büyük çapta global dengesizliklere katkıda bulunması nedeniyle eleştirilmiştir. Fakat bu eleştirilere rağmen, birçok gelişmiş ülke destekleme politikalarını kullanmaya devam etmektedir (Winglee, 1989: 9). Türkiye'de de 2000'li yıllara kadar uygulanmış tarımsal destekleme politikaları; destekleme alımları, girdi, ürün ve kredi sübvansiyonları ile tarım kesimine yönelik diğer sübvansiyonlardır. 1999 yılı sonunda IMF ile imzalanan stand-by anlaşması çerçevesinde uygulanan "istikrar programı" kapsamında, mevcut destekleme sisteminin zengin çiftçilere yaradığı ve bu nedenle orta vadede aşamalar halinde ortadan kaldırılarak fakir çiftçileri hedef alan Doğrudan Gelir Desteği (DGD) sistemine geçileceği belirtilmiştir. DGD ile amaç, piyasaya müdahaleci olan ve önemli mali yük getiren desteklerin kaldırılarak, piyasaya müdahale etkisi en az olan DGD'nin beş yıllık bir dönem içerisinde uygulamaya sokulmasıdır (Yavuz, 2005: 50). Ancak DGD, üretimden bağımsız olarak yapılmakta, dolayısıyla devlet tarafından üreticilere yapılan ödemelerin, ne üreticinin ürettiği miktar ile ne de piyasa fiyatı ile herhangi bir bağlantısı

bulunmamaktadır. Bu şekilde, Türkiye'nin üretimden bağımsız DGD uygulamasını tercih etmesi, tarımın geleceği açısından büyük sakıncaları beraberinde getirmiştir. Bu uygulama ile köylü üretimden kopmuş, tarımsal üretim yok olma noktasına gelmiştir. Aynı zamanda, üretimden bağımsız DGD uygulaması ile ürünü eken çiftçiye değil de, toprağın sahibi olan çiftçiye ödeme yapılması, kırsal alandaki topraksız köylüyü daha da yoksullaştırarak, asgari düzeyde geçimini sağlayacak gelirden de mahrum kalmasına neden olmuştur.

Görüldüğü gibi, 1980'li yıllarda başlayan ve 1999 yılında doruk noktasına ulaşan politikalarla tarım sektörü oldukça gerilemiş, ülkemiz tarımsal ürünlerde dışa bağımlı hale gelmiştir. Bir ülkede uygulanan politikaların doğru olup olmadığını değerlendirmenin en somut ölçütü alınan sonuçtur. Bu ölçüt, tarım politikalarının değerlendirilmesinde de tamamen geçerlidir. Türkiye 1980'li yılların başlarına kadar tarımsal üretimi ile kendi gereksinimlerini karşılamış, ayrıca çok önemli tarımsal dış satım rakamlarına da ulaşmıştır (Bkz. Tablo 1). Ancak 1980'li yıllardan sonra, bu durum tersine dönmüştür. Bu dönemde Türkiye, tarımda artık kendine yetmeyen, dışarıya bağımlı ülke konumuna gelmiştir. Ergin ve Eyicil'in (2008) deyişiyle, her şeyden önce bir zihniyet değişikliği olmuş ve ülkenin kalkınmasının sanayi ile olacağı, tarımda ne yapılırsa yapılsın, ülkenin kalkınamayacağı, bu nedenle ülke kaynaklarının tarımdan kısılıp sanayiye aktarılması gerektiği görüşü esmeye başlamıştır.

Tablo 4: Sektörlerin GSYİH İçerisindeki Payı (Cari Fiyatlarla, %)

Sektörler	1980	1990	2000	2004	2006	2008
	%	%	%	%	%	%
Tarım	26,1	17,5	14,1	11,2	9,2	7,6
Sanayi	19,3	25,5	23,3	24,9	25,5	19,7
Hizmetler	54,6	57,0	62,6	63,9	65,3	72,7
Toplam	100	100	100	100	100	100

Kaynak: www.dpt.gov.tr; www.tuik.gov.tr, 15.08.2010

Tablo 4’te de görüldüğü gibi, tarımın GSYİH içerisindeki payı 1980 yılında % 26,1 iken gittikçe azalmaya başlamış, 1990 yılında % 17,5’e, 2000 yılında % 14,1’e ve son olarak 2008 yılında % 7,6’ya kadar gerilemiştir. Bu dönemde sanayi sektörü istikrarlı bir seyir izleyerek GSYİH içerisindeki payını korumuş, Hizmetler sektörü ise 1980 yılından 2008 yılına kadar sürekli artış göstermiştir. Bu çerçevede, 1980 yılından sonraki dönemde tarım sektörünün, hizmetler sektörü ile sanayi sektörü karşısında gittikçe geriye düştüğü görülmektedir.

Ergin ve Eyicil (2008), 1980 yılından sonra Türkiye’de tarıma ilişkin olarak uygulanan politikaların ana amaçlarını şöyle sıralamıştır:

- Türk halkının yeterli ve dengeli beslenmesinin sağlanması,
- Tarımsal gelirlerin artırılması ve istikrarlı kılınması,
- Dış ticaret gelirlerinin artırılması için ülkenin sahip olduğu potansiyelin değerlendirilmesi,
- Kırsal kesimi kalkındırarak, kırsal alanın yaşanır hale getirilmesi ve kırsal alandan kaçışın, yani göçün önlenmesi,
- Sanayinin girdisi olan hammaddelerin üretilmesi,
- Kırsal alanda yaratılan gelirin artırılması ve sürekli kılınması sonucu, sanayi sektörünün ürettiği mal ve hizmetlere pazar oluşturulması.

Ancak, 2000’li yıllara gelindiğinde Türkiye tarımının çok ciddi yapısal sorunları bulunduğunu ve yukarıda sayılan amaçların birçoğunun gerçekleştirilemediğini görmekteyiz. Türkiye tarımının yapısal sorunlarını şöyle özetleyebiliriz:

1) Türkiye tarımında işletme sayısı 4.5 milyon civarındadır. Hâlbuki Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda bu sayı 1 milyon civarında idi (Gaytancıoğlu, 09.02.2010). Bu kadar çok sayıda işletmeye tek tek hizmet götürmek son derece zor, hatta olanaksızdır.

2) Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan 6 aile yöredeki 50.000 ailenin sahip olduğu kadar toprağa sahip bulunmaktadır. Bu durum tarım topraklarında mülkiyet sorunu yaşanmasına neden olmakta ve adaletsizliği arttırmaktadır (Ergin ve Eyicil; 2008).

3) 1980 yılında GSYİH içindeki % 26.1'lik pay ile hizmet sektörünün ardından 2. sırada gelen tarım, 1980 sonrasında uygulanan politikalarla GSYİH içinde en düşük paya sahip sektör haline gelmiştir.

4) Tarımsal kooperatifçilik gelişmediği için, üreticiler ürettikleri ürünü tek başına pazarlamak durumunda kalmakta ve bundan dolayı da piyasayı etkileyebilecek bir güçten mahrum kalabilmektedirler (Gaytancıoğlu, 09.02.2010).

5) Bölgelerarası verim ve gelir farklılıkları dikkate alınmadan genelleşmiş tarım politikaları uygulanmaktadır. Örneğin Doğrudan Gelir Desteği (DGD) adı verilen dekar başına ödemeler her bölge ve her ürün için aynıdır. Bu da adaletsizliğe yol açmaktadır.

6) Tarımsal arzı kontrol altına alacak yol gösterici bir üretim planlaması yapılmamasından dolayı, birçok üründe üretim açığı (pirinç, ayçiçeği vb.), bazı ürünlerde de gereksiz stoklar (findık, çay, tütün vb.) oluşmuştur (Gaytancıoğlu, 09.02.2010). Böylece üretimi bol olan ürünün fiyatı aşırı derecede ucuzlamakta, çiftçinin, emeğinin karşılığını alması imkânsızlaşmaktadır. Üretimi az olan ürünün fiyatı da aşırı derecede yükselmekte, böylece tüketicinin bu ürünü alabilmesi için cebinden çıkacak olan para artmakta, ancak bu para köylüye değil, aracı kurumlara gitmektedir.

Dolayısıyla tarımın yukarıda saydığımız sorunları giderilmeden hangi politika uygulanırsa uygulansın başarılı olma şansı çok düşüktür. Yavuz (2005: 43-44) ve 2004 yılında yayınlanan Hazine Müsteşarlığı Tarımsal Destekler Raporundan yararlanarak 1980'li yıllardan itibaren uygulanan tarım politikaları ile ilgili olarak şunlar söylenebilir:

- Tarımsal destekleme politikalarının kapsamına giren ürünlerin seçiminde ve destekleme yöntemlerinde belli bir istikamette olmayan sürekli değişimler olmuştur.
- Destekleme kapsamına alınacak ürünlerin seçiminde hayvansal ürünler aleyhine devamlı bir dengesizlik olmuştur. Bu dengesizlik, hayvancılık sektörünün toplam tarımsal üretim değeri içerisindeki zaten az olan payının daha da düşmesinde etkili olmuştur.
- Tarım politikalarının muhatabı olan kesime yönelik bir kayıt sistemi bulunmadığı için, destekler aracılar vasıtasıyla yapılmış, ancak dolaylı desteklerin hedef kitleye ulaşmadığı görülmüştür. Desteklerden ağırlıklı olarak büyük çiftçiler yararlanmıştır.
- Fiyat yoluyla destekleme alımlarının iktisadi göstergeler yerine siyasi kaygılarla belirlenmesi, üretici gelirlerinde belirsizlik yaratarak istikrarsızlığa yol açmış ve zaten dengesiz olan gelir dağılımını daha da bozmuştur.
- AB’de diğer destek biçimleri ile birlikte uygulanan DGD, Türkiye’de bütün pazar destek araçlarının yerine ürün cinsi ve miktarıyla ilişkilendirilmeden uygulamaya koyulmuştur.
- Türkiye’deki tarım politikalarının uzun vadeli olmaması, üreticilerin uzun dönemli ve kalıcı karar vermesini engellemektedir. Özellikle hayvancılıkta bu sorun daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır

I.4.3.1. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Kırsal Kalkınma Politikaları

Daha önceki kalkınma planlarında olduğu gibi Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da (2001 – 2005) kırsal kalkınma konusu ele alınmıştır. Sekizinci Planda, kırsal kalkınmanın yaygınlaştırılarak hızlandırılmasını sağlayacak olan kırsal alandaki idari örgütlenmelerin henüz istenilen düzeye getirilemediğinin altı çizilmiştir. Ayrıca bölgelerarası düzensiz göçün halen sorun olarak devam ettiği, bölgelerarası düzensiz göçün yanında, aynı bölgede kırsal yörelerden kentlere doğru da bir göç yaşandığı ve bölge içi bu göçlerin, mevcut nüfusu barındırmada yetersiz olan kentleri, kentsel altyapı, işsizlik, konut, eğitim, sağlık gibi ağırlaşan sosyo-ekonomik problemlerle karşı karşıya bıraktığı belirtilmiştir. 8.BYKP'de ulusal gelirin adil paylaşımına, toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesine, eğitim ve sağlık düzeyinin iyileştirilmesine, bölgeler arası dengesizliklerin en aza indirilmesine, geri kalmış yörelerde yaşayan nüfusun refah düzeyinin yükseltilmesine ve gelir dağılımı dengesizliklerinin en aza indirilmesine önem verileceği söylenmektedir. Buna karşın 8. BYKP'de tarımsal destekleme politikalarından vazgeçilmesi gerektiği sık sık vurgulanmakta ve bunun nedenleri de şu şekilde açıklanmaktadır (DPT, 2000b: 132-133):

Uygulanan destekleme politikaları ile üretici gelirlerinde istikrar sağlanamamış, dünya fiyatları üzerindeki destekleme alım fiyatları bazı ürünlerin ekim alanlarının genişlemesine, üretim fazlası oluşmasına ve devletin fazla alım yaparak yüksek stok maliyetine katlanmasına neden olmuştur.... Bu nedenle, piyasa fiyat oluşumu üzerinde olumsuz etkileri olan ürün fiyatlarına devlet müdahaleleri yerine, üretimin piyasa koşullarında talebe uygun olarak yönlendirilmesini sağlayacak politika araçları devreye sokularak, üretici gelir düzeyinin yükseltilmesi ve istikrarı esas alınacaktır.... Tarım politikalarının esasları; Dünya Ticaret Örgütü [DTÖ] Tarım Anlaşmasının öngördüğü yükümlülükler ile AB'ye tam üyelik sürecine girerken AT Ortak Tarım Politikasında ve uluslararası ticaretteki gelişmeler çerçevesinde belirlenecektir.

Ancak ülkemizdeki yoksul tarım üreticilerinin henüz zengin sermaye kesimi ile rekabet edecek gücü olmadığından, devletin destekleme alım fiyatlarından vazgeçmesi ve fiyat oluşumunun tamamen piyasa koşullarına bırakılması, tarım üreticilerinin sorunlarını daha da artırmıştır. Ayrıca, ülkemizde tarım politikalarının artık DTÖ ve AB'nin istekleri doğrultusunda belirlenmesi de beraberinde birçok sorunu getirmiştir. Gülçubuk'un (2002: 102-103) ifadesiyle, "Türkiye tarımı artık uluslararası yapılanmaların istekleri doğrultusunda biçimlenmekte, tarımda gıda sanayisinde dışa bağımlılık alışkanlık haline gelmekte ve ülke gerçeklerine uygun çözüm yaklaşımları göz ardı edilerek işler içinden çıkılmaz hale gelmektedir". Dolayısıyla her ülkenin koşulları farklı olduğundan, ülkemizin gerçeklerine uygun tarım politikaları geliştirerek tarım üreticilerinin refah seviyesinin artırılması gerekmektedir.

I.4.3.2. Dokuzuncu Kalkınma Planında Kırsal Kalkınma politikaları

Dokuzuncu Kalkınma Planı, AB'ye üyelik sürecine katkı sağlayacak şekilde hazırlanmıştır. Bu nedenle plan dönemi AB mali takvimi dikkate alınarak 2007-2013 yıllarını kapsayacak şekilde 7 yıllık olarak belirlenmiştir (DPT, 2006a). Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda, ülkemizde gerek kırsal ve kentsel yerleşim birimleri, gerekse bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik yapı ve gelir düzeyi dengesizliklerinin önemini korumakta olduğu, mevcut fiziki ve sosyal altyapı ile kentlerin sunduğu istihdam imkânlarının yoğun göç hareketlerinin yarattığı nüfus baskısını karşılamakta yetersiz kaldığı, bu yapının da, bölgelere göre farklılaştırılmış tedbirleri içeren bütüncül bir bölgesel gelişme politikasını gerekli kıldığı belirtilmektedir. Bu yüzden, Dokuzuncu planda (2007-2013) kırsal kesimin en önemli ekonomik faaliyeti olan tarım sektöründeki nispi verimsizlik sorunlarının azaltılması için arazi toplulaştırma çalışmalarının hızlandırılması, üretici örgütlenmelerinin

güçlendirilmesi, eğitim ve yayım faaliyetlerinin etkinleştirilmesi konularının öncelikli olarak ele alınması gerektiği belirtilmektedir. Planda, GAP projesinin sadece enerji ve sulama yatırımlarından oluşan bir altyapı projesi olarak değil, yeni kurulacak kalkınma ajanslarının ortak işbirliği platformundan da yararlanarak yerel girişimleri harekete geçiren bütünleşmiş bir bölgesel gelişme programı olarak ele alınması ihtiyacı bulunduğu belirtilmektedir. Planda, bölgesel gelişme politikalarının, bir taraftan bölgelerin verimliliğini yükseltmek suretiyle ulusal kalkınmaya, rekabet gücüne ve istihdama katkıyı artıracığı, diğer taraftan da bölgeler ve kent-kır arası gelişmişlik farklılıklarını azaltacağı belirtilmektedir. Bu kapsamda, merkezi düzeydeki politikaların daha uyumlu ve etkin hale getirilmesine, yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişme ortamının oluşturulmasına, yerel düzeyde kurumsal kapasitenin artırılmasına ve kırsal kalkınmanın hızlandırılmasına yönelik çalışmalara ağırlık verileceği ifade edilmektedir. Ayrıca yerel ve merkezi kuruluşlar arasında bölgesel gelişme ve yerel kalkınmayla ilgili görev, yetki ve sorumlulukların tanımlanacağı, etkin bir eşgüdüm ve denetim mekanizmasının oluşturulacağı söylenmektedir.

Kalkınma planlarında kırsal alanların sorunlarına değinilmesi ve bu sorunların giderilmesi için yapılması gereken çalışmaların ortaya konması, kırsal alana verilen önemi göstermektedir. Kalkınma planlarında belirtilen bu sorunların giderilmesi için günümüze kadar birçok kırsal kalkınma projesi hayata geçirilmiştir. Daha önce de değindiğimiz gibi bu projelerle bazı alanlarda (yol, içme suyu, hayvancılık, toprağın sulanması gibi...) başarılı çalışmalar olmuştur. Ancak bu çalışmalar kırsal alanların kötü koşullarını ortadan kaldırmaya yetmediğinden, kentlere yönelen düzensiz göç hareketi durdurulamamıştır. Bayhan'ın (1996: 179) deyişiyle, köyde artan nüfus baskısı, yetersiz ve kötü dağıtılmış toprak, düşük verimlilik, doğal afetler, kan davaları, toprağın mirasla parçalanması ve

tarımda makineleşmeyle atıl kalan kitlenin kente göçü, kentler üzerinde baskı yaratmıştır. Özellikle kırsal kesimden kentlere % 4'ün üzerinde yaşanan hızlı göç, nüfus artış oranlarının yüksekliği, Türkiye ekonomisinde 1980 sonrası açılımlara rağmen, kentleşen iş gücüne üretken iş sağlamada yetersiz kalmış ve yaşanan ekonomik krizler, zaman zaman biçimsel sektör istihdamının genişlemesi yerine daha da daralmasına neden olmuştur (Ekin, 1995: 73). Geray'a göre (1999: 66) burada önemli olan, topraksızlık, gelir düzeyinin düşüklüğü vb. olumsuz koşulların var olduğu kırsal alanda yaşamın çekilmez durumda olmasından kaynaklanan itici gücün azaltılması yoluyla kırdan kente göçün normal bir yöne çevrilmesi, kentlerdeki aşırı nüfus yığılmasının yarattığı ekonomik, toplumsal ve özellikle kültürel sorunların üstesinden gelinebilmesidir. Bu nedenle, kırdan kente göç hareketini doğuran ve hızlandıran etmenleri ortadan kaldıracak politikalar güdülmeli, kırsal alandaki yaşam ve geçim koşullarını iyileştirecek önlemler alınmalıdır.

II. BÖLÜM

KÖYDES PROJESİ VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Türkiye’de planlı dönemde kırsal kalkınmaya verilen önem kırsal kalkınma projeleriyle gerçekleşmiştir. Bu projelerin finansmanı önemli ölçüde yabancı kaynaklardan sağlanmıştır. Bölgesel düzeyde olan bu projeler yerel dinamikleri ortaya çıkarmaktan uzak kalmış ve halkın ihtiyaçlarını karşılayamamıştır. “Dağınık, plansız ve eşgüdümsüz hizmet götürme politikalarıyla kalkınma sorununun çözülemeyeceğini planlı dönemin deneyimleri açıkça göstermektedir. Gelip geçici, birbirinden kopuk ve dağınık çalışmalarla götürülen hizmetler amacına ulaşamamanın yanı sıra kaynak israfına da yol açmıştır” (Gürlük, 2001). Bu bağlamda köylerimizin altyapı sorunlarının en aza indirilmesi, köylerimizdeki yaşam standardının yükseltilmesi ve bu sayede köyden kente olan düzensiz göçün önlenmesi amacıyla 2005 yılından itibaren il özel idareleri ile mahalli idare birliklerine doğrudan kaynak tahsis edilmiş ve KÖYDES (Köylerin Alt Yapısını Destekleme Projesi) uygulamaya konulmuştur.

II.1. Köy Kavramı ve Köydes Projesi

a) Köy Kavramı: Köy sözcüğü, hemen herkes tarafından bilinen bir sözcük olmakla birlikte, üzerinde herkesin görüş birliğinde olduğu bir kavram değildir.

Keleş, Kentbilim Terimleri Sözlüğü’nde (1998: 93) köyü; “Yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri ya da nüfus yoğunluğu yönünden kentten ayırt edilen, genellikle tarımsal uğraşta bulunmak gibi işlevlerle ayrımlaşan ve belirlenen; konutları ve öteki yapıları bu yaşamı yansıtan yerleşme birimi” olarak tanımlamaktadır.

Geray (1985: 17) ise köyü, iş bölümünün gelişmediği, ekonomisi tarıma dayanan, geniş aile türünün yaygın olduğu ve yüz yüze komşuluk ilişkilerinin var olduğu, bu açıdan kentsel topluluklardan ayrılan toplulukların yaşadığı yerleşmeler olarak tanımlamıştır.

Köy Kanununun 1. ve 2. maddelerinde de iki ayrı köy tanımı verilmektedir. Kanununun 1. maddesinde “Nüfusu iki binden aşağı yurtlara köy denir” denilirken, 2. maddesinde, “Cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar, bağ, bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler” denilmektedir. Son olarak Kurt (2003: 13) köyü; idari, nüfus ya da sosyolojik ölçütlere göre bir kırsal yerleşim birimi ve bu tür yerleşmelerin ortak adı olarak tanımlamıştır.

Görüldüğü gibi, köy kavramıyla ilgili birçok tanım ortaya atılmakta, değişik görüşler ileri sürülmektedir. Bütün bu tanımlar çerçevesinde köyü; geleneksel değerlerin hâkim olduğu, geçimini tarım ve hayvancılıkla sürdüren insanların yaşadığı ve bu insanlar arasındaki dayanışmanın son derece güçlü olduğu yerler olarak tanımlayabiliriz.

b) KÖYDES Projesi: Köyü tanımladıktan sonra şimdi konumuzun temelini oluşturan KÖYDES Projesi’ni daha iyi açıklayabiliriz. Tarımın yapısal dönüşümünü hedef alan politikaların bir parçası olarak gündeme gelen KÖYDES Projesi; içme suyu, toprak sulama, yol ve kanalizasyon başta olmak üzere köylerin çözüme kavuşturulamamış sorunlarını, mülki idare amirlerinin önderliğinde, İl Özel İdareleri ve Köylere Hizmet Götürme Birlikleri aracılığıyla mahalli imkân ve kabiliyetleri en verimli şekilde kullanarak kısa sürede çözmek amacıyla hayata geçirilen önemli ve kapsamlı bir değişim projesi olarak kamuoyuna duyurulmuştur (İB, 2006: 55). Ancak başlangıçtaki bu çok yönlülük daha sonra Yüksek Planlama Kurulu’nun 06.08.2006 tarih ve 2006/28 sayılı kararında, yol

ve içme suyu projeleriyle sınırlandırılmış ve bu sınırlandırmanın nedeni şu şekilde açıklanmıştır:

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın 05.06.2006 tarih ve MY-359 sayılı yazısıyla Kurul'a [YPK'ya] intikal ettirilen İçişleri Bakanlığı'nın 05.06.2006 tarih ve 100009 sayılı yazısı dikkate alınarak; köye yönelik altyapı yatırımlarında toprak ve küçük su kaynaklarını geliştirme ve kanalizasyon yatırımlarından ziyade içmesuyu ve yol projelerinin öncelik kazandığı, bu itibarla.... 'Toprak ve Küçük Su Kaynaklarını Geliştirme' ile Köy Kanalizasyonları için tahsis edilen ödeneklerin bu kararın yürürlüğe girdiği tarih itibariyle ihaleye bağlanmamış olan kısımlarının, Tahsisat Komisyonu kararı alınmak suretiyle, köy yolları ve köy içme suları alt hizmet programlarına aktarılmasına karar verilmiştir.

Bunda temel etken mevcut paranın tüm projelere yetmemesi sonucu daha acil olan köy içme suyu ve köy yollarına harcama gereksiniminin ortaya çıkmasıdır. Ancak, özellikle "Toprak ve Küçük Su Kaynaklarını Geliştirme" projesinin KÖYDES'in kapsamından çıkarılması, kırsal alanların en önemli geçim kaynağı olan tarımsal üretime yapılacak katkıyı ortadan kaldırmıştır. Taraklı'nın da (1990: 1) belirttiği gibi, yarı kurak iklim kuşağında bulunan ülkemiz tarım kesiminde sulamanın tarımsal üretim artışı üzerindeki olumlu etkileri inkâr edilemez. Bu konuda Ankara Etimesgut' da yapılan deneme çalışmasında yılda bir dekar buğday için 585 ton, bir dekar yonca için 1478, 2 ton, bir dekar şeker pancarı için 1273 ton, bir dekar ayçiçeği için 591 ton, bir dekar domates için 812,5 ton su sarfedildiği saptanmıştır (Taraklı, 1990: 1). Ayrıca kırsal alanların eğitim, sağlık, konut gibi birçok sorunu bulunurken, projenin sadece yol ve içme suyu ile sınırlandırılması, projedeki önemli eksikliklerden biri olarak görünmektedir. KÖYDES projesiyle, kırdan kente göç etmiş insanları köyelerine geri döndürmek ve köyleri yaşanabilir hale getirmek hedeflenmiştir. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu projedeki amaç ile sınırlama birbiriyle çelişmektedir. Çünkü sadece yol ve içme suyu ile sınırlandırılan Proje ile kente göç etmiş insanları köyelerine döndürmek mümkün

görünmemekte, bu projenin kapsamına köylüyü ekonomik ve sosyal açıdan rahatlatacak faaliyetlerin de eklenmesi gerekmektedir.

Ülkemizde KÖYDES projesi uygulamaya girmeden önce, kırsal alana içme suyu götürülmesine yönelik görevler ile toprağın sulanması amacıyla getirilen suyun tarlada doğrudan çiftçiye ulaşmasını sağlayacak hizmetler Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (KHGM) tarafından yapılmakta idi. Bu hizmetler 2005'te KHGM'nin kapatılmasından sonra, tümüyle yerel yönetimlere bırakılmıştır. Bu bağlamda KÖYDES projesinin kırsal alanlar üzerindeki etkilerine geçmeden önce, kapatılan KHGM'nin yapısına ve faaliyetlerine kısaca göz atmak gerekmektedir. Böylece, daha önce KHGM tarafından yapılan işlerin KÖYDES projesi ile yerele devredildikten sonra köyleri kalkındırıp - kalkındırmadığını, köylerin kötü koşullarını ortadan kaldırıp - kaldırmadığını tartışabilir, iki dönem arasında bir karşılaştırma yapma imkânına sahip olabiliriz.

II.2. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Kuruluşu ve İşleyişi

KHGM, 1984 tarih ve 235 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile YSE-Topraksu ve İskan işleri Genel Müdürlükleri ile Orman Genel Müdürlüğünün Orman Yolları ünitesi birleştirilerek kurulmuştur. Bu kurumun görevleri kısaca aşağıdaki şekilde sıralanmıştır³:

- Devlet ve il yolları ağı dışında kalan köyler ve bunlara bağlı yerleşim birimlerinin, yol ağını tespit etmek, bu yolları, köprüleri, sanat yapılarını, köy içi yollarını yapmak,

³ Daha ayrıntılı bilgi için Bkz. <http://www.khgm.gov.tr/kutuphane/khgmtarihce1.htm>

- Kalkınma plan ve programlarında yer alan ilke ve politikalara uygun bir şekilde, toprak ve su kaynaklarının verimli kullanılmasını, korunmasını, geliştirilmesini sağlamak,
- Köy ve bağlı yerleşim birimlerinin yol, su, elektrik, kanalizasyon tesislerinin inşaatı, bakımı, onarımı, geliştirme ve işletme hizmetlerini düzenlemek üzere gerekli tedbirleri almak, bakım onarım, işletme ve geliştirme hizmetlerine ait esasları tespit etmek ve yürütmek,
- Köy ve bağlı yerleşme birimlerine, askeri garnizonlara sağlıklı, yeterli içmesuyu ve kullanma suyu tesislerini yapmak, geliştirmek ve yapımına destek olmak,
- Tarım alanlarının gayesine uygun bir şekilde kullanılmasını sağlamak, denetlemek ve bu konuyla ilgili diğer kuruluşlarla işbirliği yapmak,
- Tarla içi sulama ve drenaj tesisleri gibi tarım sulaması hizmetlerini ve bu konularda gerekli diğer işleri yapmak,
- Diğer Kanunlarla ve Devlet Bakanlığınca verilecek görevleri yapmak,

Köy İşleri Bakanlığı'nın kuruluş yılı olan 1963'e kadar, yol ve su hizmetleri İl Özel İdareleri tarafından yerine getirilmekteydi. Daha sonra nüfusumuzun büyük bir bölümünü oluşturan köylerimizin ve diğer kırsal yerleşim birimlerinin yol, su ve elektrik gibi alt yapı hizmetlerinin planlı bir program çerçevesinde ve birbiri ile koordineli olarak çalışmasını sağlamak üzere 1965 yılında Yol Su Elektrik (YSE) Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Böylece köy hizmetlerinin görülmesinde yaşanan dağınıklık, çok başlılık, kaynak israfı ve uzman yetersizliği sorunları aşılmaya çalışılmıştır. YSE'nin kurulduğu yıl olan 1965 yılında durum şöyleydi: Ülkemizdeki 36.500 köyden 19.500'ünün yolu yoktu; 61.000 km'lik toplam yol ağının ancak 32.000 km'lik kısmı stabilize yol olarak hizmete

açılmıştı (Ziraat Mühendisleri Odası [ZMO], 2004). Bu hizmetlerin YSE tarafından yerine getirilmesinden sonra önemli çalışmalar yapılmış ve 2005 yılının sonuna gelindiğinde hemen hemen yolu olmayan köy kalmamış, 285.000 km'ye çıkan köy yolu ağının %30'u asfalt kaplamalı hale getirilmiştir (Bkz. Tablo 5). Ayrıca 1965 yılına kadar ülkemizdeki 75 bin yerleşim ünitesinden, ancak 18.183'üne sağlıklı ve yeterli içme suyu götürülebilişken, 2004 yılında sağlıklı ve yeterli içme suyu götürülen yerleşim birimlerinin sayısı 70 bin'e ulaşmıştır. Bu ünitelerin yaklaşık yüzde 60'ına şebekeli sistemle içme suyu götürülmüştür. Sulanması öngörülen 2,4 milyon hektarlık tarım arazisinin 1,2 milyon hektarı sulamaya açılmıştır (ZMO, 2004).

Tablo 5: Türkiye'de Köy Yolları Durumu (01.01.2006 tarihi itibariyle)

YOLUN CİNSİ	HİZMET BİRİMLERİNE İLİŞKİN BİLGİLER			YOL UZUNLUĞU (KM)		
	KÖY SAYISI	KÖYE BAĞLI YERLEŞME SAYISI	TOPLAM BİRİM SAYISI	1.DERECE	2.DERECE	TOPLAM
ASFALT	17.867	7.089	24.956	81.633	11.476	93.109
BETON	475	782	1.257	1.822	76	1.898
STABİLİZE	12.874	23.149	36.023	99.062	36.951	136.013
TESVİYE	1.169	9.065	10.234	28.265	18.206	46.471
MUTASAVVER YOL	31	3.501	3.532	8.141	-----	8.141
TOPLAM	32.416	43.586	76.002	218.923	66.709	285.632

Kaynak: www.khgm.gov.tr, 22.09.2010.

Tablo 5'te görüldüğü gibi, KHGM'nin tasfiye edildiği 2005 yılı sonu itibariyle 93.000 km civarında asfalt 136,000 km civarında stabilize olmak üzere, beton ve tesviye de katıldığında toplam 285,000 km civarında yol bulunmaktadır.

KHGM'nin en önemli uygulamalarından birisi de köylünün yaşadığı kırsal alana içmesuyu götürmesidir. KHGM'nin tasfiye edildiği 2005 yılı sonunda 33.319 köy ve

41.094 bağılı yerleşim yeri olmak üzere toplam 74.413 üniteden yaklaşık 60.000'i sulu durumdayken, geriye kalan % 20'nin üzerindeki yerler ise ya yeterli içme suyu alamamakta ya da tamamen susuz durumdadır (Bkz. Tablo 6). Hızlı nüfus artışı, son yıllarda yaşanan kuraklık ve yeraltı sularının kontrolsüz kullanılması sebebi ile su kaynakları azalmakta ve daha önceleri yeterli olan sular yetersiz hale gelmekte veya tamamen kaybolmaktadır (Pınar, Yılmaz ve Koyuncu, 2008: 13).

Tablo 6: Türkiye’de Köy İçme Suları Durumu (01.01.2006 tarihi itibarıyla)

İŞİN ADI	KÖY Adet	BAĞLI YERLEŞİM YERİ Adet	TOPLAM ÜNİTE	NÜFUS
SULU	29.593	30.393	59.986	11.535.549
YETERSİZ	3.264	6.130	9.394	1.353.482
SUSUZ	462	4.571	5.033	323.605
TOPLAM	33.319	41.094	74.413	13.212.636

Kaynak: www.khgm.gov.tr, 22.09.2010.

KHGM, tarımsal alt yapıya yönelik hizmetler de vermekteydi. Bu hizmetler; tarla içi geliştirme, drenaj, toprak ıslahı, toprak muhafaza, sulama, gölet gibi uygulamalardır. Kırsal kalkınma açısından büyük önem taşıyan bu uygulamalar köylere dikkate değer ekonomik yararlar sağlayacak ve doğanın korunmasında etkili olacak nitelikteki hizmetlerdir. Bu hizmetlerin geliştirilmesi kırsal alanda halkın refah seviyesini yükseltip köyden şehre düzensiz göçü önlemeye katkıda bulunacaktır (KHGM, 2005: 4-5).

Bu hizmetler yanında KHGM, kırsal kalkınmaya yönelik araştırma hizmetleri yürütmüş, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı için mevcut verilerden bir veri tabanı oluşturulması amacıyla APK Dairesi bünyesinde bir Ulusal Bilgi Merkezi (UBM) birimi oluşturmuştur. Merkezin amacı aşağıdaki şekilde özetlenebilir (www.khgm.gov.tr, 22.09.2010):

- Ulusal toprak ve su kaynakları veri tabanı oluşturmak,

- Zaman ve hassasiyet bakımından doğal kaynakların planlanmasında çok önemli bir araç olan Coğrafi Bilgi Sistemi ve Uzaktan Algılama Tekniklerini kullanarak, kullanıcılara ve karar vericilere bu kararların alınmasında çabukluk ve esneklik kazandırmak üzere harita tabanlı ve diğer bilgileri bilgisayar ortamına aktarmak,
- Ülkemizin kalkınmasına yönelik uzun vadeli kalkınma planlarının hazırlanmasında ve kırsal alana yönelik planlama çalışmalarına temel teşkil edecek ulusal toprak ve su kaynakları hizmet haritalarını oluşturmak,
- Ulusal veri tabanı kullanılarak, doğal kaynakların kullanımı ile ilgili problemlerin çözülmesi, yeni verilerin üretilmesi ve sonradan oluşan değişimlerin izlenebilmesini sağlayacak güncel veriler hazırlamaktır.
- Bu çalışmalar sonucunda iki Ana Veri Kaynağı oluşturulacaktır. Bunlar;
 - Toprak Veri Tabanı,
 - Kırsal ve Tarımsal Altyapı Hizmetleri Veri Tabanı'dır.

KHGM döneminde ulusal düzeyde envanter çalışmaları yapılmaktaydı. Ancak KHGM tasfiyesi sonrasında veriler toplanamadığından veya gelen veriler belirli standartlara uymadığından UBM 2006 başı itibariyle işlevsiz hale gelmiştir. Toprak ve tarıma ilişkin çalışmalar Tarım Bakanlığı bünyesine alınmış, köy hizmetlerine ilişkin verilerin ise İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü tarafından takibi öngörülmüştür (Pınar ve diğ., 2008: 26). Bu bilgiler halen Tarım Bakanlığına devredilen KHGM merkez teşkilatında büyük ölçüde mevcut olmakla beraber 2005 sonrası kesintiye uğramıştır. Özellikle tarımsal altyapı, toprak ve su kaynaklarının durumu ve tarımın geleceği açısından ulusal bir veri bankasının tutulması ve plan ve programlarda kullanılmak üzere işlevsel hale getirilmesi büyük önem arz etmektedir (Pınar ve diğ., 2008: 26).

Personel durumuna bakıldığında, KHGM bünyesinde 01.01.2006 tarihi itibarıyla 6.600 memur ve 38.317 işçi olmak üzere toplam 44.917 personel istihdam edilmekteydi.

21 Ekim 2004 günü TBMM Başkanlığı'na sunulan ve toplam 13 maddeden oluşan bir yasa tasarısı ile KHGM'nin kapatılması ve bu kurum eliyle yürütülen hizmetlerin il özel idarelerine (İstanbul ile Kocaeli'nde büyükşehir belediyelerine) devredilmesi öngörülmüştür. Tasarıda beş gerekçe ileri sürülerek KHGM'nin kaldırılması gerektiği belirtilmiştir. Bu gerekçeleri kısaca şöyle sıralayabiliriz (Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü [BKKGM], 2004):

1. Devletin hantal ve verimsiz olması,
2. KHGM'nin diğer kamu kuruluşlarıyla mükerrer görev alanı olması,
3. KHGM'nin istihdam fazlası olması, bütçesini maaş ödemeye harcaması,
4. KHGM'nin işleri müteahhitlere ve başka kurumlara devretmiş olması ve bu nedenle personel ve makinelerinin atıl kalması,
5. KHGM'nin yaptığı işlerin mahalli ve müşterek ihtiyaçlara ilişkin olması sebebiyle mahallinde planlanarak yerine getirilmesinin zorunlu bulunması, merkezi planlamaya gerek kalmaması ve günümüzde KHGM'ye gereksinim kalmaması.

Bunun üzerine KHGM, 5286 sayılı Kanunun 8. maddesi gereğince 2005 tarihi itibarıyla kapatılmıştır. Hizmetlerin İl Özel İdaresine devir işleminin yapıldığı 2005 yılı büyük ölçüde bir geçiş dönemi olarak değerlendirilebilir. Ancak 2006 yılı yeni uygulamanın tam olarak hayata geçirildiği bir yıl olarak değerlendirilebilir.

Bu hizmetlerin yerel yönetimlere (İl Özel İdaresine) devredilmesinin yararları olduğu kadar sakıncaları da bulunmaktadır. Gözübüyük (2001: 38-39), yerinden yönetimin yarar ve sakıncalarını şöyle açıklamıştır:

Yerinden yönetimin yararları:

1. Yerinden yönetim kuruluşlarının önemli bir bölümünü oluşturan yerel yönetim kuruluşları, demokratik ilkelere daha uygun düşmektedir. Bu yolla halkın, yerel yönetim düzeyinde yönetime katılması sağlanabilmektedir.
2. Merkezden yönetimin doğurduğu birçok sakıncalar, yerinden yönetimle giderilebilmektedir. Örneğin, kırtasiyecilik azalmakta, hizmetler, gereksinimleri yerinden gören ve duyan yöneticiler tarafından yürütülmekte, hizmetlere hız kazandırılmaktadır.

Yerinden yönetimin sakıncaları ise şunlardır:

1. Yerel yönetim kuruluşlarında teknik eleman sıkıntısı bulunmaktadır.
2. Yerel yönetim kuruluşlarına bırakılan kamu hizmetlerinin yurt düzeyinde, eşit bir biçimde yürütülmesi olanağı yoktur.
3. Hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları, genel yönetimin bütçe ve denetimi dışında kalma eğilimi gösterirler. Bunların mali yönden denetiminde güçlükler vardır.

KHGM'nin kapatılması bazı çevrelerce eleştirilmiştir. Bu eleştirilerin başında, devir sonrasındaki personel ve donanımın durumuyla ilgilidir. Bu konuda Suiçmez (2006: 128), yıllardır sulama ve tarımsal altyapı yatırımlarında uzmanlaşmış personelin ya alanında çalışamaz olması ya da ilgisiz kurumlarda görevlendirilmesinin, insan kaynakları açısından israftan başka bir anlam ifade etmediğini belirtmektedir. Ayrıca nitelikli personel ve donanım eksikliğinden şikâyet edilmekte ve bunun birtakım sorunlara yol açtığı ifade edilmektedir. Pınar ve arkadaşları (2008: 41), personel ve donanım eksikliğinin yol açtığı sorunları şu şekilde sıralamışlardır:

- En çok ihtiyaç duyulan (inşaat mühendisi, jeolog, makine mühendisi, teknik eleman vs.) nitelikteki personelde yetersizlik yaşanmaktadır.
- Personel yetersizliği hizmet sunumunda hızı, verimliliği ve etkinliği olumsuz etkilemektedir.

- Teknik eleman yetersizliği nedeniyle denetim yeterince yapılamamakta, hizmetlerin standartlara uygunluğu kontrol edilememektedir.
- Personel ve donanım yetersizliği nedeniyle hizmet alımı yapılmakta, bu da maliyetlerin yüksek olmasına neden olmaktadır.
- Hizmet içi eğitim verilemediğinden mevcut elemanlardan da gereken verim alınamamaktadır.
- Personel yetersizliği projelendirmeyi zorlaştırmakta, gerçek sorunların saptanmasını engellemekte ve etüt çalışmalarını aksatmaktadır.

KHGM'nin tasfiyesi ile İl Özel İdaresinin (İÖİ) hizmet alanı genişlemiştir. Ayrıca halen değişik nedenlerle içme suyu ve yol sorunu yaşayan köyler mevcut olduğundan bu sorunların giderilmesi için ek kaynağa ihtiyaç duyulmuştur. KÖYDES projesi bu amaçla devreye girmiş ve 2005 yılından itibaren belirli ölçütler göz önüne alınarak illere kaynak aktarılmıştır. 2005 yılında KHGM bütçesinden ayrılan ödeneklere ek olarak köy yolları ve içme suları için 200 Milyon YTL kaynak ayrılmıştır. 2006 yılından itibaren bu hizmetlere kanalizasyon ve tarımsal altyapı (sulama) yatırımları da eklenerek 2007 yılı dâhil olmak üzere 4 Milyar YTL kaynak ayrılmıştır (DPT, 2007: 13).

KHGM'nin tasfiyesi sonrasında ortaya çıkan altyapı yatırımları genellikle KÖYDES uygulaması ile özdeşleştirilmiştir. Ancak KHGM bütçesine bakıldığında tasfiye öncesindeki birkaç yılda yatırım bütçesi önemli ölçüde azalmış ve harcamaların önemli bir bölümü personele yapılan ödemelerden oluşmuştur. Dolayısıyla KÖYDES çerçevesinde aktarılan kaynakların KHGM tasfiye edilmeden kullanılması halinde durumun ne olacağı önemli bir sorudur (Pınar ve diğ., 2008: 25). KÖYDES projesinin yasal ve kurumsal çerçevesine geçmeden önce Köylere Hizmet Götürme Birliklerinin yapısını incelemek gerekmektedir.

II.3. Köylere Hizmet Götürme Birliklerinin Tanımı ve Hukuki Yapısı

11 Haziran 2005 günlü Resmi Gazete’de yayımlanan 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ile Köylere Hizmet Götürme Birlikleri (KHGB) kurulmuştur. 5355 sayılı kanunun KHGB’ye ilişkin olan 18. maddesi şu şekildedir;

İlçelerde, tarım ürünlerinin pazarlanması hariç olmak üzere, yol, su, kanalizasyon ve benzeri altyapı tesisleri ile köylere ait diğer hizmetlerin yürütülmesine yardımcı olmak, bizzat yapmak, yaptırmak ve kırsal kalkınmayı sağlamak üzere, tüm köylerin iştiraki ile o ilçenin adını taşıyan, köylere hizmet götürme birliği kurulabilir. Bakanlar Kurulu, bu konuda genel izin vermeye yetkilidir.

Birlik başkanı, merkez ilçelerde vali veya görevlendireceği vali yardımcısı, diğer ilçelerde kaymakamdır. Köylere hizmet götürme birliğinin meclisi, birlik başkanı başkanlığında, birliğe üye köylerin muhtarları ve o ilçeden seçilen il genel meclisi üyelerinden oluşur. Köylere hizmet götürme birliğinin encümeni birlik başkanının başkanlığında, meclisin kendi üyeleri arasından gizli oyla seçeceği iki il genel meclisi üyesi ve iki köy muhtarı olmak üzere beş kişiden oluşur.

İl özel idareleri ile diğer kamu kurum ve kuruluşları; köye yönelik hizmetlerine ilişkin yapım, bakım ve onarım işlerini aralarında yapacakları anlaşmaya göre köylere hizmet götürme birlikleri aracılığıyla gerçekleştirebilir. Bu takdirde, gerekli kaynak bu birliklere aktarılır ve söz konusu iş, birliğin tâbi olduğu esas ve usullere göre sonuçlandırılır.

5355 sayılı kanuna göre (madde 18), KHGB, ihtiyaca göre hizmet akdiyle personel istihdam edebilir. Ancak KHGB’nin yıllık toplam personel giderleri, gerçekleşen en son yıl bütçe gelirlerinin Vergi Usul Kanununda belirlenen yeniden değerlendirme katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarın % 10’unu aşamaz. Vali ve kaymakamlar birlik

hizmetlerini yürütmek üzere diğer kamu kurum ve kuruluşlarından personel görevlendirebilir.

II.4. KÖYDES Projesinin Yasal ve Kurumsal Çerçevesi

KÖYDES Projesi, Türk İdareciler Derneği tarafından yılın kaymakamı seçilen Doğubeyazıt Kaymakamı Nurullah Çakır, Samandağ Kaymakamı Selim Çapar ve Uzunköprü Kaymakamı İrfan Balkanlıoğlu'nun yaptıkları uygulamaları 27 Haziran 2005'te Bakanlar Kuruluna görüntülü olarak anlatmalarıyla ortaya çıkmıştır. Bu projelerin en önemli özelliği, milyonlarca TL'ye mal olacakken çok daha düşük maliyetle hayata geçirilmesiydi (Aydın, 2005). Hepsinin de bir şekilde işlerini yürütürken vatandaş desteğini alması, projelerin halk tarafından benimsenmesini ve kalıcı olmasını sağlamaktaydı. Bütün bu uygulamalar hükümette KÖYDES'i uygulama fikri oluşturmuştur.

KÖYDES ile ilgili düzenleme yapma yetkisi Yüksek Planlama Kurulundadır (YPK). YPK'nın 15.12.2006 tarihli ve 2006/3 sayılı kararı KÖYDES Projesinin nasıl yürütüleceğini belirleyen temel yasal belgedir. Bu belgeye göre iş Köylere Hizmet Götürme Birlikleri tarafından yürütülür. Artan ya da herhangi bir şekilde kullanılmayan ödenek, diğer bir KHGB tarafından kullanılır. Bu konuda yetki il valisindedir. İllere tahsis edilen ödeneklerin projeler itibariyle dağılımı, Valinin başkanlığında İl Genel Meclisi Başkanı, ilgili vali yardımcısı, İl Özel İdaresi Genel Sekreteri ve Kaymakamlardan oluşan Tahsisat Komisyonu tarafından yapılacaktır (İB, 2006: 55). Ödeneklerin aktarılması sürecinde, Kaymakamların bu karar süreçlerine katılımı önemli bir adım olarak görünmektedir. Bu katılım bir yandan ilçelerin taleplerinin il düzeyindeki karar mekanizmalarına yansımaları sağlamakta, diğer yandan muhtarlıkların uygulamaya güvenini artırmaktadır. (Pınar ve diğ., 2008: 24). Ancak köye yönelik hizmetlere ilişkin

yetki il özel idarelerine devredilmiş olduğu halde KÖYDES ödeneklerinin il özel idareleri yerine doğrudan kaymakamlıklara gönderilmesi ve farklı bir karar alma mekanizmasının oluşturulması anlamsız olmaktadır. İl düzeyinde bütçede birliğin sağlanması açısından bu ödeneklerin il özel idarelerine ayrılan ödeneklere eklenmesi daha uygun olacaktır (Pınar ve diğ., 2008: 24).

KÖYDES projesinin ilkeleri ve genel esasları, YPK'nın 15.02.2006 tarihli ve 2006/3 sayılı kararında şu şekilde ortaya konmuştur:

1. Köye yönelik altyapı yatırım ödeneklerinin iller ve alt hizmet programları itibariyle dağılımı, geçmiş yıllardaki ödenek tahsisi ve gerçekleştirmeleri de dikkate alınarak, ihtiyaç öncelikleri doğrultusunda tespit edilmiştir.
2. Tahsis edilen ödeneklerin Köylere Hizmet Götürme Birlikleri (KHGB) aracılığıyla kullanılması veya kullandırılması esastır.
3. Bu ödenekler amacı dışında kullanılamaz ve atıl durumda bekletilemez.
4. Artan veya herhangi bir sebeple kullanılamayan ödeneklerin, ihtiyacı olan diğer KHGB'lerin hesaplarına aktarılması konusunda Vali yetkilidir. Söz konusu aktarma işlemi, ödenek fazlası bulunan KHGB'nin talebi üzerine yapılır.
5. Projeler yıl içinde tamamen bitirilecek şekilde planlanacak ve uygulanacaktır.
6. Mevcut olduğu durumlarda; bölgesel gelişme planlarına, il gelişme planına, stratejik planlara ve yatırım ve çalışma programlarına uygun projelerin hayata geçirilmesine öncelik verilecektir.
7. Projelerin planlanması ve gerçekleştirilmesinde tam zamanlı yerleşik nüfusu yüksek ve nüfus artış hızı en yüksek olan, gelişme ve çevresine hizmet verme potansiyeli bulunan yerleşmelere öncelik verilecektir.

8. Birden fazla yerleşime hizmet edecek veya yarar sağlayacak bütünleşmiş projeler ile yapılabilirliği en yüksek düzeyde olan projelere öncelik verilecektir.
9. Bütün projelerde işgücü, sermaye, arazi gibi yatırım girdileri itibariyle yöre halkının aynı veya nakdi katkısı (eş finansman katkısı) dikkate alınacak, söz konusu aynı ve nakdi katkısı en yüksek olan projelerin uygulamasına öncelik verilecektir.
10. Köy yollarına ayrılan ödeneklerin kullanımında;
 - Zaruri olmadığı sürece yeni köy yolu güzergâhı açılmayacaktır.
 - Köy yolları yapımına veya iyileştirmesine, merkezi yerleşimlere yakın köylerden ve köy bağılısı yerleşim birimlerinden başlanacaktır.
 - Taşımali eğitim ihtiyacı ve turizm potansiyeli yüksek olan yerleşimlerin yollarının yapımına veya iyileştirilmesine öncelik verilecektir.
 - Asfalt yol yapımında tarımsal üretim potansiyeli yüksek yörelere öncelik verilecektir.
11. Köy içme sularına ayrılan ödeneklerin kullanımında;
 - Bakım ve onarım ihtiyacı nedeniyle geçici olarak hizmet dışı kalmış içmesuyu tesislerinin hizmete açılmasına yönelik yatırımlara öncelik verilecektir.
 - İçmesuyu projelerinde en kurak aylardaki kaynak debileri esas alınacak; su kaynağı yıl boyunca asgari düzeyde yeterli olmayan şebekeli içmesuyu projelerinin yapımına başlanmayacaktır. Ancak yeterli içmesuyu bulunan yerleşmelerin şebekeli içmesuyuna kavuşturulmasına öncelik verilecektir.
 - Su kaynağı olan ancak bugüne kadar su getirilememiş köyler ile su kaynağı olmayan, bugüne kadar su getirilmemiş köylere öncelik verilecektir.
12. Köy Kanalizasyonlarına ayrılan ödeneğin kullanımında;

- Kanalizasyon projelerinde; büyük yerleşimler ve önemli su kaynakları civarındaki yerleşmeler hariç olmak üzere, özellikle küçük ve orta büyüklükteki kırsal yerleşimlerde, gerekli görülmediği takdirde taşıyıcı şebeke sistemi uygulaması yapılmayacak; sızdırmazlığı temin edilmiş, yeterli büyüklükteki ve yatırım maliyetleri düşük olan doğal arıtma sistemlerine ağırlık verilecektir.
13. Yerel düzeyde; yatırım projelerinin izlenmesi, değerlendirilmesi ve denetiminden Vali sorumludur.
14. Merkezi düzeyde, ödeneklerin izlenmesi, değerlendirilmesi ve denetimini yapmak üzere; Başbakanlık Müsteşarının başkanlığında, İçişleri Bakanlığı Müsteşarı, Maliye Bakanlığı Müsteşarı ve DPT Müsteşarından oluşan ve üç ayda bir toplanacak olan İzleme Kurulu oluşturulur.

Projenin temel hedefleri ise şöyle ortaya konmaktadır: suyu yetersiz olan 8.474 köy veya suyu bulunmayan 6.196 köy olmak üzere, toplam 14.670 köy veya bağlisına içilebilir ve şebekeli içme suyu götürülmesi, 9.700 km yolun yapılması, 51.647 km tesviye yolun stabilize kaplanması, 131.399 km stabilize yolun iyileştirilmesi veya asfalt kaplanması, mevcut (91.159 km) asfalt ve (1.834 km) beton yolların bakım, onarım ve iyileştirilmesi gibi hedeflerdir (Sert, 2006). Görüldüğü gibi, KÖYDES projesi bütüncül bir kırsal kalkınma hedefi yerine, kırsal kalkınmanın temel öğelerinden birisi olan kırsal alt yapının geliştirilmesini hedeflemektedir (Canpolat, 2007: 29). Söz konusu hedeflere 2007 yılı sonu itibariyle ulaşılması planlanmıştır. Ancak 2007 yılı sonuna gelindiğinde belirtilen hedeflere ulaşılamamış ve projenin 2008 yılında da devam etmesine karar verilmiştir. 2008 yılı sonuna gelindiğinde de bitirilemeyen köy yolları ve içme suyu şebekeleri için 2009 ve 2010 yıllarında da KÖYDES uygulaması devam etmiştir.

Kubilay (2010: 125), KÖYDES projesinin uygulanması aşamasında ortaya çıkan sorunları şu şekilde özetlemiştir:

KÖYDES projesi gerek kapsamı, gerek süresi, gerekse mali boyutu itibarı ile uzmanlık gerektiren bir proje olmasına rağmen; İlçelerde hem ihale mevzuatı hem [de] teknik anlamda yeterli personelin bulunmaması, KÖYDES projesi uygulanırken karşılaşılan en önemli problemlerden birisidir. Bir diğer problem ise KÖYDES ödeneklerinin geç belli olması nedeniyle ödeneklerin tahsisi ile proje dağılımının 10–15 gün gibi kısa bir dönemde yapılması mecburiyetinin isabetsizliklere sebep olması, KÖYDES projesi kapsamında illere ayrılan ödenekler yılı içerisinde bitirilmesi istenmekte, bu da işlerde sıkışmalara neden olmaktadır. Projelerin yılı içerisinde bitirilmesi zorunluluğu büyük projelerin hayata geçirilmesini engellemektedir. Bu ödenekler ileriki yıllara sari olarak da planlanabilme imkanı verildiğinde daha sağlıklı bir çalışma yapılması sağlanabilir.

Bunların yanında KÖYDES projesinde İl Genel Meclisi Üyelerinin etkin durumda olmalarının getirdiği bazı olumsuz sonuçlar da bulunmaktadır: Her şeyden önce İl Genel Meclis Üyelerinin seçimle iş başına gelmeleri, bu üyelerin seçmen baskısına açık olmalarına neden olmaktadır. Çünkü bu üyeler, kendilerine oy veren halkın isteklerini yerine getiremezse bir sonraki dönem seçilmeleri de zorlaşacaktır. Böylece teknik yerindelikten çok siyasi hesaplar devreye girebilmektedir. Ayrıca hizmet dağılımında iller arasında da dengenin çok fazla sağlanabildiği söylenemez. Her ne kadar bazı iller gelişmiş durumda olsa da, bu illerin her kesimi aynı gelişmişlik düzeyine sahip değildir. Bu illerin içerisinde oldukça zor koşullarda bulunan birçok köy yerleşim yeri olabilmektedir. Ancak bu durum göz önünde bulundurulmayıp, ödenekler illerin gelişmişlik durumuna göre dağıtılmaktadır. Bu da adaletsiz bir uygulamanın ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

II.5. Türkiye Geneline KÖYDES Projesi Uygulamaları

2005 yılından itibaren uygulamaya konulan KÖYDES Projesi ile Türkiye genelinde birtakım çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların kapsamına köylerin yol, içme suyu ve alt yapı çalışmaları girmektedir. YPK'nın 15 Şubat 2006 tarihli kararında, bu proje

ile öncelikle, su kaynağı olmayan köyler, su kaynağı olan ancak bu güne kadar su götürülememiş köyler; su kaynağı ve sistemi olan ancak çalıştırılmayan köyler (motor, trafo, enerji nakil hattı, depo kaçağı nedeniyle); ayrıca hiç yolu olmayan köyler (ham yollar), stabilize kaplama yolu acil onarım isteyen köyler (heyelan, sel hasarları vs.), tesviyesi bitmiş grup köy yollarının stabilize kaplanması, standardı düşük stabilize yolların ıslahı ve asfalt kaplanması çalışmalarının ağırlıklı olarak yürütüleceği belirtilmektedir. Ancak günümüz koşullarında insanların beklentileri artmakta ve devletten yol, su ve alt yapının dışında çok daha farklı hizmetler beklenmektedir. Bunların başında köylünün en büyük geçim kaynağı olan tarımın ve hayvancılığın desteklenmesi ile kente göçü büyük oranda önleyecek eğitim, sağlık gibi sorunların giderilmesi gelmektedir. Köylerimizde ne gibi sorunların yaşandığı, KÖYDES projesinin köylerimizi kalkındırıp-kalkındırmadığı, vatandaşların ve muhtarların KÖYDES Projesi hakkındaki düşünceleri ile köy halkının devletten beklentileri 3. Bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Şimdi bu projeye 2005 yılından itibaren aktarılan ödenek miktarı ele alınarak, bu ödeneğin iller arasındaki dağılımı ve nasıl kullanıldığı değerlendirilecektir.

II.5.1. 2005 – 2008 Yılları Arasında KÖYDES Projesine Aktarılan Ödenekler

KÖYDES Projesi'nin uygulamaya konulduğu tarih olan 2005 yılından bu yana, Projeye önemli miktarlarda ödenek aktarımı yapılmıştır. 2005 yılında 200 Milyon YTL, 2006 ve 2007 yıllarında toplam 4 Milyar YTL, 2008 yılında da 500 Milyon YTL olmak üzere dört yılda toplam 4.7 Milyar YTL ödenek aktarımı yapılmıştır. Tablo 7'de, projeye aktarılan ödenek miktarı ile sektör bazında yapılan işler ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Tablo 7: 2005 – 2008 Yılları Arasında KÖYDES Projesine Aktarılan Ödenekler ve Yapılan Çalışmalar

TÜRKİYE GENELİNDE KÖYDES ÇALIŞMALARI						
	2005 yılında	200.000.000 YTL				
	2006 yılında	2.000.000.000 YTL				
	2007 yılında	2.000.000.000 YTL				
	2008 yılında	500.000.000 YTL				
	Toplam	4.700.000.000 YTL				
A-KÖYDES PROJESİ KAPSAMINDA KÖY YOLLARI SEKTÖRÜNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR						
İŞLERİN NİTELİĞİ	2005 Yılı	2006 Yılı	2007 Yılı	2008 Yılı	TOPLAM	
HAM YOL (Km)	85,3	835,6	338,2	78,8	1.337,9	
TESVİYE (Km)	56,8	1.043,3	3.339,4	2.009,4	6.448,9	
STABİLİZE (Km)	6.325,6	24.205,1	16.171,4	4.526,7	51.228,8	
ASFALT	1.KAT (Km)	635,5	12.802,7	14.327,9	2.323,9	63.121,6
	2. KAT (Km)	566,9	11.507,9	14.206,2	6.750,8	
	TOPLAM (Km)	1.202,4	24.310,6	28.534,0	9.074,6	
BETON YOL (Km)	40,1	387,0	643,6	148,0	1.218,8	
PARKE (m2)	13.372,8	910.909,0	2.082.792,3	344.977,5	3.352.051,7	
ONARIM (Km)	202,6	2.699,1	6.051,7	3.041,7	11.995,1	
TAŞ DUVAR (m3)	1.041,0	50.066,6	722.485,3	26.196,0	799.788,9	
KÖPRÜ (Adet)	67,0	263,0	369,0	83,0	782,0	
MENFEZ (Adet)	1.560,0	7.012,0	9.384,0	2.508,0	20.464,0	

B-KÖYDES PROJESİ KAPSAMINDA KÖY İÇME SULARI SEKTÖRÜNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

İŞLERİN NİTELİĞİ	2005 Yılı	2006 Yılı	2007 Yılı	2008 Yılı	TOPLAM
Susuz Ünite	409	1.868	1.076	169	3.522
Suyu Yetersiz Ünite	1.931	9.194	9.976	2.955	24.056
İÇME SUYU	2.340	11.062	11.052	3.124	27.578

Kaynak: www.mahalli-idareler.gov.tr, 10.08.2009

Tablo 7’de, 2005-2008 yılları arasında KÖYDES kapsamında tahsis edilen toplam ödenek miktarı, köy yolları sektöründe yapılan çalışmalar ve köy içme suları sektöründe yapılan çalışmalar yer almıştır. 2005 yılında KÖYDES Projesi hayata geçirildiğinde, 2007 yılına kadar yolu ve suyu olmayan köy bırakılmaması hedeflenmişti. Tablodan da anlaşıldığı üzere; bu projeye en çok ödenek tahsis edilen yıllar 2’şer milyar YTL ile 2006 ve 2007 yılları olmuştur. Ancak 2007 yılının sonunda proje hedeflerine ulaşamamış, 2008, 2009 ve 2010 yıllarında da bu projeye ödenek aktarılmaya devam edilmiştir. “2006 yılı ve 2007’nin ilk yarıyılı genel seçim öncesine denk geldiğinden KÖYDES’ten aktarılan kaynaklar dikkate değer miktarlarda olmuştur. Ancak 2007 yılının ikinci yarısından itibaren harcamalarda, özellikle de yatırım bütçesinde, kısıntı yapılmasına karar verilmiştir” (Pınar ve diğ., 2008: 25).

II.5.2. 2009 Yılında KÖYDES Projesine Aktarılan Ödenekler

2005-2008 yılları arasında toplam 4.700 milyon TL ödenek aktarımı yapılan projeye 2009 yılında da 500 milyon TL ödenek tahsis edilmiştir. Böylece 2005-2009 yılları arasında projeye aktarılan ödenek miktarının toplamı 5.200 milyon TL’ye ulaşmıştır. Ülkemizin içinde bulunduğu koşullar göz önünde bulundurulduğunda bu miktar ülkemiz için şüphesiz son derece büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda; böylesine büyük miktarda kaynak aktarılan bir projenin de, uygulandığı bölgelerdeki halkın ihtiyaçlarına cevap vermesi, o bölgelerdeki halkın beklentilerini karşılaması ve en önemlisi de kırsal alanların kalkındırılmasını sağlayacak nitelikte olması beklenmektedir. Tablo 8’de, 2009 yılında KÖYDES Projesine aktarılan ödeneğin iller bazında dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 8: 2009 Yılı Köydes Projesi Ödeneginin İller Bazında Dağılımı

Sıra No	İLLER	Ödenek (bin TL)	Sıra No	İLLER	Ödenek (bin TL)
1	ADANA	6.527	41	KAHRAMANMARAŞ	10.725
2	ADİYAMAN	6.784	42	KARABÜK	5.657
3	AFYONKARAHİSAR	2.187	43	KARAMAN	3.352
4	AĞRI	14.912	44	KARS	6.947
5	AKSARAY	1.440	45	KASTAMONU	17.543
6	AMASYA	4.524	46	KAYSERİ	2.783
7	ANKARA	6.188	47	KIRIKKALE	2.083
8	ANTALYA	7.796	48	KIRKLARELİ	1.574
9	ARDAHAN	6.270	49	KİRŞEHİR	1.706
10	ARTVİN	13.297	50	KİLİS	718
11	AYDIN	3.140	51	KONYA	4.048
12	BALIKESİR	6.323	52	KÜTAHYA	3.616
13	BARTIN	5.532	53	MALATYA	9.098
14	BATMAN	5.667	54	MANİSA	2.488
15	BAYBURT	1.696	55	MARDİN	7.541
16	BİLECİK	2.543	56	MERSİN	3.778
17	BİNGÖL	10.009	57	MUĞLA	3.920
18	BİTLİS	7.500	58	MUŞ	8.160
19	BOLU	4.112	59	NEVŞEHİR	913
20	BURDUR	1.697	60	NİĞDE	2.119
21	BURSA	2.200	61	ORDU	15.712
22	ÇANAKKALE	2.334	62	OSMANİYE	3.173
23	ÇANKIRI	4.209	63	RİZE	12.106
24	ÇORUM	7.456	64	SAKARYA	2.408
25	DENİZLİ	2.720	65	SAMSUN	15.612
26	DİYARBAKIR	19.595	66	SİİRT	5.380
27	DÜZCE	2.921	67	SİNOP	10.246
28	EDİRNE	2.469	68	SİVAS	13.124
29	ELAZIĞ	6.379	69	ŞANLIURFA	17.045
30	ERZİNCAN	6.248	70	ŞIRNAK	5.176
31	ERZURUM	17.202	71	TEKİRDAĞ	1.083
32	ESKİŞEHİR	2.280	72	TOKAT	5.887
33	GAZİANTEP	1.430	73	TRABZON	20.506
34	GİRESUN	13.087	74	TUNCELİ	7.711
35	GÜMÜŞHANE	7.198	75	UŞAK	2.398
36	HAKKARİ	9.176	76	VAN	16.204
37	HATAY	3.925	77	YALOVA	551
38	İĞDIR	5.309	78	YOZGAT	3.938
39	İSPARTA	1.617	79	ZONGULDAK	4.541
40	İZMİR	2.531		TOPLAM	500 000

Kaynak: www.mahalli-idareler.gov.tr, 19.10.2009.

Bu tabloda dikkatimizi çeken nokta, ödenek aktarılan iller arasında Trabzon ve Diyarbakır'ın ilk iki sırayı paylaşmasıdır. Bu iki ilimize toplam 40 milyon TL. ödenek aktarılmıştır. Ancak Diyarbakır'a 19.5 milyon TL. ödenek aktarılırken, Diyarbakır'dan çok daha zor koşullarda bulunan Erzincan, Hakkâri, Kars gibi illerimize ortalama 7 milyon TL.

ödenek aktarılmasının pek adil olmadığını düşünmekteyiz. KÖYDES projesinin amaçlarından biri kırsal alanları kalkındırarak, göçü önlemek ve geri kalmış bölgeleri yaşanabilir hale getirmektir. İller bazında ödenek aktarımı gerçekleştirilirken geri kalmış bölgelere öncelik verilmesi, hem projenin amacına daha uygun düşecek hem de kırsal alanların kalkınmasına daha olumlu katkı yapacaktır.

Projenin uygulama aşamasında kaynak aktarımı yapılırken gelişmişlik düzeyinin yanında ulaşım ve yaşam koşullarının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Kış aylarında köy yolları kapanan Hakkâri, Muş ve Kars gibi illerimize daha fazla ödenek aktararak, buralardaki yolların durumu daha iyi hale getirilmelidir.

Köydes Projesinin Uygulanması aşamasında hangi sorunlarla karşılaşıldığını, proje kapsamındaki hizmetlerin ihale usulüyle yapılmasının yarattığı sakıncaları ve en önemlisi de yerel halkın proje hakkındaki düşüncesini tespit etmek amacıyla Mersin özelinde konuyla ilgili bir araştırma yaptık. Bu bağlamda, 3. Bölümde Projenin Mersin'deki uygulamalarına değineceğiz.

III. BÖLÜM

KÖYDES PROJESİ MERSİN ÖRNEĞİ

Ülkemizin güneyinde yer alan ve Akdeniz'e kıyısı bulunan Mersin, Türkiye'nin önemli illeri arasında yer almaktadır. Mersin'in bir liman kenti olması ve bunun yanında kentte Serbest Bölge bulunması, bu kenti büyük bir göç olgusuyla karşı karşıya bırakmıştır. Türkiye İstatistik Kurumundan alınan verilere göre, 2009 yılı sonu itibariyle Mersin İli'nin nüfusu 1 milyon 640 bin 888'e yükselmiştir. Bulunduğu konum itibariyle ülkemiz açısından son derece önemli olan bu ilin ilçeleri ile köylerinde, alt yapı, yol, su, eğitim ve sağlık alanlarındaki mevcut durumu tespit etmek ve 2005 yılından itibaren uygulamaya konulan KÖYDES projesinin buralardaki etkisini ortaya koymak amacıyla Mersine bağlı Gülnar ve Tarsus ilçelerinde birtakım araştırmalar yaptık. Ancak, öncelikle Mersin'deki tarımsal yapının durumunu ele alıp, ardından Gülnar ve Tarsus ilçelerine bağlı köylerde yaptığımız araştırmaları değerlendireceğiz.

III.1. Mersin'de Tarım Sektörü'nün Yapısı ve Durumu

Mersin ekonomisinde tarım önemli bir yere sahiptir. Mersin ekonomisinin ürettiği yıllık gayri safi hâsılanın yaklaşık % 20'den fazla bir oranı tarımsal üretimden kaynaklanmaktadır. Bu konuda Türkiye ortalamasının % 10'un altında olduğu düşünülürse, tarım sektörünün Mersin ekonomisindeki önemi daha iyi anlaşılacaktır (Özdemir, 2010). 1996 yılında, toplam tarımsal üretim sıralamasında 9. sırada yer alan Mersin, 2000 yılında 4. sıraya yükselmiştir (Karan, 21.04.2010). 2001 yılında, DİE verilerine göre, Mersin'de 1.219.238 ton sebze ve 1.307.106 ton meyve üretimi gerçekleştirilmiştir. Uygun politikalar belirlenmesi halinde bu rakamların çok daha

yükseklere çıkması mümkündür. Nitekim Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu (URAK) tarafından 2010 yılında yapılan araştırmada Mersin, ticaret becerisi ve üretim potansiyeli alt endeksinde bir yıl gibi kısa bir sürede 31. sıradan 12. sıraya yükselmiştir. Özdemir'in (2010) ifadesiyle, bu yükselişte en önemli pay tarım ve gıda sektörüne aittir. Bundan dolayı, Mersin ekonomisi hakkında değerlendirme yapılırken, tarım ve tarıma dayalı sanayinin öneminin göz ardı edilmemesi ve bu sektörler için hak ettiği desteğin verilmesi gerekmektedir.

III.1.1. 2008 Yılı KÖYDES Programının Mersin Uygulaması

KÖYDES projesiyle, kırsal alanları yaşanabilir hale getirmek amacıyla Mersin'de de birtakım çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların yapılabilmesi için Mersin'e KÖYDES kapsamında 2005-2008 yılları arasında toplam 68.472.938 TL ödenek aktarılmıştır (Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü [MİGM], 03.11.2009). Bu ödeneğin büyük bir bölümü 2006 ve 2007 yıllarında aktarılmış olup, bu ödeneklerle birçok köyde içme suyu ve yol çalışması yapılmıştır; fakat henüz yolu ve suyu yapılmayan birçok köyde bulunmakta, ayrıca yolu asfalt yapıp da birkaç ay içinde tekrar bozulan köylerimiz bulunmaktadır. Bunlara ek olarak, bazı köylerde su depoları değiştirildiği halde, bu suyun evlere akmasını sağlayacak olan 40-50 yıllık su boruları değiştirilmemiştir. Bu nedenle bu borular su sızdırmakta, suyun evlere ulaşması zorlaşmaktadır.

2008 yılına gelindiğinde, tüm Türkiye'de olduğu gibi Mersin'de de bu projeye aktarılan ödenek miktarı düşmüştür. 2007 yılında 28.302.000 TL ödenek aktarılan Mersin İli'ne 2008 yılında toplam 5.812.000 TL ödenek aktarılmıştır. Bu ödenek, projeler bazında ilçelere dağıtılmıştır. 2008 yılında Mersin Merkeze bağlı Tepeköy Göleti Grp. İçme ve Kullanma suyu isale hattı yapımı %70 oranında bitirilmiş, Anamur'da 6, Aydınçıkta 1,

Bozyazı'da 2, Çamlıyayla'da 4, Erdemli'de 4, Gülnar'da 3, Mut'ta 10, Silifke'de 9 ve Tarsus'ta 9 adet olmak üzere toplam 49 köyde içme suyu ve yol yapım işi gerçekleştirilmiştir. 2008 sonu itibariyle bu projelerden 22 tanesi bitmiş olup, geri kalanının çalışması devam etmektedir.

Tablo 9: 2008 Yılı Köydes Programının Mersin Uygulaması-1

2008 KÖYDES PROGRAMI			
SIRA	İLÇESİ	PROJE	
		ADI	AÇIKLAMA
1	MERKEZ	Tepeköy Göleti Grp. İçme ve Kullanma suyu isale hattı yapımı	DEVAM EDİYOR % 70
2	ANAMUR	Çaltıbüğü Boğuntu Ky.İlt.-Sugözü Ky 2. Kat Aasfalt Yapımı 12,5 Km	BİTTİ
3	ANAMUR	Karalarbahşiş-AŞ.Kükür grup 2.kat asfalt 4 Km	BİTTİ
4	ANAMUR	MUHTELİF KÖYLER İÇİN BAX ALIMI	İHALE AŞAMASINDA
5	ANAMUR	Güngören Köyü Mani Mah İçmesuyu işi	DEVAM EDİYOR %40
6	ANAMUR	Demirören Köyü Kök Mah İçmesuyu işi	DEVAM EDİYOR %40
7	ANAMUR	Ormancık Köyü (Kaş Yaylası) İçmesuyu işi	İHALE AŞAMASINDA
8	AYDINCIK	Pembecik Mahalleri içmesuyu işi	DEVAM EDİYOR % 70
9	BOZYAZI	Kömürlü Köyü Sonj işi	BİTTİ (SU BULUNAMADI)
10	BOZYAZI	Ardıçtaş Köyü 2. Kısım İçmesuyu işi	DEVAM EDİYOR % 50
11	ÇAMLIYAYLA	Sarıavak Ky.Grup İçesuyu İsale Hattı Yenileme	DEVAM EDİYOR % 20
12	ÇAMLIYAYLA	Korucak Köyü İçmesuyu İsale Hattı, Şebeke İlavesi ve Depo Onarımı	DEVAM EDİYOR % 20
13	ÇAMLIYAYLA	Fakalar Köyü İlave Şebeke ve İsale Hattı Yenileme	DEVAM EDİYOR % 50
14	ÇAMLIYAYLA	Fakalar-Belçinar Grup İçme Suyu Belediye Deposundan İsale Hattı	BİTTİ
15	ERDEMLİ	Tapureli-Hacısali 1.kat 2 km	BİTTİ
16	ERDEMLİ	Evdilek köyü 1.kat 5,1 km	BİTTİ
17	ERDEMLİ	Sarıyer Şebeke Değişimi	DEVAM EDİYOR % 80
18	ERDEMLİ	Pınarbaşı içme suyu tesisi	DEVAM EDİYOR % 30
19	GÜLNAR	Bereket-Halifeler KöyYolu 1.kat 2 km	BİTTİ
20	GÜLNAR	Kayrak Köyü İçmesuyu işi	DEVAM EDİYOR % 80
(Devamı arka sayfada)			

Tablo 9: 2008 Yılı Köydes Programının Mersin Uygulaması-2			
21	GÜLNAR	İsaklar Köyü Yarbaşı Mah İçmesuyu işi	DEVAM EDİYOR % 80
22	MUT	İşıklar-Topkaya Çampınar Köy Yolu 11Km 2.Kat	BİTTİ
23	MUT	Narlı-Pamuklu Köy Yolu 3 Km 2.Kat	BİTTİ
24	MUT	Hacıahmetli-Narlı Köy Yolu 3 Km 2.Kat	BİTTİ
25	MUT	(EK İŞ) Ermenek-Mut İly.İlt.-Sakız-Bozdoğan Ky.Mrk. 5 Km 2. kat asfalt kaplama	BİTTİ
26	MUT	Çamlıca Köyü İçmesuyu işi	DEVAM EDİYOR % 20
27	MUT	Burunköy Köyü İçmesuyu işi	BİTTİ
28	MUT	Yıldız Köyü İçmesuyu işi	BİTTİ
29	MUT	Karadiken Köyü İçmesuyu işi	DEVAM EDİYOR % 20
30	MUT	Elmapınar Köyü İçmesuyu işi	BİTTİ
31	MUT	Selamlı Köyü İçmesuyu işi	DEVAM EDİYOR % 20
32	SİLİFKE	Evkaçiftliği-Yenusu 1.kat 2 km	BİTTİ
33	SİLİFKE	Silifke Nuru Köyü- Gülnar İlçesi Şarлак Mah İl Yoluna bağlantı yolu 1.kat 2 km	BİTTİ
34	SİLİFKE	Cambazlı- Yeğenli 1.kat 1,5 km	BİTTİ
35	SİLİFKE	Bükdeğirmeni- Gedikpınarı 1.kat1 km	BİTTİ
36	SİLİFKE	Seyranlık - Bayındır- Karahacılı 1.kat 1 km	BİTTİ
37	SİLİFKE	Silifke-Mut İlyolu İlt- Cilbayır - Silifke-Gülnar İl yolu arası 1.kat 1 km	BİTTİ
38	SİLİFKE	Karakaya Eskiören Mh. İçmesuyu işi	BİTTİ
39	SİLİFKE	Nasrullah Köyü İçmesuyu işi	BİTTİ
40	SİLİFKE	(EK İŞ) Bahçederesi Köyü İçmesuyu işi	DEVAM EDİYOR %90
41	TARSUS	Taşçılı Ky.İçme Suyu Şebekesi Prj.	DEVAM EDİYOR %80
42	TARSUS	Keşli Ky. İçme Suyu Prj.	İHALE AŞAMASINDA
43	TARSUS	Kadelli Dörtler Mh. İç.Suyu Prj.	DEVAM EDİYOR %95
44	TARSUS	Hacıhamzalı Ky. İçme Suyu Prj.	DEVAM EDİYOR %50
45	TARSUS	Kaklıktaş Ky. İçme Suyu Prj.	BİTTİ
46	TARSUS	Karakütük Ky. İçme Suyu Prj.	DEVAM EDİYOR %20
47	TARSUS	Kumdere Ky. İçme Suyu Prj.	DEVAM EDİYOR %20
48	TARSUS	Ova Grubu Köyleri İçme Suyu Şebeke Yapımı Projesi	DEVAM EDİYOR %40
49	TARSUS	Kütüklü Ky. İçme Suyu Prj.	DEVAM EDİYOR %20
TOPLAM ÖDENEĞİ			5.812.000 YTL

Kaynak: www.mersin.gov.tr, 15.10.2009.

III.1.2. 2009 Yılı KÖYDES Programının Mersin Uygulaması

2008 yılında olduğu gibi 2009 yılında da KÖYDES Projesine aktarılan ödeneklerin miktarı bir hayli düşürülmüştür. 2008 yılında 5.812.000 TL olan ödenek miktarı, 2009 yılında 3.778.000 TL'ye düşmüştür. Tablo 10'da, 2009 yılında Mersin'in ilçeleri bazında KÖYDES Projesi kapsamında yapılan işler gösterilmiştir. Bu tabloda belirtilen işlerin büyük çoğunluğunun 2. kat asfalt kaplama olduğu görülmektedir. Bu noktada 2. kat asfalt kaplamayı şöyle açıklayabiliriz: 25-50 milimetre (mm) çapındaki çakıl taşların toprak zemin üzerine serildikten sonra üzerine asfaltın dökülmesine 1. kat asfalt kaplama denirken; 5-15 mm çapındaki çakıl taşların 1. kat asfalt kaplamanın üzerine dökülüp, ardından 1. katta sürülen asfaltdan daha katı ve dayanıklı asfaltın bu çakıl taşlarının arasına dökülmesi ve silindirle bastırılması işlemine 2. kat asfalt kaplama denir.

Tablo 10: 2009 Yılı Köydes Programının Mersin Uygulaması-1

TOPLAM ÖDENEK: 3.778.000,00 TL			
SIRA NO	İLÇESİ	PROJENİN ADI	UYGULANDIĞI KÖY/BAĞLI
1	AKDENİZ	Camili-Çelebili Toroslar ilçe Sn. 5 Km 2.Kat Asfalt Kap.	Camili,Çelebili,Musalı
2	ANAMUR	Anamur Bl.Mrk.-Güleç-Ovabaşı Ky.Mrk. 7 Km 2.Kat Asfalt Kaplama	Güleç, Ovabaşı
3	ANAMUR	Muht.Köy Yolunda Kullanılmak Bax Alımı	Muhtelif
4	ANAMUR	Çamlıpınar Otak Mh. Ve Anıtlı Koyak Mh.Grup İçme Suyu	Otak Mh. Koyak Mh.
5	AYDINCIK	Pembecik Köyü Değirmendere Mah.İçme Suyu	Değirmendere Mah.
6	BOZYAZI	Karaisalı Köyü Ky.Mrk. 2 Km 2.Kat Asfalt Kaplama	Karaisalı
7	BOZYAZI	Dereköy Köyü Ky.Mrk. 2 Km 2.Kat Asfalt Kaplama	Dereköy
8	ÇAMLIYAYLA	Kisecik- Körmenlik arası 5 Km 2.Kat Asfalt Kaplama	Kisecik, Körmenlik
9	ERDEMLİ	Hüsametli-Yeniyurt-Taburelli 6,25 Km 2.Kat Asfalt	Hüsametli-Yeniyurt-Taburelli
10	ERDEMLİ	Sarıkaya –Aydınlar 1 Km 2.Kat Asfalt Kaplama	Sarıkaya
11	ERDEMLİ	Karakeşli Köy Yolu 2 Km 2.Kat Asfalt Kaplama	Karakeşli
12	ERDEMLİ	Hacıalanı İçmesuyu Tesisi	Hacıalanı
13	ERDEMLİ	Üçtepe Ky.İçmesuyu Tesisi	Üçtepe
14	ERDEMLİ	Sarıkaya İçmesuyu Depo Onarımı	Sarıkaya
(Devamı arka sayfada)			

Tablo 10: 2009 Yılı Köydes Programının Mersin Uygulaması-2

15	ERDEMLİ	Karahıdırlı Köyü İshale Hattı Değişimi, Depo Onr.	Karahıdırlı
16	ERDEMLİ	Üzümlü Köyü İçmesuyu Şebeke Değişimi	Üzümlü
17	GÜLNAR	Çukurasma Köyü Cevizli Mah. Mah. İçi 0,5 Km 1.Kat Asfalt	Cevizli Mah.
18	GÜLNAR	Dedeler Köyü Bozburun ve Ulupınar Konca Mh.Grp.İçmesuyu	Bozburun Mh, Konca Mh.
19	GÜLNAR	Şehömer Köyü İçmesuyu yapımı.	Şeyhömer
20	GÜLNAR	Konur Köyü İçmesuyu Depo yapımı.	Konur
21	MEZİTLİ	Fındıkpınarı Bl.Mrk.-Tepeköy Bl.Mrk. 10 Km 2.Kat Asfalt Kaplama	Tepeköy,Kocayer,Sarılar
22	MUT	Dağpazarı-Çivi Ky. 5 Km 2.Kat Asfalt Kaplama	Dağpazarı,Çivi,Ballı, Kazıklar
23	MUT	Dağpazarı-Kavaközü 5 Km 2.Kat Asfalt Kaplama	Kavaközü
24	MUT	Yalnızcabağ Köyü 5 Km 2.Kat Asfalt Kaplama	Yalnızcabağ,Değirmenlik Mah.
25	MUT	Y.Köselerli-H.Mehli Mah. 2 Km 2.Kat Asfalt Kaplama	Kavaklı, Hacımehli Mh.
26	MUT	Güzelköy-Yeşilköy 5 Km 2.Kat Asfalt Kaplama	Güzelköy, Yeşilköy
27	MUT	Sarıkavak Köyü İçmesuyu	Sarıkavak
28	MUT	Karacaoğlan Köyü İçmesuyu Depo Onarımı	Karacaoğlan
29	MUT	Muhtelif Köyler İçmesuyu Boru alımı	Muhtelif
30	SİLİFKE	Gedikpınarı 1 Km 1.Kat Asfalt Kaplama	Gedikpınarı
31	SİLİFKE	Bayındır,Karahacılı 1 Km 1.Kat Asfalt	Karahacılı
32	SİLİFKE	Işıklı,Kayabaşı Mh. 2 Km 1.Kat Asfalt	Işıklı,Kayabaşı Mh.
33	SİLİFKE	Ovacık,Gökçukur,Fireze Mh. 2 Km 1.Kat Asfalt	Fireze Mh,İmatlı Mh.
34	SİLİFKE	İmamuşağı 2 Km 1.Kat Asfalt	İmamuşağı
35	SİLİFKE	Bükdeğirmeni,Şihlar 1 Km 2.Kat Asfalt	Şihlar Mah.
36	SİLİFKE	Gülümüşalı İçme Suyu	Gülümüşalı
37	SİLİFKE	Cılbayır İçme Suyu	Cılbayır
38	SİLİFKE	Hırmanlı İçme Suyu	Hırmanlı
39	TARSUS	Pamuklu Eshab-ı Kehf Grup İçme Suyu İshale Hattı Yapımı	Çakırlı, Cinköy, Çiriştepe, Tepeköy, Kerimler, Sarıveli, Dedeler, Taşkuyu, Sayköy, Karadirlik, İbrişim, Sucular, Kaleburcu, İncirlikuyu, Takbaş, Büyük Kösebalcı,Ulaş...
40	TARSUS	Belemelik Grubu Köyleri İçme Suyu İsale Hattı yenileme Projesi	Kuşçular, Emirler, Eminlik,Gömmece,Sanlıca, Keşli, Hopur Mh.,Üzümlü Mh., Kuzuluk
41	TOROSLAR	Yavca Yeniköy İly.İlt.-Atlılar Ky.Mrk. 1 Km 1.Kat Asfalt	Atlılar, Deynek
42	TOROSLAR	Gözne İly İlt.-Soğucak Bl. Bekiralanı 3 Km 2. Kat Asfalt Kaplama	Soğucak,Bekiralanı, Belenkeşlik Mh.
43	TOROSLAR	Atlılar Ky.İlt.-Karabahtır Mh.Mrk. 1 Km 1.Kat Asfalt	Karabahtır Mh.
44	TOROSLAR	Değirmender Şebeke ilavesi	Değirmendere
45	TOROSLAR	Yavca İshale Hattı Yenilenmesi	Yavca
46	YENİŞEHİR	Mersin Mrk.Mh. Kocavilayet-Emirler, Uzunkaş Ky.Mrk. 4 Km 2.Kat Asfalt Kaplama	Emirler,Uzunkaş,Değirmençay

Kaynak: www.mersin.gov.tr, 22.01.2010.

Mersin’de KÖYDES Projesi uygulamasının hedefine ulaşip-ulaşmadığını ve kırsal alanların kalkınmasına etki edip-etmediğini görmek amacıyla bölgede yaşayan halkın ve köy muhtarlarının görüşlerine başvurulması en doğru yol olacaktır. Biz de bu çerçevede Mersin merkezine 150 km. uzaklıkta olup sanayinin gelişmediği ve dağlık bir ilçesi olan Gülnar ile Mersin merkezine 25 km uzaklıkta olup sanayinin gelişmiş olduğu Tarsus ilçelerinin köylerinde yapılan uygulamaları karşılaştırmak amacıyla her iki ilçenin köy muhtarlarıyla ve yerel halkla yüz yüze görüşmeler yaptık. Böylece KÖYDES Projesinin de daha önceki projeler gibi sanayinin gereksinmelerine cevap vermek için mi uygulandığını, yoksa her köye ihtiyaçları doğrultusunda uygulanıp köylerin bir bütün olarak kalkındırılmasının mı amaçlandığını tespit etmeye çalıştık.

Bu bağlamda, ilk önce Mersin merkezine bir hayli uzak mesafede bulunan Gülnar ilçesine bağlı köylerde yaptığımız araştırmalar ve tespitler değerlendirilecek, ardından Mersin merkezine oldukça yakın mesafede bulunan Tarsus ilçesine bağlı köylerde yapılan tespitler ve araştırmalar ele alınacaktır. Son olarak KÖYDES projesinin Mersin ilindeki uygulama sonuçları değerlendirilecektir.

1.2 Gülnar İlçesi KÖYDES Uygulaması

Gülnar, Mersin’e 150 km. mesafede bulunup, dağlık bir alanda kurulmuş olan bir ilçedir. İlçe, il merkezine uzak olması ve ulaşım koşullarının zor olmasından dolayı yatırıma ve sanayiye elverişli değildir. Bu nedenle dışarıya çok fazla göç vermektedir. 2009 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminde (ADNKS) Gülnar ilçesinin toplam nüfusu 30.441 olarak belirlenmiş olup, ilçe merkezinin nüfusu ise 8.357’dir (Bkz. Tablo 11).

Tablo 11: Gülnar İlçesinin ve Araştırma Kapsamında İncelenen Köylerin Yıllara Göre Nüfus İstatistikleri

İLİ	İLÇESİ	KÖYÜ	SAYIM YILI				
			1980	1985	1990	2000	2009
MERSİN	GÜLNAR	TOPLAM NÜFUS	42.668	44.897	33.714	38.292	30.441
		MERKEZ NÜFUSU	6.837	7.511	7.550	10.503	8.357
		DEDELER KÖYÜ	605	526	517	449	459
		KOÇAŞLI KÖYÜ	339	284	189	123	74
		KONUR KÖYÜ	730	686	672	675	444
		ULUPINAR KÖYÜ	470	386	368	296	336

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>, 14.08.2010.

Tablo 11’de Gülnar’ın ilçe merkezi ile alan araştırması yapılan Dedeler, Ulupınar, Koçaşlı ve Konur köylerinin 1980, 1985, 1990, 2000 ve 2009 yıllarına ait nüfus sayımları verilerek buralarda yaşanan nüfus hareketliliği gösterilmeye çalışılmıştır. 1980 yılında toplam nüfusu 42.668 olan Gülnar ilçesinin 2009 yılı nüfusu ADNKS’ye göre 30.441 olarak belirlenmiştir. Bu da İlçe’de yaşayan halkın % 25’inden fazlasının son 35 yılda dışarıya göç ettiğini göstermektedir.

Buralarda yaşayan halkın hayat seviyesinin yükseltilebilmesi için devletin tarım ve hayvancılığı destekleyip, ilçe merkezi ve köylerinde yaşanan göçü önleyecek tedbirlere başvurması gerekmektedir. Bu nedenle, devletin kırsal alanlara yönelik olarak uyguladığı politikaların, Gülnar gibi ilçe merkezlerinde ve bu ilçelerin köylerinde son derece önemli sonuçlar doğurması ve buralardaki köyleri kalkındırması beklenmektedir. Kalkınma projelerinden beklenen sonuçların gerçekleşebilmesi için de bu bölgelerin özelliklerinin göz önünde bulundurulması ve buralardaki yerel halkın isteklerinin projelere yansıtılması gerekmektedir. Bu çerçevede, KÖYDES Projesinin Gülnar ilçesinin köyleri üzerindeki

etkisini tespit etmek ve projenin bu bölgedeki köylere yaptığı katkıyı değerlendirebilmek amacıyla, bu ilçeye bağlı Dedeler, Ulupınar, Koçaşlı ve Konur köylerinde yaptığımız incelemeleri burada aktaracağız.

III.2.1. Gülnar İlçesi Dedeler Köyü KÖYDES Uygulaması

Dedeler köyü, Gülnar'a 31 km. mesafededir. 2009 yılı nüfusu 459 kişi olan köy (Bkz. Tablo 11) sekiz mahalleden oluşmaktadır. Geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan Dedeler köyünde su olmadığı için susuz tarımcılık yapılmaktadır. Eğimi fazla olduğu için işlenmesi zor bir arazi yapısı vardır. Bu köyde bağcılık ve arıcılık yapılmaktadır. Köye okul 1945 yılında yapılmış, elektrik 1982 yılında, telefon ise 1994 yılında bağlanmıştır. Köy muhtarıyla yapılan görüşmede, KÖYDES projesi hakkında bilgileri olup olmadığı sorulmuş, muhtar, bu proje hakkında bilgilerinin olduğunu, köylerinde de KÖYDES kapsamında bazı çalışmalar yapıldığını ifade etmiştir. Bu kapsamda, köylerinde 2005 yılından önce yaklaşık 28 km. yol olduğunu, KÖYDES projesinin uygulanmaya başladığı 2005-2007 yılları arasında bu yolun 13 km'sinin asfalt kaplama yapıldığını, ancak kalan 15 km'lik yolun asfaltlanmadığını belirterek, 2007 yılından bu yana da köyde asfalt kaplama çalışması yapılmadığını ifade etmiştir.

Dedeler köyü muhtarı, 2005 yılından önce köylerinde içme suyunun bulunmadığını, fakat KÖYDES projesi hayata geçirildikten sonra hemen hemen içme suyu olmayan ev kalmadığını belirterek bu konuda önemli gelişmeler olduğunu ifade etmiştir. Ancak köy halkıyla yaptığımız görüşmelerde içme suyu konusunda bir takım aksaklıkların yaşandığı ortaya çıkmıştır. Örneğin Dedeler köyünün Bozburun Mahallesi sakinleriyle yaptığımız görüşmede, köylerinde içme suyu deposunun yapıldığı doğrulanmış, fakat elektrik olmadığı için depoya su basılamadığı, bu nedenle de mahallelerinde su sıkıntısının

devam ettiği dile getirilmiştir. Bunun üzerine köylerinde elektrik projesiyle ilgili herhangi bir çalışma yapılıp-yapılmadığı sorulduğunda; muhtar, elektrik projesinin bittiğini, fakat denek yetersizliği nedeniyle herhangi bir çalışma yapılamadığını belirtmiştir. Köyde bulunan elektrik trafolarının günümüz koşullarında yetersiz kalması ve sık sık arızalanması köylünün yaşamını olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla köylünün elektrikle ilgili problemleri devam ederken, günümüz koşullarında yetersiz kalan elektrik trafoları yenilenemezken köylerin kalkındırılmasından söz etmek pek doğru olmayacaktır. Bunun yanında köyde altyapı konusunda da herhangi bir çalışma yapılmadığı ifade edilerek, bu konuda da birtakım sıkıntıların yaşandığı dile getirilmiştir.

Dedeler Köyü muhtarı ve köy halkı, KÖYDES projesi kapsamında köye yönelik hizmetlerin arttığını, fakat bunun yaşantılarına önemli bir değişiklik veya zenginlik getirmediğini ifade etmişlerdir. Köylerin bir kısmında yaptığımız incelemeler sonucunda, asfalt kaplama yapılan yolların bir süre sonra tekrar bozulduğunu, ayrıca köylere yapılan su şebekelerinin de yetersiz olduğunu ve köye yeterli suyun sağlanamadığını tespit etmiştik. Bu konuda, Dedeler köyünde de benzer sorunların olup-olmadığını sorduğumuzda, köy halkı, kendi köylerinde de yollara döşenen asfaltlarda sklmeler olduğunu, bu konuda çeşitli sıkıntıların yaşandığını, fakat Bozburun mahallesi dışında içme suyu konusunda herhangi bir sorun yaşanmadığını ifade etmişlerdir. Görüldüğü gibi, KÖYDES projesi, köyün içme suyu konusundaki sıkıntılarını genel olarak gidermiş ve bu konuda köy halkı üzerinde olumlu bir etki bırakmıştır.

Köylerin kalkındırılmasının, durumlarının iyileştirilmesinin sadece yol, su ve alt yapıyla sınırlandırılmasının doğru bir uygulama olup-olmadığı sorulduğunda; Köy muhtarı, bunun yeterli olmadığını, bu çalışmaların yanında hayvancılık faaliyetlerini yapabilmeleri için köylünün desteklenmesi gerektiğini, köylünün geçimini sağlayabilmesi

açısından son derece önemli olan bağıcılık ve arıcılık faaliyetlerinde teşvik edici projelerin hayata geçirilmesi gerektiğini, böylece tarımdan yeterli geliri elde edemeyen köylünün başka yerlere göç etmesinin önlenebileceğini belirtmiştir. Muhtar, bütün bunlara ek olarak, çiftçinin tarımsal ürünleri aracılar eliyle satabildiğini, bu durumda kar eden kişilerin yine aracılar olduğunu ifade ederek bir başka önemli sorunun altını çizmiştir. Bu noktada da devlete önemli görevler düşmektedir. Bunların başında, üretim yapan köylünün, ürünlerini satın alacak alıcılarla birebir irtibata geçmesini sağlayacak kooperatiflerin kurulması, böylece aracılardan ortadan kaldırılarak köylünün üründen aldığı kârın artırılması gelmektedir.

Köyde sağlık hizmetinde de birtakım sorunlar yaşanmaktadır. Muhtar, köylerinde 150 hane olduğu halde sağlık ocağı bulunmadığını belirterek, 3 km. mesafedeki başka bir köyde bulunan sağlık ocağından yararlandıklarını ifade etmiştir. Ancak bu sağlık ocağında da çoğu zaman hemşire ve doktor bulunmadığını, birer aylık geçici görevlendirmelerle hemşire veya doktor verildiğini, diğer zamanlarda sağlık ocağının boş kaldığını ifade etmiştir. Köylerimizde, sağlık hizmetinde yaşanan bu sıkıntılara çözüm getirilmesi devletin asli görevlerindedir. Nitekim Anayasa'nın 56. maddesinde şöyle denmektedir: *“Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler”*. Dolayısıyla bireylerin sağlıklı bir yaşam sürdürmesini sağlamak devletin anayasal görevlerinden biridir.

III.2.2. Gülnar İlçesi Ulupınar Köyü KÖYDES Uygulaması

Ulupınar köyünün nüfusu, 2009 yılı ADNKS'ye göre 336 kişidir (Bkz. Tablo 11). İlçe merkezine 28 km. uzaklıkta bulunan bu köyün su ihtiyacını Kesiksgt ve İncirli'deki pınarlar karşılamaktadır. Bu köyde suyun bol olması birçok meyve ve sebze türünün yetişmesine olanak sağlamaktadır. Bağcılık ve hayvancılık da köylünün geçimini sağlamak açısından önemli ölçüde yerini almıştır. Köyde 1944 yılında okul açılmış, şu anda ilköğretim okulu olarak kullanılan okula evre köylerden birinci kademe öğrenciler gelmektedir. Köye 1982 yılında elektrik, 1994 yılında telefon şebekesi gelmiştir.

Ulupınar köyü muhtarı, KÖYDES Projesinin yaşama geçirildiği 2005 yılından bu yana köylerinde içme suyu, köy yolu ve alt yapı konusunda çeşitli çalışmalar yapıldığını belirtmiştir. Öncelikle köylerinde yaklaşık 4 km'lik alt yapı çalışması yapıldığını, daha sonra 4 km'lik yolun asfaltlandığını ifade etmiştir. Ulupınar muhtarı ve yerel halk, KÖYDES kapsamında hizmetlerde bir artış olduğunu, bu hizmetlerin köyün çehresini gzelleştirildiğini belirtmişlerdir. Ancak yapılan asfalt kaplamada kısa sürede bozulmalar olduğunu, 2. kat asfalt kaplamaya ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir.

Köy halkı, su şebekesinin tüm köye yeterli suyu sağlayamadığını, 1989 yılında yapılan su borularının geçen sürede yıprandığını, bu nedenle değişmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak KÖYDES projesi hayata geçirildikten sonra da bu boruların değiştirilmediği dile getirilerek, borularda sürekli tıkanma ve kireçlenme olduğundan köyde su probleminin devam ettiğinin altı çizilmiştir. Köy muhtarı, şimdiye kadar yapılan hizmetlerin ulaşım sıkıntısını giderdiğini, fakat köyün geliştirilmesi açısından yetersiz kaldığını ifade ederek, köyün sahil kısmında seracılık yapılabileceğini, fakat henüz böyle bir çalışmanın yapılmadığını belirtmiştir.

Araştırma yaptığımız diğer köylerle bir kıyaslama yaptığımızda Ulupınar köyünde eğitim alanında fazla bir sıkıntı yaşanmadığı görülmektedir. Öğretmen açığının yaşanmadığı ilköğretim okulu, çevre köylerden gelen öğrencilere de eğitim imkânı sağlamaktadır. Köyde sağlık ocağı bulunmakta ancak yeterli personeli bulunmamaktadır. Köyde 2009 yılı itibariyle doktor bulunmamakta, sadece bir hemşire bulunmakta ve bu hemşire de resmi olarak iki köye (Ulupınar ve Dedeler) bakmakta, fakat civar köylerde de hemşire ve doktor bulunmadığından toplamda yedi köye bakmaktadır. Bu nedenle, bu köyler arasında en uygun konumda bulunan köye yeteri kadar sağlık personelinin gönderilerek, çevre köylere de bu köyedeki sağlık personeli tarafından hizmet verilmesinin buralardaki sağlık sorununu büyük oranda çözeceği söylenebilir.

III.2.3. Gülnar İlçesi Koçaşlı Köyü KÖYDES Uygulaması

Gülнар ilçesine 33 km uzaklıkta bulunan ve 2009 yılı ADNKS'ye göre nüfusu 74 kişi (Bkz. Tablo 11) olan Koçaşlı köyünün yerleşim alanı dağlık bir arazi üzerine kurulmuştur. Ancak yerleşim alanı dışında kalan araziler ise tarıma oldukça elverişli bir yapıdadır. Köye 1945 yılında okul yapılmış, 1981 yılında elektrik, 1991 yılında telefon gelmiştir. KÖYDES projesinin uygulamaya girmesinden sonra köye yapılan hizmetleri araştırmak amacıyla köy muhtarı ve vatandaşlarla birtakım görüşmeler yapılarak, köyün şu andaki durumu ve projenin köylü ve köy yaşamı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu bağlamda, öncelikle Koçaşlı Köyü muhtarına KÖYDES Projesi hakkında bilgisi olup-olmadığı sorulduğunda, bu proje hakkında bilgisinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde Gülнар ilçesine bağlı Ardıçpınarı Köyü muhtarı ile Sipahili köyü muhtarı da bu proje hakkında hiçbir bilgilerinin olmadığını söylemişlerdir. Koçaşlı köyü muhtarının bu proje hakkında bilgisinin olmadığına anlaşılması üzerine, birtakım sorular yöneltilerek bu

köye KÖYDES kapsamında birtakım hizmetlerin yapılıp-yapılmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

İlk olarak, “2005 yılında uygulamaya giren KÖYDES Projesi’nin hedeflerinden biri, yolu ve suyu olmayan köy bırakmamaktır. Köyünüzde şu ana kadar yol, su ve alt yapı bakımından tüm sorunlar giderilmiş durumda mıdır?” diye sorulduğunda; muhtar, 2005 yılından önce sulama suyunun olduğunu, bu suyun tutulduğu bir havuz bulunduğunu, fakat bu havuzun su kaçırmaması nedeniyle suyun bazen taban seviyesine kadar indiğini vurgulamıştır. Muhtar, KÖYDES projesinin uygulanmasından sonraki süreçte de bu konuda herhangi bir çalışma yapılmadığını, bu konunun köy halkı ve kendisi tarafından defalarca dile getirildiğini, ancak plan-proje gerekli denerek köyün bu probleminin giderilmediğini belirtmiştir. Yaz aylarında ise sulama suyunun tamamen bittiğini ve sulama suyu konusunda büyük sıkıntılar çekildiğini ifade etmiştir. Fakat hemen şunu hatırlatmakta fayda vardır; KÖYDES’in ilk ortaya çıkış halinde, daha önce de belirttiğimiz gibi sulama suyu da kapsamında bulunmaktaydı. Ancak kaynak yetersizliği nedeniyle sulama ve kanalizasyon alt yapısı Proje kapsamından çıkarılmıştır. Bu nedenle Koçaşlı köyündeki sulama suyunun KÖYDES ile yapılması şu anda mümkün görünmemektedir.

Proje kapsamına alınmayan “sulama suyu” konusunda köyde bu sorunlar yaşanırken, proje kapsamına alınan “içme suyu” konusunda da birtakım sorunlar bulunmaktadır. Koçaşlı köyünde içme suyu borularının yaklaşık 50 yıllık olmasına rağmen bu borularda herhangi bir değişim veya onarım yapılmadığı belirtilmiştir. Diğer köylerde yaptığımız görüşmelerde de içme suyu depolarının yapıldığı, fakat 40-50 yıllık içme suyu borularının değiştirilmediği dile getirilmiştir.

Köydes kapsamında Koçaşlı köyünde yapılan yol çalışmalarına bakıldığında, 2005 yılından bu yana, toplam 3 km’lik yolun 1 km’sinin asfaltlandığı görülmüştür.

Böylece köyün ulaşımını sağlayan yollara öncelik verilmiş ve köylünün ulaşım yönünden rahatlaması sağlanmıştır.

Bütün bu anlatılanlar çerçevesinde, Koçaşlı köyü halkına, KÖYDES kapsamında köylerine yapılan hizmetleri yeterli görüp - görmedikleri, bu projenin yaşamlarını geliştirip - geliştirmedeği ve köyün çehresini değiştirip - değiştirmedeği sorulduğunda; projenin hazırlanma aşamasında kendi görüşlerine başvurulmadığını, köylerindeki eksikliklerin giderilemediğini, yaşamlarını olumlu etkileyecek ve kente göçü önleyecek nitelikte bir gelişmenin yaşanmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca köyde sağlık alanında da birtakım sıkıntılar yaşanmakta, köyde sağlık ocağı bulunmaması nedeniyle yakın köylerin sağlık ocağından faydalanılmaktadır. Bu nedenle, köyde acil bir hastalık durumunda, özellikle kış aylarında köylüler çok zor durumlarda kalabilmektedir.

III.2.4. Gülnar İlçesi Konur Köyü KÖYDES Uygulaması

Konur Köyü, Gülnar ilçesine 33 km. mesafede olup, nüfusu 2009 yılı ADNKS'ye göre 444 kişi olan bir köydür (Bkz. Tablo 11). Konur köyü, Gülnar'ın en verimli arazilerine sahip köylerden biri olmasının yanında, sınırları içinde çok sayıda doğal göl de bulunmaktadır. Son zamanlarda gelişen yayla seracılığında bu göller önemli bir sulama kaynağı olarak kullanılmaktadır. Köyde tarım ve hayvancılık yapılmaktadır. Bağcılık, sebzeçilik ve meyvecilik ön plandadır. Köye okul 1933 yılında yapılmıştır. Ayrıca köyde bir sağlık ocağı bulunmaktadır. Konur köyünde, buğday, elma ve nohut gibi birçok meyve ve tarım ürünü, ayrı bir sulama projesine gereksinim duymadan, sadece doğal göllerden alınan suyla yetişebilmektedir.

Bu bağlamda Konur köyü muhtarı ve köy halkı ile bir araya gelerek, KÖYDES Projesini değerlendirmek çalışmamız açısından son derece önemliydi. Konur köyü halkı,

KÖYDES Projesi kapsamında kendi köylerinde de bazı çalışmalar yapıldığını, fakat bu çalışmalardan genel olarak memnun olmadıklarını ifade etmişler; bu projenin köy yaşamını güzelleştirmediğini, geçmişten gelen eksikliklerin devam ettiğini belirtmişlerdir.

Bu görüşmelerde, her şeyden önce, yol yapımında kullanılan malzemelerin kalitesizliği üzerinde durulmuştur. Örneğin köy yolunun asfalt kaplama yapıldığı, fakat belli bir süre sonra asfaltın bozulmaya başladığı ve büyük çukurların oluştuğundan şikâyet edilmiştir. Yağmur sularıyla birlikte bozulmaların daha da arttığı belirtilerek, yolun bazı bölümlerinde 2. kat asfalt kaplamanın yapıldığı, fakat belli bir süre sonra tekrar eski haline geldiği ifade edilmiştir.

Konur köyü halkı, diğer köylerde olduğu gibi kendi köylerinde de içme suyu sorununun yaşandığını, evlere yeterli suyun gelmediğini, su borularının günümüz koşullarına uygun olmadığını ifade ederek bu konuda da sıkıntılarının olduğunu ifade etmişlerdir.

Alt yapı çalışmasının yapılmadığı köyde, lağım suyunun köyün içinden geçtiği, bunun da köylünün hayatını olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Bu sorunların yanında, diğer köylerimizde olduğu gibi eğitim, sağlık, hayvancılık ve tarım alanlarında da sorunlar yaşanmaktadır. Bütün bu olumsuz koşullardan dolayı köy halkının büyük çoğunluğu kentlere göç etmekte, yaşamını kentlerde sürdürmektedir.

III.3. Tarsus İlçesi KÖYDES Uygulaması

Tarsus, 2009 yılı ADNKS'ye göre 308.681 kişilik nüfusu ile Mersin ilinin en fazla nüfusa sahip ilçesidir. 2009 yılı sayım sonuçlarına göre Tarsus'un şehir nüfusu 233.436'dir (Bkz. Tablo 12). Tablo 12'de Tarsus ilçesinin ve araştırma konusu yapılan

Akarsu, Kaleburcu, Beylice ve Kaklıktaş köylerinin 1980, 1985, 1990, 2000 ve 2009 yıllarına ait nüfusu gösterilmiştir.

Tablo 12: Tarsus İlçesinin ve Araştırma Kapsamında İncelenen Köylerin Yıllara Göre Nüfus İstatistikleri

İLİ	İLÇESİ	KÖYÜ	SAYIM YILI				
			1980	1985	1990	2000	2009
MERSİN	TARSUS	TOPLAM NÜFUS	219.673	263.573	290.633	348.205	308.681
		MERKEZ NÜFUSU	121.074	146.502	187.508	216.382	233.436
		AKARSU KÖYÜ	126	360	279	440	492
		KALEBURCU KÖYÜ	653	769	799	885	948
		BEYLİCE KÖYÜ	1.087	1.161	1.003	1.054	985
		KAKLIKTAŞI KÖYÜ	334	358	373	358	354

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>, 14.08.2010.

Günümüzde Mersin il merkezinden sonra ticaret ve sanayi merkezi olan Tarsus'un ekonomisinde tarım önemli bir gelir kaynağıdır. Tarsus, geniş ve verimli ovası ile tarımsal açıdan Mersin'e oranla daha fazla gelişmiştir. Bu nedenle KÖYDES projesinin Tarsus'taki uygulamalarına değinerek, bu ilçeye bağlı Akarsu, Kaleburcu, Beylice ve Kaklıktaş köylerinde araştırmalar yapılmış, projenin bu köylerdeki etkileri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Tablo 13: 2010 Yılı Yatırım Programı kapsamında, Tarsus İlçesi Köylerine Hizmet Götürme Birliğince uygulanacak İçme Suyu Projeleri

	Projenin Adı	Yeri	Ödeneği (TL)	Açıklama
1	Eskişehir Köyü içme suyu projesi	Eskişehir	90.000,00	Yeni Proje
2	Dorak Köyü içme suyu projesi	Dorak	90.000,00	Yeni Proje
3	Çatalca Köyü içme suyu projesi	Çatalca	80.000,00	Yeni Proje
4	Yunusoğlu Köyü içme suyu projesi	Yunusoğlu	25.000,00	Yeni Proje
5	Baharlı Köyü içme suyu depo yapımı	Baharlı	20.000,00	Yeni Proje
6	Topaklı Köyü içme suyu depo yapımı	Topaklı	30.000,00	Yeni Proje
7	Tepetaşpınar Köyü içme suyu deposu	Tepetaşpınar	30.000,00	Yeni Proje
8	Günyurdu Köyü içme suyu projesi	Günyurdu	80.000,00	Yeni Proje
9	Akarsu Köyü içme suyu şebeke hattı	Akarsu	30.000,00	Yeni Proje
10	Ulaş Köyü içme suyu şebeke hattı	Ulaş	40.000,00	Yeni Proje
11	Taşkuyu Köyü içme suyu depo onarımı	Taşkuyu	13.000,00	Yeni Proje
TOPLAM ÖDENEK			528.000,00	

Kaynak: Tarsus Köylere Hizmet Götürme Başkanlığı, 25.01.2010

Tablo 14: 2010 Yılı Yatırım Programı Kapsamında, Tarsus İlçesi Köylerine Hizmet Götürme Birliğince Uygulanacak II. Kat Asfalt Projeler

	Projenin Adı	Ödeneği (TL)	Yapılacak (Km.)
1	Tarsus-Gülek Dy.İlt.- Çamtepe Ky. Mrk.	50.000,00	2
2	Adana-Tarsus Dy.İlt.-Esenler Ky.Mrk.	37.500,00	1,5
3	Dy.İlt.Halitağa Ky.İlt.-Karaçerçili Ky.	112.500,00	4,5
4	İly.İlt.-Çöplü-Kefeli Ky.Mrk.	75.000,00	3
5	Huzurkent Bl.Mrk.-Atalar-Köşelerli Ky.	75.000,00	3
6	Mersin Tarsus Dy. İlt. – Killik – Pirömerli –Boztepe - Çevlik Mah.Mrk.	1,00	
7	Çamlıyayla Tarsus İly.İlt.-İbrişim-Karadirlik-Gülek Tarsus Dy.İlt.	100.000,00	4
8	Tarsus Gülek Dy.İlt.-Kozaklı-Kırt Ky.Mrk.	50.000,00	2
9	Mantaş Köyü Köy İçi	25.000,00	1
10	Kaklıktaş Köyü Köy İçi	50.000,00	2
11	Kaburgediği Köyü Köy İçi	25.000,00	1
TOPLAM ÖDENEK		600.001,00	24

Kaynak: Tarsus Köylere Hizmet Götürme Başkanlığı, 25.01.2010

Tablo 13 ve Tablo 14’te görüldüğü gibi, Tarsus’a 2010 yılında KÖYDES kapsamında içme suyu ve II. kat asfalt projeleri için toplam 1 milyon TL’nin üzerinde ödenek ayrılmıştır. Böylece 2010 yılına kadar içme suyu yapılamayan köylerin bazılarında su deposu yapılması, bazılarında da içme suyu şebeke hattı yapılması planlanmıştır. Bu hizmetlerin gerçekleştirilmesiyle bu köylerde içme suyu konusunda yaşanan sıkıntılar da giderilmiş olacaktır. Aynı şekilde 2010 yılı içinde, 11 köyde 2. kat asfalt kaplama işi projeye bağlanmış ve bunun için 600 bin TL ödenek ayrılmıştır. Bu köylerdeki 2. kat asfalt

kaplamanın yapılması da yapılan yolların daha düzgün olmasını sağlayacak, 1. kat asfalt yapıldıktan sonra bu yolların tekrar bozulan kısımları da bu sayede onarılmış olacaktır.

III.3.1 Akarsu Köyü KÖYDES Uygulaması

Akarsu Köyü, Tarsus'a 12 km. mesafede, 2009 yılı ADNKS'ye göre nüfusu 492 kişi olan orta büyüklükte bir köydür (Tablo 12). Akarsu köyüne, KÖYDES Projesi kapsamında hangi çalışmaların yapıldığını tespit etmek amacıyla birtakım araştırmalar ve görüşmeler yaptık. Öncelikle köy muhtarından, KÖYDES Projesi hakkında bilgisinin olduğunu, Tarsus'taki bütün Köy Muhtarlarının bu konuda Kaymakamlık tarafından yeterince bilgilendirildiğini öğrendik.

Akarsu Köyü Muhtarı, Köydes Projesinin uygulanmaya başladığı 2005 yılından itibaren, köylerinde çok az çalışma yapıldığını ve bu çalışmanın da sadece çamurlu olan yolların stabilize hale getirilmesiyle sınırlı olduğunu ifade etmiştir. Yaptığımız tespitler ve köy halkından aldığımız bilgilerle, köyün birtakım eksikliklerinin olduğunu gördük. Örneğin, KÖYDES Projesinin kapsamında bulunan üç konudan birisi olan "içme suyu şebekesi" 2010 yılı başlarına kadar döşenmiş değildir, fakat 2010 yılı içinde döşeneceği söylenmektedir. Tablo 13'e bakıldığında bu köyün içme suyu şebekesinin 2010 yılında yapılacak işler arasında olduğu gösterildiği ve bunun için 30 bin TL ödenek ayrıldığı görülmektedir. İçme suyu şebekesi tamamlandığında köylünün önemli bir sorunu çözülmüş olacaktır.

Akarsu köyündeki yaşamı olumsuz olarak etkileyen eksikliklerden bir diğeri de, köyde sağlık ocağının bulunmamasıdır. Acil bir hastalık durumu olduğunda ilk müdahalenin yapılabilmesi için, 12 km. uzaklıkta bulunan Tarsus şehir merkezine gidilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda köyde tek sınıflık bir okul bulunmakta, fakat 100'e yakın

öğrenci bulunduğu için bu tek sınıflık okul köye yetmemektedir. Sorun, köye 2,5 km mesafede olan Kel Ahmet köyüne taşınmalı eğitim yapılarak çözülmeye çalışılmaktadır. Okul ve sağlık ocağına ek olarak, elektrik konusunda da köyde bazı sorunlar yaşanmaktadır. Köydeki elektrik trafosu sıs sık arıza vermekte ve elektrik kesintisine sebep olmaktadır.

Akarsu köyünün durumunu tespit ettikten sonra, köy halkının KÖYDES Projesi hakkındaki düşüncelerini ve bu projeden beklentilerini öğrenmeye çalıştık. Aldığımız cevap Gülnar ilçesindeki köylerde aldığımız cevaplarla benzerlik göstermektedir. Akarsu köylüleri de öncelikle geçimlerini sağlayacak kaynakların oluşturulmasını beklemektedir. Köylüler, yollarının asfalt kaplama olmasının, sağlıklı ve temiz içme suyuna sahip olmanın önemli olduğunu ancak bunların tek başına yetmediğini, bunlara ek olarak geçimlerini sağlayacak teşvikler beklediklerini ifade etmişlerdir. Örneğin, ova köylerinin bir araya getirilerek toplu sera kurulmasının köylüye büyük bir geçim kaynağı sağlayacağını belirtmişlerdir. Ayrıca modern çiftçiliğin tarımdaki işsizliği artırdığını, böylelikle köyden göç olaylarının yaşandığını belirterek, uygulanacak olan projelerde köylerimizdeki işsizlik sorununun da dikkate alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla köy halkının KÖYDES kapsamında yapılan hizmetlerden fazla bir şikayeti bulunmadığı, ancak Projenin kapsamının dar tutulmasından şikayetçi olduğu görülmektedir.

III.3.2. Kaleburcu Köyü KÖYDES Uygulaması

Kaleburcu, Tarsus ilçesine 3 km. mesafede, 2009 yılı ADNKS'ye göre nüfusu 948 kişi olan, 300 haneli bir köydür (Bkz. Tablo 12). Tarsus ilçesine bu kadar yakın mesafede bulunan bir köyde KÖYDES projesi kapsamında ne gibi çalışmalar yapıldığını araştırmak çalışmamız açısından önem taşımaktadır. Tarsus gibi kent nüfusu 200 bin'in

üzerinde olan bir ilçeye en yakın köy olan Kaleburcu köyünde yol, su, alt yapı, eğitim ve sağlık gibi problemlerin olmaması gerektiğini düşünmekteyiz. Bu açıdan köyde birtakım araştırmalar yaparak KÖYDES projesi kapsamında yapılmış olan çalışmalarını tespit etmeye çalıştık.

Kaleburcu köyüne, KÖYDES projesinin uygulamaya girdiği 2005 yılında içme suyu şebekesi döşenmiştir. Ancak köy muhtarı, 2005 yılından sonraki süreçte köylerinde KÖYDES kapsamında başka bir çalışma yapılmadığını, köylünün kendi imkânlarıyla köyün ihtiyaçlarını giderdiğini öne sürmüştür. Köy halkı da, 2005 yılında yapılan içme suyu kaynağının kurduğunu, kendi imkânlarıyla tekrar sondaj yaptıklarını belirterek, bu konuda herhangi bir ödenek veya hizmet alınmadığını ifade etmişlerdir. Aynı şekilde, köyde sulama suyu olmadığından tarımsal faaliyetler olumsuz etkilenmekte; köylü, en büyük geçim kaynağı olan tarımsal faaliyetlerde bulunamadığından yaşamını zor koşullarda sürdürmektedir. Bu nedenle bir kısım köylü gündüz Tarsus şehir merkezine çalışmaya gidip, akşam köyüne dönmektedir.

Kaleburcu köyünün yollarında büyük çatlaklar oluşmuş durumdadır. Bu çatlakların bazı bölümlerinde yama yapılmış olup, diğer bölümlerde herhangi bir işlem yapılmamıştır. Bu konuda köy muhtarı, yollarının çok elverişsiz olduğunu, sökülen asfaltın yerine kendi imkânlarıyla yama yaptıklarını belirtmiştir. Bu noktada, KÖYDES kapsamında yapılan hizmetlerin bakım onarım sorunu ortaya çıkmaktadır. Köylerin genelinde belli bir süre sonra, yapılan yol ve içme suyu şebekelerinin bozulması nedeniyle bakım ve onarımının yapılması gerekecektir. Bu bakım ve onarım için ayrıca ödenek aktarılıp - aktarılmayacağı belirsizliğini korumakta, ödenek aktarılmaması halinde bu bakım ve onarım işlerinin kimler tarafından yapılacağı sorunu ortaya çıkmaktadır.

Eğitim açısından Kaleburcu köyünün önemli bir sorununun bulunmadığı görülmüştür. Köyde bir ilköğretim okulu bulunup, bu okulda 6 ğretmen görev yapmaktadır. Ancak, bu okuldaki bilgisayar ve teknik donanımların günümüz koşullarına uyarlanması gerekmektedir. Bu gerçekleştiği takdirde köydeki eğitimin kalitesi de artacaktır.

III.3.3. Beylice Köyü KÖYDES Uygulaması

Beylice köyü, Tarsus'a 30 km. mesafede, 2009 yılı ADNKS'ye göre 985 kişilik nüfusa sahip bir köydür (Bkz. Tablo 12). KÖYDES projesinin kapsamını tespit edebilmemiz ve yaptığımız araştırmaların daha sağlıklı bir sonuç verebilmesi için Tarsus'a oldukça yakın mesafede bulunan Akarsu ve Kaleburcu köylerinden sonra, İlçe merkezine uzak mesafede bulunan birkaç köyde de araştırma yapılması gerekmektedir. Bu nedenle Beylice, Kaklıktaşı ve ayboyu köylerinde de KÖYDES projesi kapsamında bazı araştırmalarda bulunduk.

Beylice köyü muhtarına, 2005 yılında uygulamaya giren KÖYDES projesinin hedeflerinden birinin yolu ve suyu olmayan köy bırakmamak olduğunu, bu çerçevede, köylerinde şu ana kadar yol, su ve alt yapı bakımından tüm sorunların giderilip-giderilmediğini sorduk. Aldığımız cevap, diğer köy muhtarlarının verdiği cevaplardan pek farklı değildi. Muhtar, köylerinde şu ana kadar yol ve su sorunlarının giderilmediğini, KÖYDES kapsamında köyün su ihtiyacına yönelik çalışmalar yapıldığını, fakat bu çalışmaların yetersiz olduğunu belirtmiştir. Ayrıca köye yönelik hizmetlerde KÖYDES Projesi öncesine göre bir artış olmadığını, bu projenin köylünün hayatını zenginleştirmediğini ifade etmiştir.

Bundan önceki araştırmalarımızda, köylerin bir kısmında yapılan yolların tekrar bozulduğunu, köylere yapılan su şebekelerinin yetersiz olması nedeniyle, köylülerin su konusunda da büyük problemler yaşadığını gözlemlemiştik. Beylice köyü, Mersin'in bir diğer ilçesi olan Çamlıyayla yolu üzerinde olması nedeniyle, yol konusunda herhangi bir problem yaşamamaktadır. Ancak hemen şunu belirtelim ki, bu köyün yolunun düzgün ve sorunsuz olması KÖYDES kapsamında yapılmış bir çalışmanın sonucu olmayıp, insanların yayla evlerinin bulunduğu ve yazları oldukça hareketli bir ilçe olan Çamlıyayla yolu üzerinde bulunması sayesinde ortaya çıkmış bir durumdur.

Beylice köyünde, köy içi su şebekesi konusunda çok fazla problem yaşanmamaktadır; ancak içme suyunun yetersizliği ve sulama suyunun olmaması nedeniyle köylüler birtakım sıkıntılar yaşamaktadır. Bu konuda yapılacak olan bir çalışmanın köylüyü rahatlatacağını ve en azından tarımsal faaliyetlerde bulunmalarını sağlayacağını söyleyebiliriz.

Beylice köyünde yeterli personele sahip bir sağlık ocağı vardır. Bu nedenle köyde sağlık alanında pek bir sıkıntı yaşanmadığını söyleyebiliriz. Köy halkı da sağlık hizmetlerinden memnun olduklarını, bu alanda pek bir sıkıntı yaşamadıklarını belirtmektedirler. Köyde bir okul bulunmaktadır, 192 öğrencisi bulunan okulda 6 kişilik öğretmen kadrosu görev yapmaktadır. Dolayısıyla köyde eğitim açısından da bir sorun yaşanmadığını söyleyebiliriz.

III.3.4. Kaklıktaşı Köyü KÖYDES Uygulaması

Kaklıktaşı köyü, Tarsus'a 36 km mesafede, 2009 yılı ADNKS'ye göre 354 kişilik nüfusu olan bir köydür (Bkz. Tablo 12). KÖYDES Projesi kapsamında Kaklıktaşı köyünde de bir takım araştırmalarda bulunduk ve köy muhtarı ile köy halkının proje ile

ilgili görüşlerine başvurduk. Öncelikle, Tarsus'taki bütün köy muhtarlarının KÖYDES Projesi hakkında bilgisi olduğunu ve Kaymakamlık tarafından bilgilendirildiklerini belirtmek gerekmektedir. Bu açıdan Tarsus'ta projenin daha ciddi bir şekilde yürütüldüğünü söyleyebiliriz. Ancak yapılan hizmetlere bakıldığında Türkiye genelinde ve Mersin'in diğer ilçelerinde yaşanan sorunların burada da yaşandığını görmekteyiz. KÖYDES Projesinin uygulamaya girmesinin üzerinden yaklaşık beş yıl geçmiş olmasına rağmen Kaklıktaş köyünde de köyün çehresini değiştirecek ve köyü zenginleştirecek hizmetlerin yapıldığını söyleyemeyiz. Bu köyde de köyün içme suyu ihtiyacına yönelik birtakım çalışmalar yapılmıştır; fakat diğer köylerimizde yaşanan sorunların bu köyde de ortaya çıktığını görmekteyiz. Örneğin var olan içme suyu şebekesinin köye yeterli suyu sağlayamadığını burada da görmekteyiz. Bu da projenin büyük bir eksikliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna ek olarak Kaklıktaş köyünde de yol çalışması yapılmış olup, yolların büyük bir kısmı asfalt kaplama yapılmıştır. Ancak köy halkı yapılan yolların birçoğunda bozulmalar meydana geldiğini, bozulan yolları da kendi imkânlarıyla onarmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Köyde sağlık ve eğitim alanlarında da birtakım sorunlar bulunmaktadır. Tarsus'a 36 km. uzaklıkta bulunan köyde sağlık ocağının bulunmaması bunun göstergesidir. Sağlıkta yaşanan sorunlar eğitim alanında da yaşanmaktadır. Köyde bir okul binası bulunmakta, fakat kullanılmamaktadır. Bu nedenle taşınmalı eğitim yapılmaktadır. Köylünün yaşam seviyesini yükseltmek ve köyünde kalmasını sağlamak amacıyla yapılması gereken işlerin en başında eğitim ve sağlık gelmektedir. Bu eksiklikler giderilmeden köylerimizin kalkındırılması düşünülemez.

SONUÇ

Kırsal alanların sorunlarına çözüm üretmek ve kırsal alanları kalkındırmak amacıyla Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren birçok politika uygulanmıştır. Kurt'un (2003: 217) da belirttiği gibi, Osmanlı Devletinin son yıllarına bakıldığında, Devletle köylü ilişkilerinin çoğu kez vergi ve askerlik işlemlerinden ileri gitmediği; yol, su, okul, sağlık ocağı vb. kamu tesislerinin köye ulaştırılmasının söz konusu olmadığı; ayrıca köylerin % 80'inin sağlığa elverişsiz çevrelerde kurulduğu görülmektedir.

Özellikle 1930'lu yıllardan itibaren kırsal alanları kalkındırmak amacıyla çok sayıda düzenleme yapılmıştır. Ancak, kırsal kalkınma alanında güdülen politikalar, kırsal alanın toplumsal ve ekonomik yapısını değiştirmekte başarılı olamamıştır. Kırsal alanların sorunlarına çözüm üretecek projelerin geliştirilememesi, yörede yaşayan insanların görüşüne başvurulmaması ve yöre özelliklerinin dikkate alınmaması gibi sorunlar kırsal kalkınma politikalarında ortaya çıkan başlıca eksikliklerdir.

Bu çalışmamızda sunulan verilerden yararlanarak, öncelikle 2005 yılına kadar uygulanan kırsal kalkınma projelerinde ortaya çıkan sorunları ve çözüm önerilerini şöyle sıralayabiliriz:

- Kırsal alanlarla ilgili yapılan düzenlemeler küçük çiftçileri ve tarım işçilerini pek memnun etmemiş, proje ile kırsal kesim insanı arasında kopukluk yaşanmıştır. Kırsal kesim insanı ile proje arasında bir bütünlük sağlanabilmesi için halkın görüşüne başvurulması, böylece halkın beklentilerinin projeye yansıtılması gerekmektedir.
- Çelik'in de (2005) belirttiği gibi, oluşturulan politikalar ve yapılan uygulamalarda tüm sorunlar bir bütün olarak ele alınmamış; kır ve kent bütünlüğü sağlanamamış ve politikalar sosyal ve ekonomik gerçeklerden bağımsız düşünülmüştür.

Dolayısıyla kırsal alanda yaşayan kesimin yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik politikalar oluşturulamamıştır.

- Geçmişte uygulanan politikaların sürekliliği sağlanamamış, bunlar devlet politikası haline getirilememiş, hükümetler değiştikçe uygulanan projeler de değişmiştir. Kalkınma politikalarında, hedeflenen başarıya ulaşılabilmesi için uzun süreli olması ve kararlılıkla uygulanması gerekmektedir. Böylece her hükümet değişikliği sonrasında yeni bir politika üretmek yerine mevcut politikanın günün koşullarına uyarlanması daha verimli olacaktır.

- Kırsal halkın en önemli geçim kaynağı olan tarım, 1980 yılından sonra uygulanan politikalarla adeta bitme noktasına gelmiştir. Tarımın geliştirilmesi için birtakım teşvikler uygulanmalıdır. Böylece hem kentlere olan düzensiz göç önlenilecek hem de tarımsal ürünlerde dışarıya bağımlı hale gelmekten kurtulma imkânı olabilecektir. Bu teşvikler günümüzde uygulanan ve arazi sahibine verilen Doğrudan Gelir Desteği (DGD) yerine, çiftçinin ektiği ürünün fiyatına eklenerek verilmelidir. Böylece daha adil bir destekleme biçimi ortaya çıkacak ve tarımda üretim artışı sağlanacaktır.

- Eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve daha birçok alanda kırsal alanlar hâlâ istenilen düzeye ulaşamamıştır. Kurt'un (2003: 241) da ifade ettiği gibi, eğitim sorununun çözümüne en önemli katkı sağlaması beklenen ve dünyada örnek model olarak gösterilen "Köy Enstitüleri" uygulamaları birçok başarısına rağmen politik kaygılar nedeniyle uygulamadan kaldırılmıştır. Köy Enstitüleri veya onların yerini alabilecek kurumların, yeni gelişmeler ve gereksinimler ışığında canlandırılması en doğru yol olacaktır. Sağlık alanında da birbirine yakın birkaç köye hizmet verecek şekilde sağlık evlerinin yapılması ve buralara yeterli sayıda personel ve donanımın gönderilmesi köylüyü rahatlatacaktır.

- Türkiye’de çiftçilerin önemli bir kısmının geliri ile tarım işçilerinin gelir düzeyleri, kendilerini yaşamlarında karşılaşılabilecekleri risklere karşı koruyabilmeleri için yeterli değildir. Tanrıvermiş’in de (2005: 95) belirttiği gibi, Bireylerin sosyal güvenliği destekleyici bireysel emeklilik, özel sağlık ve yaşam sigortası poliçelerini satın alma olanakları oldukça sınırlı olduğundan, kırsal kesimde devlet destekli sosyal güvenlik uygulamasının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Sosyal açıdan özellikle düşük gelirlilere yeterli sosyal güvence sağlanmalıdır.

- Ayrıca Gülçubuk’un (2005: 88) da belirttiği gibi, kırsal alanda yaşayanların sürekli ve sürdürülebilir gelir kaynaklarına kavuşturulması, girişimcilik yeteneklerinin artırılması, pazar koşullarında rekabet edebilirliklerinin sağlanması gerekmektedir.

Yukarıda, 2005 yılına kadar uygulanan kırsal kalkınma projelerinde ortaya çıkan sorunlar ve çözüm önerileri sıralandıktan sonra, ülkemizde 2005 yılında KHGM’nin kapatılmasıyla, kırsal alana götürülen hizmetlerin KÖYDES projesi adı altında yerel yönetimlere devredilmesinin de beraberinde birtakım sorunları getirdiği söylenebilir. Bu sorunları şöyle sıralayabiliriz:

- Her şeyden önce, İçişleri Bakanlığı bünyesinde ülke genelinde bilgi toplayacak ve planlamaya veri üretecek bir yapılanma oluşturulmadığından, Köylere Hizmet Götürme Birlikleri aracılığıyla yerine getirilen hizmetlerde ülke genelinde bir bütünlük sağlanamamış, bu noktada eşgüdüm eksikliği ortaya çıkmıştır.

- KHGM’ye ait görevlerin KÖYDES projesiyle yerele devredilmesiyle beraber, İl Özel İdaresi bünyesinde yeterli kalifiye personel bulunmadığından yapılan işler hizmet alımları yoluyla gerçekleştirilmekte, bu noktada “denetim” de bir sorun alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Mevcut yapı yolsuzluklara daha açık hale gelmektedir (Pınar

ve diğ., 2008: 23). Bu noktada denetim mekanizmasının daha da güçlendirilmesi gerekir. Ayrıca muhtarların da devreye sokulması ve hizmet devam ederken muhtarlardan bilgi alınması denetim sürecine olumlu katkı yapacaktır.

- Bununla birlikte özel idarelerin yüklendiği görevlerle bağlantılı olarak kalifiye personel istihdamı desteklenmelidir. Özellikle teknik elemanların bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi, yeni gelişmelerden yararlanma imkânının sağlanması için hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi gerekmektedir.

- Halen hizmet alımı biçiminde sağlanan altyapının zaman içerisinde bakım-onarım ihtiyaçları ortaya çıkacaktır. Bu ihtiyaçların nasıl giderileceği netleşmelidir. “Bu çalışmalar KHGM eski personel ve makineleri ile yürütülmektedir. Ancak personel sayısı zaman içerisinde özellikle emekliye ayrılmalara nedeniyle azalmaktadır. Bu yüzden çalışan elemanların aktif tutulması, hizmet içi eğitimler verilmesi ve işlevsel hale getirilmesi gerekir” (Pınar ve diğ., 2008: 51).

- İl genel meclis üyelerinin tekrar seçilememek korkusuyla yerel baskılara maruz kalması Projenin en önemli sakıncalarından biridir. Seçimle gelen bu üyelerden bazıları, seçmenlerinin bulunduğu yerlere daha fazla yatırım yaparak tekrar seçilmenin önünü açmak istemektedirler. Bu da hizmetlerin her köye ihtiyacı doğrultusunda yapılmasını engellemektedir.

Ülke genelinde olduğu gibi, çalışmamızın konusunu oluşturan Mersin ilinde de Projenin uygulanması aşamasında birtakım sorunlar yaşandığı görülmüştür. Bu sorunları şöyle sıralayabiliriz:

- Mersin iline bağlı köylerin bir kısmında, hizmet alımı yoluyla (özel şirketlerce ihale usulüyle) gerçekleştirilen hizmetlerde kullanılan malzemenin kalitesiz

olmasının birtakım sıkıntılar yarattığı görülmektedir. Örneğin, yapılan yolların bir kısmında kısa sürede bozulmalar meydana geldiği, asfaltın sökülmesi sonucu çukurlar oluştuğu görülmüştür. Bu da halkın projeye olan güvenini sarsmakta ve projeye halk arasında bir kopukluk olmasına neden olmaktadır. Bunun önüne geçmek için işin uygulama aşamasında gerekli denetimlerin yapılması gerekmektedir.

- Mersin iline bağlı köylerde, projelerin hazırlanma aşamasında köy muhtarlarının ve köy halkının düşüncelerine çok fazla başvurulmadığı görülmüştür. Ayrıca muhtarların bu konuda yeterince bilgilendirilmediği de ortaya çıkmıştır. Köylerin kalkındırılmasına yönelik bir projenin hazırlık aşamasında, köylerin temsil organı olan köy muhtarlarının bir araya getirilip, kaymakamlıklar nezdinde bilgilendirilmeleri en doğru yol olacaktır.

- KÖYDES projesi kapsamında yapılan içme suyu şebekelerinin de istenilen düzeyde olmaması, projenin önemli eksikliklerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bazı köylerde içme suyu depoları değiştirilirken, eskimiş boruların değiştirilmemesi köyde birtakım sıkıntılar yaratmıştır. Bu borular su sızdırdığından, onarılması gerekmektedir. Ancak bu onarım için tekrar ödenek aktarılması gerekeceğinden ülkenin kaynakları boşa harcanmış olacaktır. Bu nedenle işlerin yapılma aşamasında kontrol edilmesi aynı işin iki defa yapılmasını önleyecektir.

- Köylerimizin genelinde sulama suyu konusunda büyük sıkıntılar yaşanırken, KÖYDES projesi kapsamına sadece içme suyunun alınması, projenin önemli eksikliklerinden bir diğeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal alanların kalkındırılabilmesinin en temel koşulu tarımsal faaliyetlerin gerçekleştirilmesine uygun ortam hazırlanmasıdır. Çiftçilerin ve tarım işçilerinin tarlalarını ekebilmeleri için yeterli miktarda tarla suyunun olması gerekmektedir. Sulama suyunun KÖYDES Projesinin ilk

halinde olmasına rağmen kaynak yetersizliği nedeniyle sonradan projeden çıkarılması projenin kapsamını daraltmıştır. Bu da kente göç etmiş insanları köylerine döndürmeyi amaçlayan KÖYDES'in bu amacından biraz daha uzaklaşmasına neden olmuştur.

KÖYDES projesinin yukarıda saydığımız eksiklikleri bulunmasına karşın birtakım olumlu yanları da bulunmaktadır. KÖYDES'in olumlu yanları şunlardır:

- Bu projeye halk ve yönetim bütünleşmiş, yöneticilerle halk birbirine daha da yakınlaşmıştır. KÖYDES uygulamaya girmeden önce yerel halk, köyüne yol, içme suyu veya alt yapı gibi bir hizmetin yapılmasını istemek için milletvekillerine ulaşmak zorunda kalmakta ve merkezden talimat verilmesi gerekmektedir. Ancak KÖYDES projesiyle, köy muhtarının bu talebini ilçe kaymakamına iletmesi yetmekte, bu talebin projeye alınması ile söz konusu hizmet gerçekleştirilebilmektedir.

- Köye yönelik hizmetlerin Köylere Hizmet Götürme Birlikleri tarafından yerine getirilmesiyle kararlar daha hızlı bir şekilde alınmakta, hizmetler daha kısa zamanda yerine getirilmektedir.

- Köyleri sık sık ziyaret eden kaymakamlar, köyde ne gibi eksikliklerin olduğunu gördüklerinden, hizmetler daha akılcı bir şekilde yerine getirilmekte, gereksiz hizmetlerin yapılmasının önüne geçilmektedir.

Bütün bunlardan yola çıkarak, kırsal alanları kalkındırmak ve buralarda yaşanan düzensiz göçü önlemek için uygulanacak politikanın, her şeyden önce yukarıda saydığımız sorunları giderebilecek nitelikte olması gerekmektedir. 2005 yılından itibaren uygulanan KÖYDES Projesi, yol, alt yapı ve içme suyu ile sınırlı olarak uygulandığı ve hizmetler ihale usulüyle özel firmalara yaptırıldığından başarıya ulaşma şansının düşük olduğu söylenebilir. Çünkü bu hizmetler devletin kendi kurumları ve personeli eliyle

yapıldığı takdirde işin başlangıcından sonuçlanmasına kadarki her aşaması devletin kontrolü altında olacaktır. Böylece kullanılacak olan malzeme de devletin kendi kurumu tarafından alınacağından kalitesiz malzeme kullanılması söz konusu olmayacaktır. Ancak bu hizmetler KÖYDES projesine göre ihale usulü ile özel şirketlere yaptırıldığından, zaman zaman bu şirketlerce kalitesiz malzeme kullanılmakta ve devletin kaynakları boşa harcanmaktadır.

Bir başka önemli nokta da şudur: devletin asli görevlerinden olan yol, su ve alt yapı gibi hizmetlerin KÖYDES Projesi adı altında sunulmasını da pek doğru bulmuyoruz; çünkü **Anayasamızın 2. maddesinde yer alan “sosyal devlet” ilkesi gereğince, devlet, vatandaşlarına insanca yaşayacak bir ortam yaratmakla yükümlüdür.** Dolayısıyla yol, su ve alt yapı gibi hizmetler, kırsal alanlarda yaşayan insanlara insanca yaşama olanağı sağlayacak hizmetlerdir. **Devlet bu eksiklikleri giderirken köylere desteklememekte, devlet olmanın gerektirdiği asli görevleri yerine getirmektedir** Bu hizmetlerin bir proje adı altında ve ihale usulü ile değil, devletin kendi personeli ve araç gereçleriyle bir bütün olarak sunulmasının daha doğru bir uygulama olacağı ve kırsal alanların kalkındırılmasına daha olumlu katkı yapacağı söylenebilir.

Son olarak şunu söyleyebiliriz, 1980 yılından sonraki süreçte kırsal alanlara yönelik politikalarda sürekli kısıntıya gidilmesi ve devletin ekonomideki düzenleyici rolünü giderek terk etmesi; kırsal alanların kötü koşullarının her geçen gün daha da artmasına neden olmuştur. Bu sürecin devamı olarak 2005 yılında uygulamaya konulan KÖYDES projesiyle önemli işler yapılmıştır, ancak Projenin kapsamının çok dar olması nedeniyle kırsal alanların sorunlarına çözüm olamayacağı açıktır. Bu nedenle; kırsal alanların kalkındırılmasına yönelik olarak; KÖYDES projesinden daha kapsamlı, köy

halkının beklentilerini karşılayabilecek ve kırsal alanların sorunlarını bir bütün olarak ele alıp, bu sorunlara çözüm getirebilecek projelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, T. (2009). *Avrupa birliği ekseninde Türkiye’de tarım sektöründe sosyal güvenlik ve sorunları*. Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ.
- Altıparmak, A. (2002). Türkiye’de devletçilik döneminde özel sektör sanayinin gelişimi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisi*, 13, 35-59.
- Aydın, G. Türkiye’nin en başarılı üç kaymakamı. (03 Eylül 2005). Erişim Tarihi: 18.09.2010, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=331847>,
- Aydın, Z. (2001). Yapısal uyum politikaları ve kırsal alanda beka stratejilerinin özelleştirilmesi: Söke’nin Tuzburgazı ve Sivrihisar’ın Kınık köyleri örneği. *Toplum ve Bilim*, 88, 11–31.
- Aydoğuş, O. *Tarımdaki çözümün işsizlik üzerindeki etkileri ve çözüm önerileri*. (Nisan, 2009). Erişim Tarihi: 27 Şubat 2010, http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=2351&id=110
- Bakırcı, M. (2007). *Türkiye’de kırsal kalkınma, kavramlar, politikalar, uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü. (21 Ekim, 2004). Yasa Tasarısı ve Gerekçe Metni. 4927. Ankara.
- Bayhan, V. (1996). Türkiye’de iç göçler ve anomik kentleşme. *Toplum ve göç II. ulusal sosyoloji kongresi*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayını.
- Bayındırlık ve İskân Bakanlığı. (2008). *Kırsal alan planlaması*. Ankara: Mattek Yayınları.
- Boratav, K. *Köylülüğün tasfiyesi mi?*. (13 Mayıs, 2007). Erişim Tarihi: 05 Şubat 2010, <http://arsiv.sol.org.tr/index.php?yazino=10770>

- Can, M. (2007). *Avrupa birliği kırsal kalkınma programlarının Türkiye'nin kırsal kalkınması açısından incelenmesi: SAPARD ve IPARD ÖRNEĞİ*. Ankara.
- Canpolat, H. (2007). Kırsal kalkınma uygulamalarında yeni bir yaklaşım: KÖYDES Programı. *İdarecinin Sesi*, 120.
- Çelik, Z. (2005). *Planlı dönemde Türkiye'deki kırsal kalkınma politika ve uygulamaları üzerine bir değerlendirme*. Erişim Tarihi: 07 Nisan 2010, http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/b13b2203029ed80_ek.pdf
- Çıkm, T. A. *Tarım ve kriz, Türkiye ekonomisi*. (07 Nisan, 2007). Erişim Tarihi: 30 Mart 2010, <http://blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx?BlogNo=34429>
- Çolakoğlu, E. (2007). Kırsal kalkınma problemine bir çözüm arayışı olarak köy-kent projesi. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 187-202.
- Demirdaş, D. (2006). *Sosyal düzenlemeler ışığında mülki idare amirliği sistemi ve uygulama örnekleri*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Doğan, A. E. (2004). Kamu yönetimi reformunda kırlar, AKP ve sol. *Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi*. 17-18, Ankara.
- DPT. (1963). *Birinci beş yıllık kalkınma planı*. Ankara.
- DPT. (2000a). *Sekizinci beş yıllık kalkınma planı (2001-2005)*. Kırsal kalkınma politikaları özel ihtisas komisyonu raporu. Ankara.
- DPT. (2000b). *Uzun vadeli strateji ve sekizinci beş yıllık kalkınma planı (2001-2005)*. Ankara.

- DPT. (2006a). *Dokuzuncu kalkınma planı (2007-2013)*. Kırsal kalkınma politikaları özel ihtisas alt komisyonu raporu. Ankara.
- DPT. (2006b). *Ulusal kırsal kalkınma stratejisi*. Ankara.
- DPT (2007). *Yeni bölgesel gelişme politika ve uygulamaları*. Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Ecevit, B. (2000). Köye dönüş yolunda hızlı adımlar atıldı. *Güvercin Dergisi*, 8, Ankara.
- Ekin, N. (1995). *Kayıtdışı ekonomi, enformel istihdam*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Ellis, F. ve Biggs, S. (2001). Evolving Themes in Rural Development 1950s-2000s. *Development Policy Review*, 19(4), 437-448.
- Ergin, G. ve Eyicil, Z. *Türkiye tarımı 2000*. (30 Haziran, 2008). Erişim Tarihi: 04 Şubat 2010, http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=8873&tipi=38&sube=0
- Eşiyok, B. A. (2004). *Kalkınma sürecinde tarım sektörünün ekonomi içindeki yeri, yapısı ve gelişme dinamikleri (1923-2004)*. Ankara.
- Gaytancıoğlu, O. *Türkiye tarımının temel sorunları ve çözüm önerileri*. Erişim Tarihi: 09 Şubat 2010, http://www.tarimsalbilgi.org/forums/turkiye_tariminin_temel_sorunlari_ve_cozum_onerileri-t3128.0.html;topicseen,
- Geray, C. (1974). *Planlı dönemde köye yönelik çalışmalar*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Geray, C. (1985). Türkiye’de köysel yerleşme düzeni. *Köy Sosyolojisi okuma Kitabı*. (Der. Oğuz Arı). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Geray, C. (1999). İşlendirme açısından kırsal gelişme yöneltilerimiz. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2, Ankara.

- Giray, F. H., Akın, A. ve Gün, S. *Kırsal kalkınmada yeni perspektifler*. Erişim Tarihi: 04 Nisan 2010, http://www.agri.ankara.edu.tr/economy/1189_1205572781.pdf
- Gözübüyük, Ş. (2001). *Yönetim hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Gülçubuk, B. (2002). *Kırsal kalkınma politikaları, stratejileri ve göz önünde bulundurulması zorunlu ilkeler*. Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği. Ankara.
- Gülçubuk, B. (2005). Türkiye’de tarım. *Kırsal Kalkınma*. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı. (Ed: Fahri Yavuz), 68-93.
- Gülçubuk, B. (2006). Avrupa Birliği ve dünya’da kırsal kalkınmada ortaya çıkan yeni yönelimler ve Türkiye’nin uyum sürecindeki yaklaşımları. *Tek Gıda İş Dergisi*, 96, 9-24.
- Güler, B. A. (1996). *Yeni sağ ve devletin değişimi: Yapısal uyarlama politikaları*. Ankara: TODAİE Yayını.
- Günaydın, G. (2008a). *Türkiye tarımı ve değişme eğilimleri*. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2010, http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=8875&tipi=38&sube=0
- Günaydın, G. (2008b). *Küreselleşen piyasa, yoksullaşan köylü*. Erişim Tarihi: 15.04.2010, http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=8877&tipi=38&sube=0
- Gürlük, S. (2001). Dünyada ve Türkiye’de kırsal kalkınma politikaları ve sürdürülebilir kalkınma. *Uludağ Üniversitesi İktisat Fakültesi dergisi*, 4. Erişim Tarihi: 05 Nisan 2010, <http://homepage.uludag.edu.tr/~serkan/rural.pdf>
- Hazine Müsteşarlığı. (2004). *Tarımsal destekler raporu*. Ankara.
- İçişleri Bakanlığı. (2005). *Mutlu birey huzurlu toplum*, 600, 44, Ankara.
- İçişleri Bakanlığı. (2006). *2006 yılı faaliyet raporu*. Ankara.

- Karan, N. *Yaş meyve - sebze ön raporu*. Erişim Tarihi: 21 Nisan 2010, <http://www.cine-tarim.com.tr/dergi/arsiv50/sektorel01.htm>
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Keleş, R. (2004). *Kentleşme politikası*, Ankara: İmge Yayınevi.
- Kepenek, Y. (1986). *Türkiye ekonomisi*. Ankara: Teori Yayınları.
- Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2005). *Bölge, il, araştırma enstitüsü, proje ve eğitim merkezi müdürleri 16. toplantısı*. Ankara.
- Köymen, O. (1999). Cumhuriyet döneminde tarımsal yapı ve tarım politikaları. *75 Yılda Köylere Şehirlere*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayını.
- Kubilay, M. (2010). *Köylere hizmet götürme birlikleri ve Gerze ilçesi örneği*. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kurt, H. (2003). *Türkiye’de kent-köy çelişkisi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü. *KÖYDES projesi 2005-2010 yılları iller itibariyle ödenek dağılımları*. Erişim Tarihi: 03 Kasım 2009, <http://www.mahalli-idareler.gov.tr/Projeler/Koydes.aspx>
- Marshall, T.H. (1964). *Class. Citizenship and social development*. New York: Doubleday and Co.
- Mosse, D., Farrington, J. ve Rew, A. (1998). *Development as process: Concepts and methods for working with complexity*. London: Routledge.
- Oral, N. *24 Ocak’ın tarım bilançosu*. (10 Kasım, 2004). Erişim Tarihi: 09 Nisan 2010, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=1168
- Öçal, T. (2005). *Türkiye ekonomisi*. Ankara: Savaş Yayınları.

- Ökten, Ş. ve Çeken, H. (2008). GAP projesinin Türkiye'nin kırsal kalkınma politikaları içindeki yeri ve önemi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 14(1), 13-22.
- Özdemir, A. *Tarım ve gıda sektörü Mersin'de krize karşı kalkan oldu*. Erişim Tarihi: 23 Nisan 2010, <http://www.ufukture.net/haber/2764-tarim-ve-gida-sektoru-mersinde-krize-karsi-kalkan-.html>
- Öztürk, Ş. (2008). Kırsal yoksulluk ve neo-liberal ekonomi politikaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 605-634.
- Pınar, A., Yılmaz, H. H. ve Koyuncu, H. E. (2008). *Köy hizmetlerinin yerelleştirilmesi*. Ankara: Tepav Yayınları.
- Rondinelli, D.A. (1983). *Development projects as policy experiments: An adaptive approach to development administration*. London: Methuen.
- Sarıca, İ. (2001). Türkiye'de bölgesel gelişme politikaları ve projeleri. *Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Antalya
- Sert, İ. (2006). *KÖYDES köy altyapısını destekleme projesi sunumu*. T.C. İçişleri Bakanlığı Mülki İdare Amirleri Yerel Yönetim Reformu Semineri, 7-8, Antalya: Dedeman Otel
- Sındır, O. K. *Kırsal yoksulluk ve tarımda istihdam*. Erişim tarihi: 03 Şubat 2010, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/4351b79d9ea3d84_ek.pdf?tipi=38&turu=D&sube=0
- Soyak, A. *Yapısal uyum politikaları ve Türkiye'de ulusal planlamanın iflası (1)*. (09 Mayıs, 2010). Erişim Tarihi: 10.09.2010, http://alkansoyak.blogspot.com/2010/05/yapsal-uyum-politikalar-ve-turkiyede_09.html
- Suiçmez, B.R. (2006). 2.panel su hizmetleri ve yerel yönetimler. 9. *TMMOB Su Politikaları Kongresi*, 124–137, Ankara.

- Şener, S. (2004). İkinci dünya savaşı yıllarında Türkiye’de tarım politikası arayışları, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7.
- Tanrıvermiş, H. (2005). Türkiye’de tarım. *Tarımda Sosyal Politikalar*. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı. (Ed: Fahri Yavuz), 94-117.
- Taraklı, D. (1990). *Ormanlarımız ve yerleşimleri*. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı. (2004). II. Tarım Şurası. *Kırsal kalkınma politikaları komisyon raporu*, VIII. Komisyon. Ankara.
- Temurçin, K. ve Şenol, P. (2008). Kırsal alanda kamusal hizmet sunumlarındaki dönüşümün mekânsal etkileri: Isparta ili örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 195-214.
- Türktaş, G. *AB uyum sürecinde kırsal kesimde istihdam sorunu*. (27 Mart, 2006). Erişim Tarihi: 28 Şubat 2010, <http://www.bugday.org/article.php?ID=1175>
- Winglee, P. (1989). Agricultural trade policies of industrial countries. *Finance and development*. 26, 1.
- Yavuz, F. (2005). Türkiye’de tarım. *Tarım Politikası*, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı. (Ed: Fahri Yavuz), 43-67. Ankara.
- Yılmaz, M., Göktürk, İ. ve Kök, D. (2007). Kahramanmaraş’ta 1980 sonrası tarım ve sanayi politikalarının iç göç ve kentsel işgücü piyasası üzerine etkileri. *Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12, 319-332.
- Ziraat Mühendisleri Odası. *Köy hizmetleri genel müdürlüğü kapatılmasın*. (02 Kasım, 2004). Erişim Tarihi: 02 Ocak 2010, http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=152&tipi=5&sube=0